

Missionsprovinsen i Sverige

Apostolisk succession

Utredning för Missionsprovinsens Läronämnd

Av teol.dr. Patrik Toräng

Dalby, 2014-05-15

Ämbetet och apostolisk succession

Missionsprovinsen håller *Ordets ämbete* (*Verbi Divini Ministerium*) eller *prästämbetet* högt, i övertygelsen om att Herren Kristus själv har instiftat detta för sin församling. Det betyder att en prästvigning är en stor händelse i den kristna församlingen. Liksom gudstjänsten är en gemenskap med alla kristna i alla tider, så är prästvigningen ett insättande av en man i den långa raden av Ordets tjänare ända sedan apostlarnas dagar.

Missionsprovinsen delar inte den romersk-katolska kyrkans ämbetssyn, vars innersta kärna är ett offerprästämbete (*sacerdotium*). Missionsprovinsen delar inte heller synen att vilken kristen som helst bör förvalta nådens medel i den kristna församlingen, utan hävdar att enbart den som är vigd till Ordets ämbete ska göra detta. Vi delar heller inte den synen att både män och kvinnor kan vara präster eller biskopar. Det är likaså viktigt att den som insätts i Ordets ämbete äger apostolisk tro och har tillräcklig insikt i vad det innebär att förvalta nådens medel.

Genom reformationen förblev kyrkan i Sverige en *episkopal* kyrka, och övergick inte till att bli *presbyteriansk* eller *kongregationalistisk*. Biskopar fortsatte att vigas, och stiftet behöll till stora delar sin självständighet. Eftersom Missionsprovinsen vill fullfölja det goda i Svenska kyrkans tradition, är den också formad med *episkopal ordning*.

I begreppet *episkopal ordning* ingår olika moment. Kyrkan är uppbyggd med församlingar och stift, där stiftet inte bara är ett samarbetsorgan för församlingarna. Stiftet har vissa rättigheter och skyldigheter gentemot församlingarna. Till denna ordning hör också att *ämbetet*, prästerna under biskopens ledning och tillsyn, har vissa uppgifter, som inte kan övertas av lekfolket. Detta är ämbetsfunktionen inom vad som brukar kallas *den dubbla ansvarslinjen*.

Viktigt för den episkopala traditionen är att vigning av ämbetsbärare skall utföras av biskop. Detta gäller inte bara vigning av präster (respektive diakoner och diakonissor), utan även att biskopsvigning skall utföras av biskop, normalt av fler än en. Denna tradition, med biskopar vigda av biskopar, är i episkopala kyrkor en viktig sida i det som kallas apostolisk succession.

Det är allmänkyrklig ordning att biskopar och präster av Herren anförtrotts uppdraget att förvalta nådens medel. Dessa skall vara kallade och vigda i god ordning, *rite vocati* (jfr Augsburgska Bekännelsen, artikel XIV). Om inte en i god ordning vigd präst leder nattvardsfirandet, kan tveksamhet uppstå om det är en nattvard enligt Kristi instiftelse.

Mot bakgrund av detta gjorde missionsbiskop Arne Olsson i juni 2007, tillsammans med biträdande biskopar, ett uttalande ... [om nödvändigheten av prästvigning i apostolisk tradition](#). Det innebär bl a att präster som är vigda av kvinnlig biskop (vilka inte är vigda biskopar enligt apostolisk ordning) eller predikanter som avskilts i en kyrka vars ämbetsuppfattning är oförenlig med den lutherska bekännelsen bör, om de skall tjäna i Missionsprovinsen, vigas till Ordets ämbete enligt god apostolisk ordning. Detta sker för att någon osäkerhet inte skall behöva råda om huruvida dessa präster förvaltar nådens medel i enlighet med Herrens instiftelse.

Med anledning av detta uttalande från 2007 väcktes frågor om vad som menas med *apostolisk succession*, ett begrepp som också spelar en avgörande roll i romersk-katolsk kyrkosyn. Frågan var om det är förenligt med evangelisk kyrkosyn att tala om *apostolisk succession*, och i så fall vad som innefattas i denna?

Missionsprovinsens Konsistorium har mottagit en direkt förfrågan från en församling om hur Missionsprovinsen ser på frågan om *apostolisk succession*. Därför har Missionsprovinsens Läronämnd under en längre tid arbetat med ärendet och gav teol dr Patrik Toräng, pastor i S:t Markus församling i Lund, i uppdrag att göra en översikt över hur man genom kyrkans historia har uppfattat *apostolisk succession*, vad begreppet innebär och vad som innefattas i densamma. Vi är mycket tacksamma till doktor Toräng för väl utfört arbete! Läronämnden presenterar härmed denna utredning för studium och fortsatt samtal.

Halmstad i maj 2014

+Roland Gustafsson

I. Inledning

Uppdraget är att undersöka hur ”apostolisk succession” bör förstås utifrån Bibeln och den lutherska bekännelsen. Anledningen till att Läronämnden beslutat föra upp denna fråga på dagordningen är att den apostoliska successionens innebörd upplevts angelägen att få belyst bland medkristna både inom och utanför Missionsprovinsen. Detta inte minst eftersom man inom den svenska lutherdomen i vissa avseenden förstår denna sak olika. Den föreliggande framställningen är avsedd att tjäna som studiematerial och bidrag till reflexionen över ämnet för församlingar och enskilda kristna. Det är en enmansutredning och skall inte läsas som ett uttalande av Läronämnden.

Frågan om apostolisk succession utgör ett inslag i den del av trosläran som handlar om det särskilda prästämbetet. Vi skall i detta arbete inskränka oss till att bara diskutera begreppet ”apostolisk succession” och endast beröra inslag i ämbetsläran som är av betydelse för just denna fråga. När man studerar ämnet visar det sig dock snart, att inställningen till saken i hög grad bestäms, inte bara av vilken ämbetssyn man har, utan också av hur man förstår andra, mer grundläggande sidor av trosläran: Uppfattningen om apostolisk succession har att, tillsammans med andra teologiska ställningstaganden, passa in i en sammanhängande förståelse av hur Gud uppenbarat sitt frälsningsrådslut, och hur frälsningen förmedlas till oss människor.

Framställningens disposition lyder som följer: Först behandlas definitionen av begreppet apostolisk succession. Därefter presenteras, efter ett resonemang om vikten av en rätt förståelse av detta begrepp, en evangelisk-luthersk ämbetssyn som i stort återger synsättet i Bengt Birgerssons prästmötesavhandling *Som stjärnor i Herrens hand – Perspektiv på Ordets ämbete*. Prästmötesavhandlingen ifråga har tagits väl emot i Missionsprovinsen. Den ämbetsuppfattning som där kommer till uttryck får utgöra den grundläggande uppfattning om det särskilda ämbetet som synen på apostolisk succession bör harmoniera med för att vara i linje med Missionsprovinsens teologi. Frågan om apostolisk succession studeras sålunda här i ljuset av en given ämbetsuppfattning. I direkt anslutning till en mer allmän beskrivning av det särskilda ämbetet i ett evangeliskt-lutherskt perspektiv, följer sedan en redogörelse för hur man i denna del av kristenheten betraktat frågan om apostolisk succession och något om hur Missionsprovinsen förhåller sig till detta synsätt.

Sedan följer ett antal redogörelser för inställningen till frågeställningen i olika skeden av kyrkohistorien och i olika teologiska traditioner: Den gamla kyrkan; Calvin och reformert tradition; den romersk-katolska kyrkan; den östligt-ortodoxa traditionen och en namnkunnig företrädare för denna, J.D. Zizioulas, samt representanter för anglikansk högkyrklighet. Därefter presenteras hur företrädare för svensk högkyrklighet, Gunnar Rosendal samt representanter för aKF, förhåller sig till saken. Till sist återges hur man i tre olika ekumeniska sammanhang, BEM-dokumentet, Borgåöverenskommelsen och Leuenberggemenskapen, ser på apostolisk succession. Målsättning med hela denna del av uppsatsen har varit att deskriptivt återge tolkningstraditionernas uppfattningar i ljuset av deras delvis olikartade förståelser av innebörden i den kristna evangeliet.

Studiens konkluderande reflexioner är ett kritiskt resonemang där författaren argumenterar för ett bibel- och bekännelsetroget lutherskt förhållningssätt till frågeställningen.

Undertecknad understryker begränsningen av denna studie. Den förhållandevis korta tid som kunnat avsättas för arbetet har inneburit att inte minst avsnittet om hur begreppet apostolisk succession förstås runt om i kristenheten, är ofullständigt och översiktligt.

II. Definition av begreppet “apostolisk succession”

I *The Oxford Dictionary of the Christian Church* ges följande definition av begreppet:

”[Apostolisk succession är det] tillvägagångssätt genom vilket den kristna kyrkans ämbete anses kunna härledas från apostlarna genom en sammanhängande succession. Den har vanligtvis associerats med ståndpunkten att successionen upprätthålls genom en räkka av biskopar. Dessa biskopar har betraktats som apostlarnas efterföljare eftersom: 1) De utför apostlarnas uppdrag; 2) Deras fullmakt går tillbaka till apostlarna; 3) De efterträder varandra på samma biskopssäten, en härledning som kan följas tillbaka till apostlakollegiet och apostlarnas mission samt församlingsgrundande; och 4), enligt några författare: Genom deras vigning till det biskopliga ämbetet ärver [biskoparna] från apostlarna överförandet av den Helige Ande som ger dem kraft till fullgörandet av deras uppdrag.”¹

Gunnar Rosendal menar² att apostolisk succession kan beskrivas utifrån dess form och innehåll. Dess *form* har med det sätt att göra, varpå saken framträder fram eller de uttryck den tar sig. *Innehållet* är dess innebörd, mening och själva essens.

Enligt Rosendal har apostolisk succession två *former*: 1) en biskopsstol har alltid varit besatt sedan apostlarnas tid³ 2) alla biskoparna har vigts av biskop ända sedan apostlarnas tid. Här kan man stödja sig på att Ireneus⁴ och Eusebius⁵ presenterar biskopslängder som gör anspråk att gå tillbaka till apostlarna.

Man kan här invända att det i urkyrkan var vanligt att biskopen vigdes av präster, inte av biskopar⁶. Man kan även anföra att det under vissa tider och i vissa sammanhang fordrats ytterligare former: Som att vigningen skulle följa en bestämd ordning, t.ex. smörjelse med olja och överlämnanden av insignier⁷, att tre rätta biskopar skulle förrätta handpåläggningen⁸,

¹ Min översättning: [Apostolic succession is the] method by whereby the ministry of the Christian Church is held to be derived from the apostles by a continuous succession. It has usually been associated with an assertion that the succession has been maintained by a series of bishops. These bishops have been regarded as succeeding the apostles because: 1) The perform the functions of the apostles; 2) their commission goes back to the apostles; 3) they succeed one another in the same sees, the derivation of which may be traced back to the communion of the apostles; and 4) by some writers because through their consecration to the Episcopal office they inherit from the apostles the transmission of the Holy Spirit which empowers them for the performance of their work.

² Rosendal, ”Den apostoliska successionens ...”

³ Här kan man tillägga att ”sätessuccessionen” också innebär att nya biskopssäten upprättas genom att biskop vigs och missiveras till nyinrättad biskopsstol av biskop som innehar befintlig biskopsstol. (Jfr. Justo L. González, *Essential Theological Terms*, Westminster John Knox Press 2005, s. 15)

⁴ Adv. Haer. III:3, 2ff.

⁵ Eusebius kyrkohistoria, se t.ex. kap III, 2 och 4.

⁶ Stolt, *Svenska ...*, ss.12-14; Molland, s.175.

⁷ Brodd, ”Kyrkans ...”, ss.277f

att vigningen skulle ske med en bestämd avsikt och, i den romerska kyrkan, att påven skulle konfirmera biskopsvalet för att vigningen skulle vara legitim.

Det skall också sägas att man inom romersk-katolsk och östligt ortodox tradition kan tala om den *kollegiala successionen*. ”Med det menas att den biskop eller patriark som står allra först traditionens början har sin vigning direkt från en bestämd apostel, som i den biskopen/aposteln har fått sin efterträdare.”⁹

Innehållet är enligt Rosendal också tvåfaldigt: 1) alla biskoparna har lärt som apostlarna lärde, 2) Apostlarna överförde en karismatisk nådegåva till sina efterträdare som biskopar vilka i sin tur förmedlade denna vidare till sina efterföljare.

Härtill kan anföras att man i den östliga kyrkan betonat att den vid vigningen förmedlade nådegåvan består bara under förutsättning att biskopen är inordnad i den ortodoxa kyrkliga gemenskapen. En biskop som bryter med denna kan inte förrätta giltiga ämbetshandlingar¹⁰.

Den från apostlarna härrörande karisman eller nådegåvan är, enligt Rosendal, fyrfaldig: 1. *Magisterium* eller rätten att lära 2) Rätten att styra och leda, det juridisktionella 3) Rätten och förmågan att förvalta sakramenten, det sakerdotala, samt 4) Präst-och biskopsvigningsrätten och förmågan.

Enligt den gängse synen i den romersk-katolska och östligt ortodoxa kyrkan har biskopen kyrkans ämbete i sin fullhet, prästerna och diakonerna har mer eller mindre av denna fullhet på delegation, i undantagsfall (prästerna!) också rätten att viga. Fattas vid vigning av ny biskop eller präst all koppling till en biskop i apostolisk handpåläggningssuccession är den apostoliska successionen bruten. Den ämbetsbärare som vigs under sådana omständigheter äger inte den från apostlarna via deras efterföljare traderade nådegåvan som är nödvändig för att en präst/biskop skall kunna utöva sitt ämbete på ett fullödigt sätt.

Rosendal kan också¹¹ sammanfatta innebörden i apostolisk succession som följer: Den är lokal: en biskopsstol har hela tiden varit besatt från apostlarnas dagar (*successio sedis*); doktrinal: apostlarnas lära har bevarats genom en oavbruten serie biskopar (*successio doctrinae*); och sakramental: Handpåläggningen som ger den helige Ande (*successio manuum*).

I denna framställning menar vi med apostolisk succession förmedlandet av apostlarnas skriftenliga tro, liv och lära genom tiderna i den kristna kyrkan. Den apostoliska successionen kan inskränkas/preciseras, t.ex. till att gälla en lärosuccession, (biskoplig) vignings-/handpåläggningssuccession och/eller en sätessuccession.

⁸ Jfr Kyrkomötet i Nicea 325 canon 4 (TRE 6, ”biskop”, s.663); Stolt, *Svenska...*, ss.12f.

⁹ Birgersson, s.140.

¹⁰ Stolt, *Svenska...*, ss.15f.

¹¹ Rosendal, *Den apostoliska tron*, s.142.

III. Den grundläggande frågan

Var finns Kristi sanna kyrka? Denna grundläggande fråga är intimt förbunden med problematiken kring apostolisk succession. Konsensus råder om att den sanna kyrkan, Guds folk på jorden och sedan i himmelen, är *apostolisk* i den meningen att det råder överensstämmelse och kontinuitet mellan kyrkans vittnesbörd och uppdrag och apostlarnas vittnesbörd och uppdrag. Viktiga bibelverser som vittnar om denna sanning är instiftandet av nattvarden (Matt 26:26-30 par), överlämnandet av binde- och lösenyckeln (Joh 20:19-23; jfr. Matt 16:19), missionsbefallningen (Matt 28:16-20) och orden i Uppenbarelseboken att det Nya Jerusalems stadsmur har tolv grundstenar med Lammets tolv apostlars namn (Upp 21:13f). Vidare bekänner kristenheten i *Nicenum* sin tro på ”en enda, helig, allmännelig och apostolisk kyrka”.

De olika traditionerna är överens om vikten av att det budskap som kyrkans andliga ledare - biskopar, präster och andra tjänare - representerar och förmedlar, överensstämmer med apostlarnas lära och liv. Under gudsfolkets vandring genom tidevarven är det av största vikt att denna apostoliska lärosuccession inte bryts, utan att det sanna Evangeliet bevaras över tiden. Det är främst de tjänare som anförtrotts uppdraget att leda församlingen, att förkunna och förvalta sakramenten som, genom sin trohet mot det bibliska budskapet, säkerställer denna succession.

Den kontroversiella sidan av saken är framförallt det som kallas *biskoplig vigningssuccession* och/eller *handpåläggningssuccession*. Denna innebär att en biskop har fått sitt uppdrag genom en kedja av handpåläggningar som, enligt vad man i den romersk-katolska, den östligt ortodoxa och den högkyrkligt anglikanska delen av kristenheten har hävdat, obruten går tillbaka till apostlarna. Genom de prästvigningar som en sådan biskop utför ges åt den som vigs en outplånlig nådegåva som ger vederbörande förmåga att fira mässa så att Guds nåd verkligen förmedlas i nattvardselementen. Många kyrkohistoriker menar dock att det inte går att historiskt belägga att man under de första århundradena haft någon obruten följd av biskopsvigningar som sträckt sig tillbaka till apostlarna¹². Accepterar man att denna succession kan föras vidare även av präster blir svaret ett annat.

IV. Apostolisk succession i lutherdomen

1) Inom lutherdomen kan svaret på frågan var Kristi sanna kyrka finns sammanfattas som följer: Kristi kyrka är för handen där Guds ord rent och klart förkunnas och sakramenten rätt förvaltas (AB¹³ VII). Där så sker, skapar Gud tro var och när det behagar honom (AB V). Det skall understrykas att människans gemenskap med Gud (åter)upprättas genom tron på Evangeliet om hur Gud i Kristus försonade världen med sig själv (AB IV). För att tjäna Guds ord, det Ord som i sig själv är Guds frälsande närvaro i världen och som skapar tron på Evangeliet, har evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete av Gud

¹² Österlin, s.208.

¹³ AB=Augsburgska bekännelsen.

instiftats (AB V).¹⁴ Innehavare av detta ämbete, Guds ords tjänare, har i uppdrag att offentligt, inför en vidare krets än det egna hushållet, förkunna Guds ord och utskifta sakramenten. Det skall understrykas att det är Ordet och sakramenten som utgör Kristusnärvaron och som skapar tro. Ett sant vittnesbörd om Jesus Kristus av andra än Guds ords tjänare, har samma förutsättningar att skapa tro som det förvaltande av nådemedlen som Guds ords tjänare utövar.

2) Följdfrågan relaterad till spørsmålet om apostolisk succession blir: Vad fordras för att Guds ords tjänare utövar sitt uppdrag i kontinuitet med apostlarnas tro och lära som ju utgör Kyrkans grund? Det dubbla svaret är, för det första, att denne förkunnar och utskiftar sakrament i enlighet med Bibelns undervisning - d.v.s. att ämbetsinnehavaren verkligen är det Gudomliga ordets *trogne* tjänare; Och, för det andra, att vederbörande är insatt i sin tjänst enligt god kyrklig – läs ”legitim” - ordning.

3) En rätt Guds ords tjänare är kallad och förordnad av Gud själv. Gud har ordnat det så, att denne har fått sin inre kallelse genom prövning och val bekräftad av trossyskon i Kristi kyrka, är vigd till tjänst i församlingens mitt, sänd att tjäna en församling med förkunnelse och sakramentsförvaltning: ”Om det andligaståndet lära de, att ingen utan vederbörlig kallelse bör i kyrkan predika offentligen eller förvalta sakramenten” (AB V).

4) Det är alltså församlingen som väljer sina herdar. Eller hellre: Genom sitt val av herde tar församlingen emot den herde Gud utvalt och sänt, man erkänner denne herdes kallelse som en äkta Guds kallelse. Jämför t.ex. Apg 14:23 i ljuset av Apg 20:28¹⁵.

De som redan är Guds ords tjänare har ett särskilt ansvar i detta skeende. Sådana tjänare finns i Kristi församling sedan kyrkans begynnelse, d.v.s. sedan apostolisk tid. Jesus samlade från första början en skara efterföljare av vilka vissa män utvaldes till att vara hans speciella sändebud, hans apostlar. De första Guds ords tjänare var alltså apostlarna och sedan de män som dessa, tillsammans med medlemmar i församlingarna, insatte som sina efterföljare (Tit 1:5; Apg 14:23; 20:28¹⁶). Vigning (insättande i tjänst oftast med handpåläggning)¹⁷ utfördes i Nya Testamentet genomgående av apostlarna eller deras efterföljare (Apg 6:6; 1 Tim 5:22; 2 Tim 1:6; Tit 1:5).¹⁸ Härav följer att Guds ords tjänare skall, för att deras insättande i ämbetet må ske i enlighet med vedertagen, ursprunglig kyrklig ordning, vigas till tjänst av redan vigda Guds ords tjänare, d.v.s. av en medkristen som redan är insatt i ämbetet¹⁹.

5) Guds ords ämbete är ett. Någon principiell skillnad görs inte mellan t.ex. biskopar och präster. Detta lär Skriften och det understryks av flera av kyrkans lärofäder, t.ex. Hieronymus

¹⁴ Birgersson ss.112f.115

¹⁵ jfr. SKB 352s (*Om påvens makt och överhöghet*); Birgersson s.136f.

¹⁶ Jfr. Birgersson ss.132f.

¹⁷ Ibid. ss.149f.

¹⁸ Se också Melanchthons undervisning i ”Traktaten om påvens makt och överhöghet”, SKB 351f.

¹⁹ Ibid. s.137. Melanchthon kan hävda att tillsyns eller biskopsfunktionen är så till den grad nödvändig att man, om det inte funnes några biskopar, hade måst skapa ett biskopsämbete (Melanchthon, *Consilium*, ss.745s)

och Melanchthon²⁰. Dock har sedan begynnelsen Guds ords tjänare haft uppdrag med olika inriktning (jfr t.ex. Ef 4:11). Tidigt avskildes vissa Guds ords tjänare för den ansvarsfyllda uppgiften att viga nya Ordets tjänare. Dessa kom att benämnas biskopar. Detta är en god och vedertagen ordning, en ordning som harmonierar med apostlarnas undervisning.

6) Att vissa innehavare av Ordets ämbete valts och insatts att som biskopar ansvara för prästvigning är mänsklig rätt. Det har ansetts vara en god kyrklig ordning att utse en präst till biskop med uppdrag att viga präster. Finns ingen biskop får präster förrätta vigning^(20a).

7) De lutherska reformatörernas och de lutherskt ortodoxa teologernas syn på frågeställningar relaterade till apostolisk succession är genomarbetad och enhetlig. Frågan har hos dem blivit föremål för djupgående studier, inte minst bland kyrkomän i Tyskland och i Sverige. Vi noterar följande inslag i den inställning man ger uttryck för²¹:

- a) **Martin Luther** slår fast att ämbetet i den dåvarande kyrkan var en fortsättning på apostolatet och att dess innehavare var apostlarnas efterföljare. Evangeliet var frambragt av Kristus. ”Så har han först tryckt det i apostlarnas hjärtan och sedan *’immer für und für’* genom apostlarnas efterträdare låtit det intryckas i de kristtrognas hjärtan.”²² Ämbetets fullmakt i kyrkan ligger innesluten i den fullmakt Jesus gav apostlarna: ”Den som hör er han hör mig” (Luk 10:16)²³.

De lutherska reformatörerna kände väl till hur avgörande den oavbrutet fortgående vigheten av biskop efter biskop var i den romerska kyrkan. I ett utlåtande av Wittenbergteologer år 1541 sägs att för de rätta och allvarligt sinnade papisterna är kyrkan ”bunden vid biskopsståndet som vid en gudomlig ordning och att det utan biskopar ej finnes något sakrament, ingen syndaförlåtelse, ingen kyrka ...”²⁴ Biskoparnas stånd var alltså helt nödvändigt för människors salighet. Reformatörerna hävdar å sin sida att det är Ordet och bara Ordet som är den ständige förnyaren och upprätthållaren av ämbetet. Utanför Ordet eller avvikande från detta, kan ämbetet inte vara någon kyrkans pelare utan dess nedbrytare.²⁵

De påvliga biskoparna under reformationstiden var, bl.a. enligt Martin Luther, inte apostlarnas efterföljare eftersom de avvikit från apostlarnas tro och lära. De villfarande påvliga biskoparna skulle inte höras, ty de var under förbannelsen. De satt ej i apostlarnas ställe utan i djävulens ställe, de var ulvar som inte lärde, ja, inte ens kunde tåla evangeliet.²⁶ Det skall noteras att brytningen med det romerska episkopatet, vilken bl.a. tog sig uttryck i att de evangeliska fick ta prästvigning i egna händer,

²⁰ Birgersson (”Traktaten om Påvens makt och överhöghet”, SKB 351; Birgersson ss.117.120.137). Se även Fagerberg ss.74s.

^{20a} Birgersson ss.138.141f.

²¹ Askmark ss.309-323.

²² *Von der Winkelmesse und Pfaffenweihe*, 1533, WA 38, 239,5ff. Citat ur Askmark s.310.

²³ Se även Luther, *To the Christian Nobility*, övers. C.M. Jacobs, rev. J. Atkinson, i *LW* 44, WA 6, 441,24f.

²⁴ Askmark. s.312 som citerar CR 4 sp.689.f. (Dokument från riksdagen i Regensburg 1541.)

²⁵ *Ibid.*, s.311.

²⁶ *Ibid.* ss.312f; Martin Luther WA 11, 401; 413, 23ff: ”*Dass ein christliche ...*”

framtvingades av nöden: Genom sin vägran att viga rättroende präster förhindrade de romerska biskoparna evangeliets utbredande.²⁷

Philip Melanchthon följer Martin Luther. Vi kan nämna att den förre slår fast att den rätta skrifttolkningen inte är bunden vid den biskopliga successionen. De romerska biskoparna äger visst inte något tolkningsföreträde (*potestas interpretationis*) i kraft av att stå i biskoplig vigningssuccession. Den sanna förståelsen av Skriften är inte bunden vid ett visst stånd utan är ett ljus som den Helige Ande sänder i deras hjärtan som erkänner Evangeliet.²⁸ Dock uppställde Melanchthon gentemot den svärmiska teologin lydnaden mot ämbetet som den sanna kyrkans tredje kännetecken. Gentemot denna ståndpunkt anförde andra lutherska teologer att om ämbetet genom hänvisning till efterföljden gjorde anspråk på att upprätthålla kyrkan samtidigt som samma ämbete lämnade Ordets grundval, måste efterföljden vika för Ordet.²⁹

- b) De lutherska teologernas inställning till apostolisk succession efter Luthers och Melanchthons tid utmärks bl.a. av en annorlunda terminologisk bestämning av begreppet. Man gör nu en uppdelning i lärosuccession (*successio doctrinae*) i förhållande till vignings- och sätessuccesion (*successio personalis et localis*). Efterföljden i den rätta läran är den autentiska apostoliska efterföljden. Man ansluter sig uttryckligen till kyrkofäderna som betonat lärosuccessionen som det viktigaste momentet i efterföljdstanken medan vigningssuccessionen ”endast ägde subsidiärt värde”. Denna uppdelning av företeelsen apostolisk succession återspeglar ”förskjutningen i uppfattningen av Ordet, så att detta från att ha i första hand betytt budskap kom att i första hand betyda lära”.³⁰ Askmark noterar att lärosuccessionen kunde bli något som ville ställa sig utanför Ordets dominans. Det viktiga i vår undersökning är dock den motsättning mellan lärosuccession och vigningssuccession som uppkom då ämbetsinnehavare som stod i den senare *successio* kom att representera en obiblisk kristendom.
- c) År 1588 utgav Wittenbergteologen **Jacob Heerbrand** en utförlig studie av innebörden i apostolisk succession med titeln *Disputatio de ordinaria loci successione*. Heerbrands disputation kom att bilda utgångspunkt för flera andra undersökningar om denna sak bland lutherska teologer. Utöver det som redan framhållits om den evangeliska synen på apostolisk succession kan man i Heerbrands framställning notera följande.
- Heerbrand har grundligt studerat *successio*-tankens uppkomst i den gamla kyrkan. Han instämmer med kyrkofädernas inställning att efterföljandet i läran är det bärande i successionstanken. Undervisningen om den apostoliska successionen var den tidiga kyrkans svar på heretikerna. De senare hävdade att de själva ägde sanningen erhållen utanför kyrkans förkunnelse och ämbete genom direkt gudomlig inspiration. Gentemot

²⁷ Askmark. ss.313f.

²⁸ Ibid., s.315.

²⁹ Ibid., s.311.

³⁰ Ibid., s.315. Jfr Gerhard s.31, spalt 1, stycke 1.

denna inställning hävdade kyrkan att Kristus till henne överlämnat den gudomliga sanningen. Detta bevisades av att hennes biskopar kunde föra både sitt ämbete och sin lära, genom vigning med handpåläggning, tillbaka över de föregående biskoparna ända till apostlarna. Vidare återopades att den sanna kyrkan ännu ägde de skrifter i behåll som man i den goda tron mottagit ur apostlarnas händer. Han citerar en rad kyrkofäder som understryker att den apostoliska successionen bryts då biskoparna avviker från läran. Så lär Ireneus att man skall ta avstånd från dem som ”följer sina egna lustar” och hålla sig till dem som ”med presbyteriets följd bevarar den sunda förkunnelsen i sin renhet.” Heerbrand menar att de romerska teologerna gör den apostoliska successionen till en naken och isolerad efterföljd som skall anses vara kännemärke för Kyrkan även om den inte alls har med den rena lärans traderande att göra. Han avvisar ett sådant synsätt: Det är den sanna lärosuccessionen som är avgörande för att Kristi kyrka är för handen. Där det ordinarie ämbetet avvikit från denna, går kyrkan till spillo om inte Gud räddar den genom att sända sunda lärare utan hänsyn till den ordinarie efterföljden. Gud uppväcker, där så är nödvändigt, rätta lärare som återför kyrkan till den renhet varifrån den förts av otrogna innehavare av det ordinarie ämbetet. Han noterar också att den romerska föreställningen att ämbetets giltighet vilar på en uppfattning om en oavbruten efterföljd på stolen som inte är grundad på verkliga förhållanden: Det är ju allmänt känt att en sådan efterföljd under historiens lopp många gånger brutits. Heerbrand fullföljer traditionen från Luther i det att han erkänner nyttan av den apostoliska successionen om dess företrädare representerar den sunda läran. Då så sker, är denna en påminnelse om att Evangeliet är en Guds gåva till oss människor: Genom Guds försorg förkunnas Evangeliet för den ena generationen efter den andra. Detta säkerställs genom att Gud kallar och sänder rätta Guds ords tjänare till den mänsklighet som är föremål för hans frälsningsvilja³¹.

- d) **Johann Gerhard** är den teolog som i sina *Loci theologici* 1610-1622 för långa tider framåt kom att utlägga den lutherska ståndpunkten om apostolisk succession. Det är i Gerhards undervisning man återfinner den terminologi som är nödvändig för att redogöra för successionsfrågan. Gerhards framställning utgör delvis en respons på den romerska ståndpunkten i frågan som utformades under konciliet i Trient under inflytande av Robert Bellarmins undervisning. Bellarmins uppfattning framställs i dennes framställning om kyrkans kännetecken i *Disputationes de controversis christianae fidei* 1586-1593.

Gerhard går, liksom Heerbrand, tillbaka till fornkyrkan för att skaffa klarhet i saken. Det första han fäster sig vid är att det fanns en apostolisk kyrka innan det fanns någon efterföljd. Den apostoliska kyrkan kallas apostolisk, inte för att det finns en vigningssuccession, utan för att det finns en apostolisk lära författad av apostlarna själva.³² Nya testamentet motsäger en personlig efterföljdstanke där den ene ämbetsinnehavaren viger den andre. Vi kan ju där läsa att Kristus efterträtt Melkisedek och att Paulus återopar sig på Abraham fastän det var många hundra år dem emellan.

³¹ Askmark ss.316-320.

³² Gerhard, s.21, spalt 1; s.23, spalt 2.

På samma sätt är apostlarna profeternas efterföljare eftersom de mottog och förmedlade profeternas lära och tro. Denna efterföljd är relevant fastän apostlarna inte äger någon yttre och lokal succession från Gamla testamentets gudsmän. På samma sätt har renläriga präster i Kristi kyrka apostolisk succession så länge de är trogna apostlarnas lära.

Gerhard anför en uppsjö av uttalanden från kyrkofäderna som stöd för sin tes. Han drar följande slutsats: Kyrkans fäder anför, i deras kritik mot heretikerna, aldrig vigningssuccession i sig för att hävda sin legitimitet utan att knyta den till en lärosuccession. De anför aldrig apostolisk succession som ett tillhygge i debatten mot rättroende kyrkor utan mot villolärare vars undervisning strider mot Skriften³³.

Gentemot Robert Bellarmin hävdar Gerhard att de evangeliska kyrkorna visst har det rätta ämbetet *eftersom de proklamerar den rätta läran*. Det är inte, som Bellarmin menar, så, att det rätta ämbetet i apostolisk efterföljd förutsätter biskopar som vigts i den av den Romerska kyrkan föreskrivna apostoliska handpåläggningssuccessionen. Det räcker att ämbetsinnehavarna förkunnar apostolisk lära: ”Där apostlarnas röst ljuder, där är apostlarnas stol.”³⁴ Beträffande vigningen är det tillräckligt att medlemmar i prästkollegiet lägger handen på den som skall vigas. Det var ju på det sättet som prästerskapet ordinerades i den apostoliska kyrkan.³⁵

e) Diskussionen om apostolisk succession i den svenska kyrkoprovinsen under reformationstiden och under den lutherska ortodoxin.

Den svenska kyrkoprovinsen – och därmed den finska – har, ensam bland alla lutherska kyrkor vid reformationen, bevarat den biskopliga vigningssuccessionen. Det får nämligen anses ovedersägligt att den svenska kyrkoprovinsen genomgick reformationstidens kris med bibehållen läro- sättes- och handpåläggningssuccession. Både Laurentius Petris kyrkoordning (KO 1571) liksom *Confessio Augustana*, som vid Uppsala möte år 1593 stadfästes som kyrkoprovinsens lärogrund, är kyrkoförbättrande dokument som inte avser att bryta med kristenhetens lärotradition. Man gör därmed anspråk på obruten kontinuitet i lärosuccessionen. De medeltida stiftet behölls och alla de gamla stiftsstäderna med sina biskopssäten kvarstod varför man kan säga att sätessuccessionen förblev intakt. Och i och med att den i Rom, med påvlig konfirmation, till biskop i Västerås vigde Petrus Magni genomförde vigningar av evangeliska biskopar som i sin tur vigde nya efterträdare på biskopsstolarna, förblev den biskopliga handpåläggningssuccessionen också obruten^{36/37}.

³³ Gerhard, s.24, spalt 2.

³⁴ Askmark s.323; Gerhard, s.21, stycke 1.

³⁵ Ibid. ss.320-323.

³⁶ Lind s.18.

³⁷ Det har förts en omfattande diskussion om huruvida Svenska kyrkan äger biskoplig handpåläggningssuccession, och om och när den kan ha brutits (Lind ss.9-13).

Vad som är av vikt för denna studie är att frågan huruvida de lutherska svenska biskoparna stod i vigningssuccession eller ej var högst aktuell under reformationstidevarvet. Dåtidens romerska kyrkomän ifrågasatte, genom skrifter och annan propaganda, detta förhållande. De menade att Svenska kyrkan, som en följd av att inte äga apostolisk succession, inte hade rätta präster och därmed ingen giltig sakramentsförvaltning. Detta skapade själslig oro hos åtskilliga fromma människor i 1500-talets Sverige. Under tiden fram till den lutherska ortodoxin förde därför de evangeliska en hård kamp mot motreformationen i denna sak.

Det intressanta är att dåtidens svenska lutherska teologer väljer att argumentera utifrån synen på apostolisk succession som omfattades av de evangeliska kyrkomännen på kontinenten. *Man åberopar aldrig förhållandet att den biskopliga handpåläggningssuccessionen i den svenska kyrkoprovinsen behållits obruten.*

Den biskopliga efterföljden hör, om man använder den lutherska kyrkorättsliga terminologin, *iure humano* till den svenska kyrkans ordning. Den är icke *iure divino* inrättad, så att den måste upprätthållas som ett krav på andra kyrkor och dessas ämbeten lika lite som någon annan ämbetsstruktur får vara det. De svenska teologerna har alltid ansett att kyrkans *notae* är de två i Augsburgska bekännelsen VII nämnda: evangeliets rena predikan och sakramentens rätta förvaltning. Av detta skäl stod de svenska evangeliska prästerna som apostlarnas efterföljare i kyrkan. Och de kyrkor i vilka man kunnat finna dessa kännetecken har man ansett som sina systerkyrkor, alldeles oavsett hur deras ämbete annars var uppbyggt. Samtidigt skall det understrykas att bevarandet av biskopsämbetet och bruket att låta sittande biskopar viga sina efterträdare, vittnar om man att den biskopliga vigningssuccessionen ansågs vara en god ordning och inte något man ville bryta med.³⁸

Man har ifrågasatt att den katolske vigningsförrättaren Petrus Magni i Västerås var biskopsvigd och att han ägde rätt *intentio* - rätt önskan – att till biskop viga Laurentius Petri. Laurentius Petri hade ju en evangelisk teologi som stred mot Petrus Magni's egen katolska övertygelse.

Man har också debatterat om vigningen av Mikael Agricola (Åbo stift) och Paul Juusten (Viborgs stift) av biskop Botvid Sunesson i Strängnäs domkyrka år 1554, var en *biskopsvigning* eftersom Agricola och Juusten utnämndes till *ordinarius* eller *superintendent* för sina respektive stift. Själva uppfattade de sig emellertid som biskopar som avlagt biskoplig ed till kungen och mottagit handpåläggning och konfirmation av biskop Botvid. (Kjöllnerström, 1965, ss.34f.; 1974 s.18). Det skall också nämnas att termen *ordinarius* närmast anknyter till den romerska rättens *ordinarius episcopus* (Stolt, 1972a s.29; 1972b ss.375.382). Laurentius Petri använder i KO 1571 biskop och *ordinarius* om vartannat (Se *Kyrkoordningen*, ss.164s.)

En katolsk forskare, jesuiten Theodor van Haag, hävdar, i motsats till tidigare katolska lärde, att Laurentius Petris biskopsvigning skedde i enlighet med vad den romerska kyrkan krävde. Laurentius Petri stod i den biskopliga vigningssuccessionen, men han var en schismatisk biskop eftersom han inte delade den romerska kyrkans tro och inte avsåg få sin vigning konfirmerad av påven. Däremot menar Haag att vigningssuccessionen bröts då ett lutherskt vigningsritual, utarbetat 1561 och infört i KO 1571, började användas. Ritualen innebar att man ställde sig utanför den romerska kyrkans kontext. Detta fick till följd att biskopsvigningen av Laurentius Petri Gothus (Uppsala ärkestift), Martinus Olai Gestricius (Linköpings stift) och Erasmus Nicolai (Västerås stift) år 1575, förrättad av Paul Juusten, måste underkännas ur katolsk synpunkt. Den oavbrutna följd av handpåläggningar är dock, enligt van Haag, obestridlig. (Haag ss.81-97. Resonemanget är återgivet hos Askmark ss.324f och Lind s.17. Se även Beijer etc., *Lyda Gud* – Beijer, ss56f.)

³⁸ Se Askmark ss.323-326; Beijer etc. *Lyda Gud* – Beijer s.57.

Reformationstidens svenska kyrkomän bemötte alltså inte de katolska teologernas anklagelser genom hänvisningar till att man visst ägde apostolisk succession i en då vedertagen katolsk mening. Enligt vissa kan detta ha berott på att man var osäker på huruvida så var fallet.³⁹ Hur som helst innebar den svenska lutherdomens inställning att den svenska kyrkoprovinsen även på denna punkt omfattade en evangelisk inställning i frågan. I det följande ges några exempel på hur man kunde argumentera.

- i) **Olaus Petri** hävdar, i ett svar till den danske reformkatoliken Paulus Heliae, som menade att det bara var hos den romerska kyrkans biskopar som man alltsedan 1400 år fann den rätta tron, följande: Den rätta tron finns hos rättsinniga prelater och biskopar. Biskopar som har en falsk tro skall man inte lyda även om de sitter i de rättsinniga biskoparnas stad. I och med att kyrkohistorien uppvisar falska biskopar är den obrutna biskopsföljden ingen garanti för den rätta tron eller för den rätta kyrkan. När Jesus lär att man skall hörsamma de som sitter på Mose stol, så menas att Guds folk skall hörsamma de som lär såsom Moses lär⁴⁰.
- ii) I Laurentius Petri' **Kyrkoordning** av år **1571** kan man läsa att Kristus från Skapelsen till tidens slut upprätthåller predikoämbetet genom att sända profeter, apostlar och predikare. Han gav åt apostlarna befallningen att "predikarna med församlingen skulle överantvarda detta ämbete åt andra dugliga personer." Så går efterföljden från kyrkans dagar vidare genom tidevarven. Antingen så kallar Herren sina tjänare själv, utan medel, som profeterna och apostlarna, eller så kallar han dem genom församlingen "eller någon hennes ledamot".⁴¹ I Kapitel 11, "Ordning om biskopar", redogörs det för hur man i biblisk tid och i den gamla kyrkan lät vissa präster få uppdraget att utöva och viga andra präster.⁴² Detta är en ordning som, menar kyrkoordningens författare, är nyttig och "utav Guds Ande utgången". Dock måste man gå tillrätta med missbruk som består i att biskopar förvärldsligats.⁴³
- iii) År 1588 utgav Abraham Andreae Angermannus **Laurentius Petris** år 1573 författade motskrift mot drottning Katarinas katolske hovkaplan Johan Herbst: *Refutatio erroris Herbsti*. Herbst hade påstått att nattvardens sakrament konsekreras i kraft av de katolska prästernas vigning, vilket påtryckt dem en *character indelebilis*, samt i kraft av deras *successio apostolica*. Beträffande det senare avvisar Laurentius Petri att *successio* i GT tas som belägg för *successio* i NT. Det levitiska *successio* gäller ej för NT:s *ministerium*. Laurentius Petri äger den allmänna lutherska synen på det gammaltestamentliga prästadömet som *figura* för Kristus. Detta är därför

³⁹ Kjöllnerström ss.5f.

⁴⁰ Askmark, ss.329f.

⁴¹ Ibid., ss.327ff som citerar KO 1571 ss.137-142.

⁴² KO 1571 s.161.

⁴³ Ibid., s.162.

avlöst av Kristus och av det nytestamentliga *sacerdotium*, dvs det allmänna prästadömet, men ej av det nytestamentliga *ministerium*, predikoämbetet. Kyrkans alla kristna har fått sig ämbetet anförtrött. En kyrkans offentlige tjänare har ej sin legitima rätt i det offentliga ämbetet därigenom att han av den eller den mottagit handpåläggning, utan därigenom att han, antingen omedelbart av Gud eller medelbart av kyrkan, utvalts till detta ämbete och förvaltar det rätt. ”Ty då makten att utvälja näst Gud ligger hos kyrkan, så är det alltid legitimt och giltigt, vad denna gör vid prästvalet, av vilken präst eller biskop de utvalda sedan än mottaga handpåläggning. ... Ty kyrkan nödgas icke mottaga den som biskopen ordinerar, utan den som kyrkan utväljer, tillhålls det biskopen att ordinera.”⁴⁴ Vad Laurentius Petri vill värja sig emot, är meningen att ämbetet traderar sig självt. Det katolska *successio* betyder nämligen från en sida sett, ämbetets fortplantning genom sig självt utan den övriga kyrkans medverkan. Det är enligt ärkebiskopen kyrkan som har i uppdrag att föra ämbetet vidare. Kyrkan måste också kunna skydda sig mot falska lärare och får ej tvingas mottaga en lärare av det skälet blott, att biskopen vigt och sänt honom. ”Det är bättre för trogna och fromma att ej ha något offentligt ämbete alls än en ulv. Ty i ett sådant läge är Kristus närvarande, själv furste och huvud för alla sina pastorer i sin övergivna kyrka.”⁴⁵ Så starka ord tillgripes i denna uppgörelse med Roms primat. Man såg i denna polemik den katolska synen på apostolisk succession som grundvalen för hela påvedömet anspråk att ha ensamrätt på att förmedla Guds nåd till kyrkans medlemmar. Enligt Laurentius Petri och de evangeliska lärarna bestod den rätta efterföljden i Ordets rena förkunnelse och sakramentens skriftenliga förvaltning. Man står i apostlarnas efterföljd genom att i lära och liv vara ense med dessa.⁴⁶

- iv) Kravet på *successio* som nödvändig för en kyrkas ämbete framfördes också av ”reformismen”, som ville en utjämning mellan konfessionerna. Resonemanget (Georg Cassander) lyder som följer: En väg till kyrkans enhet är enhetlig åskådning om vad kyrkan är. Man bejakar ej *Confessio Augustanas* och *Apologiens* ord om att nog för kyrkans sanna enhet är enhet om *evangelii* lära och förvaltandet av sakramenten.⁴⁷ Därtill fordras, menar man, även *unitas animorum*, d.v.s gemenskap med den kyrka som grundlagts av apostlarna i hela världen och fortplantats till oss *per successionis traducem*. I denna måste man iaktta hövlig lydnad mot de kyrkans företrädare som genom successionen från apostlarna mottagit uppdraget att styra kyrkan och vårda henne med Livets ord. Detta skall man göra även om de inte alltid förestå sitt ämbete i samma tro. Cassander hänvisar till Jesu ord i Matteus kapitel 23 om att man skall

⁴⁴ Askmark, s.336.

⁴⁵ Ibid., s.337.

⁴⁶ Ibid., ss.335-339

⁴⁷ Svenska kyrkans bekännelseskriter: AB VII, s.59; Augsburgska bekännelsens apologi ”[Art VII och VIII.] Om kyrkan.” ss.174-184.

hörsamma de som sitter på Moses stol även om man skall undvika deras fel i lära och liv. Detta är kyrkans nödvändiga tredje kännetecken⁴⁸.

Ärkebiskopen **Laurentius Petri Gothus**, som liksom Melanchthon har lydnaden för ämbetet som kyrkans tredje *nota* utöver ordet och sakramenten, svarar, i sin katekes från 1576, med hänvisning till kyrkofäderna, att där den rätta successionen finns, där finns också alltid den rätta vigningen och kallelsen att föra evangeliet vidare. Så är inte fallet i Rom, hur mycket man än på katolskt håll berömmar sig av den rätta vigningen genom sina biskopar.

Ämbetet har en mycket stark ställning hos Gothus: "Kyrkans huvud Kristus ger liv och evigt gott åt sin Kyrka genom att alltid uppehålla evangeliets ämbete, vid vilket Kyrkan är bunden."⁴⁹ Ämbetet bevaras genom den gudomliga ordningen, att lämpliga personer lagligen kallas till kyrkans tjänst och uttagas ur lärjungarnas hop. Detta är det klassiska lutherska svaret: Ämbetet bevaras genom en ständig *divina ordinatio*, ett ständigt gudomligt ingripande genom kyrkans medelbara kallelse. I sin skrift *Contra novas papistarum machinationes intra limites patriae excitatas, quibus ad expugnandos imperitorum animos utuntur, responsiones brevissimae* lyfter fram Gothus fram Roms undervisning om mässoffersläran och ämbetets nödvändighet för detta nödvändiga upprepande av Jesu offer. Därför hade Kristus åt apostlarna och deras efterföljare givit makten att vidarebefordra detta ämbete, så att det fortplantades genom handpåläggningssuccessionen. Så tolkar påvedömet orden av Paulus till Timoteus och Titus om handpåläggning och insättande av presbyterer. Utanför denna *successio* finns ingen legitim *ordinatio* eller någon kyrklig myndighet. Vad någon icke har, kan denne icke heller giva. Hos biskopar, präster och andra utanför denna succession finns varken: ämbete, offer eller sakrament.

Gothus skriver: Nattvarden är ej ett offer utan en måltid given åt alla. Denna är given åt kyrkan. För att allt skall tillgå i ordning bestämde apostlarna att lämpliga presbyterer skulle utväljas för att betjäna församlingen vid nattvarden. Kristus konsekreerar alltid själv sitt sakrament, prästen blott betjänar honom. Och till detta betjäna utväljer och kallar församlingen lämpliga personer. Utifrån det allmänna prästadömet tanke att Kristus givit sina gåvor åt kyrkan i sin helhet och ej åt kyrkans tjänare som ett privilegium, kan man ej komma fram till *successio*-tankens nödvändighet. Ty det heliga, allmänneliga prästadömet finns där först. Guds folk, de heliga prästerna, utväljer bland sig de som skall förrätta nattvard.

Vad innebär då vigningen, vad meddelas ordinanden genom handpåläggningen? "Han anförtros betjänaandet av den heliga sak som folket redan mottagit av Kristus: ämbetet att lära Guds ord och förvalta sakramenten. Paulus kallar därför prästerna tjänare och utdelare av Guds hemligheter."⁵⁰

⁴⁸ Askmark ss.340f.

⁴⁹ Ibid., s.342.

⁵⁰ Ibid., s.346.

Successio, den sanna, är ej en vurningssuccession i vilken såsom genom en kanal den Helige Ande, och därmed makten att förfoga över Kristi kropp genom vigda händer, mekaniskt, i oavbruten följd, överföres från biskop till biskop och sedan till den enskilde prästen. Nej, den sanna successionen är bevarandet och vidareförandet av den sanna läran från Kristus och apostlarna genom deras efterkommande eller efterföljare. Där denna rätta *successio* finns, finns alltså den rätta vurningen och kraften att föra evangeliet vidare.

- v) Två exempel på värdesättandet av apostolisk succession i den svensk-finska kyrkoprovinsen skall lyftas fram.

1. I Åbiskopen **Paul Juustens** *Chronicon episcoporum Finlandensium*, författad på 1560-talet, framhävs hur Kristus ständigt upprätthållit sin kyrka genom att tid efter annan sända tjänare till henne. Ett vittnesbörd om detta var den långa och oavbrutna raden av biskopar på Finlands biskopsstol. "[V]i finnar och hedningar ... ej blott utvaldes i Kristus utan även genom predikan av hans evangelium och genom hans Andes livgivande verksamhet kallades till gemenskap och umgängelse med hans heliga kyrka, inom vilken han intill denna dag värdigats bevara oss, genom att från tid till tid [*subinde*] sända oss *evangelii* tjänare."⁵¹

Som en följd av Guds väldiga välgärning då han genom Martin Luther skänkte *evangelii* läras återställande och renade kyrkan från "påvligt smuts", hade påvedömet under biskop Martin Schyttes tid störtat samman i hela Finland. Men detta innebar inte att någon ny kyrka eller något nytt episkopat grundats. Männen på biskopsstolen efterträdde varandra som de förut gjort. Arvid Kurck, den siste romerske biskopen, var den 23:e i den finländska biskopsserien och hans efterträdare, Martin Schytte, den förste evangeliske biskopen, var den 24:e. Paul Juusten vet sig själv, trots reformationens alla förändringar, stå i denna oavbrutna rad av biskopar som kan härledas tillbaka till biskop Henrik, den salige Henning och Magnus Tavast, "vilka under sin biskopstid utfört så många och så prisvärda verk."⁵²

2. Under den **begynnande lutherska ortodoxiens** tid ersätts den av polemik mot Rom präglade diskussionen om den biskopliga efterföljdens betydelse av ett värdesättande av apostolisk succession i samklang med en evangelisk kristendomsuppfattning.⁵³ Det var för lärarna i denna tradition en levande tanke att predikoämbetet upprätthållits i en ständig följd av predikanter och präster alltifrån paradiset, där Gud själv var den förste förkunnaren. Denna efterföljd går över patriarker, levitiska präster, profeter, Kristus, apostlarna och deras efterföljare ända till den innevarande tiden. Den kan upprätthållas därför att Gud med sin Ande talar Guds ord genom tjänare som han kallar att föra Hans talan. När dessa tjänare på olika sätt brister i trohet mot sin Himmelske

⁵¹ Askmark, s.331.

⁵² Ibid., s.332.

⁵³ Ibid., ss.331f.

Herre, uppväcker Gud nya gudsmän som får ta över uppdraget och att å Herrens vägnar kalla de som avfaller till bot och bättring.

Denna syn på efterföljelsen, som delvis inspirerades av Kyrkoordningen av år 1571, hade det praktiska syftet att ge frimodighet och auktoritet åt prästen i hans gärning och att hos folket stärka respekten för ämbetet. Företrädare för detta synsätt är biskop Martin Gestradius (i skriften *De sacramento eucharistia* omkr. 1570) och Växjöbiskopen Petrus Jonae Angermannus (i skriften *Cursus visitationis* 1605).

Likheten mellan denna efterföljdstanke och den romerska är att man hävdar att det ämbete som nu finns i kyrkan inte är en nyskapelse, ej heller en mänsklig skapelse, utan något som ”går genom tiderna ’i en linje’ tillbaka till det bibliska ämbetet och till Guds och Kristi instiftelse av detta. Av denna gudomliga instiftelse har ämbetet sin auktoritet. Varje präst får vara viss om att han står i denna efterföljd från Kristus och apostlarna och att han tjänar samma ämbete som dessa. Därför bildar efterföljden en av grundvalarna för prästens frimodighet i ämbetet.”⁵⁴

Skillnaderna mellan den evangeliska och den romerska synen på ämbetet är bl.a. följande:

Efterföljdstanken knyts hos de evangeliska till ett enda Ordets ämbete och inte till en viss grad inom detta.

Ämbetet upprätthålles, enligt den lutherska tolkningstraditionen, ständigt genom Guds handlande och ingripande. Ämbetet traderar inte sig själv genom räckor av handpåläggningar. Det var Gud som gav ämbetet åt Adam, Set och Henock, som utsåg Moses och Aron och som inrättade det levitiska prästämbetet. Kristus sände apostlarna, och deras efterföljare, Guds ords tjänare, kallas och sänds av Gud själv genom församlingens kallelse och vigning till tjänst.

Eftersom Gud sålunda hela tiden aktivt upprätthåller sitt Ords ämbete, innebär avbrott av den legitima, av kyrkostrukturerna upprätthållna, ämbetskedjan, t.ex. i avfallstider, inte att ämbetet upphör. När detta ämbete urartar kallar Gud på andra vägar Ordets tjänare. Så skedde t.ex. då Herren sände sina profeter under avfallstiderna på det Gamla förbundets tid.

Det äkta Ordets ämbete lever vidare varhelst Sanningen förkunnas. Helvetets portar kommer aldrig att kunna övervinna Sanningens röst här på jorden, ty Sanningens röst är Herrens röst.

- vi) **Svenska lutherska teologer fram t.o.m. 1700-talet** tycks inte ha fäst något avseende vid att biskoparna i den svenska evangeliska kyrkoprovinsen ägde biskoplig handpåläggningssuccession. Detta framgår bl.a. av avsaknaden (med något undantag) av intresse för detta förhållande bland teologer som studerat de östligt ortodoxa och den anglikanska kyrkans lära och liv. Man har därvid

⁵⁴ Askmark, s.353.

framförallt uppehållit sig vid andra delar av trosläran än läran om kyrkans ämbete.⁵⁵

1738 författade Henrik Benzelius en avhandling om *successio* i Svenska kyrkan.⁵⁶ Hans ansluter sig till den gängse uppfattningen bland lutherska teologer. Vi noterar att han understryker att eftersom lärosuccessionen, och inte handpåläggningssuccessionen, är det avgörande, så har den svenska kyrkoprovinsen att göra gemensam front med de lutherska kyrkorna på kontinenten. Detta även om dessa var i avsaknad både av biskopsämbete och apostolisk handpåläggningssuccession.

Vid tiden för det förra sekelskiftet kom kontakterna med den anglikanska kyrkan att aktualisera frågan om den apostoliska successionen i Svenska kyrkan. Vi återkommer till ställningstaganden i denna diskussion i avsnitten om den anglikanska ämbetsuppfattningen (VIII) och om hur företrädare för svensk högkyrklighet förhållit sig till saken (IX).

f. Missionsprovinsens syn på apostolisk succession.

Inställningen till apostolisk succession hos företrädare för och vänner till Missionsprovinsen är helt i linje med det synsätt som redovisats ovan. Det kommer bl.a. till uttryck i flera skrivelser och framställningar där man anger skälen för att man år 2005 kallade biskop Walter Obare Omwanza från den kenyanska lutherska kyrkan (ELCK) att till Missionsprovinsens förste biskop viga Arne Olsson.

Arne Olsson skriver bl.a. följande i sitt överklagande av Karlstad domkapitels beslut att förklara honom obehörig att utöva prästämbete i Svenska kyrkan p.g.a. att han låtit sig vigas till biskop i Missionsprovinsen.

Det var i trohet mot kyrkoordningens portalparagraf som Olsson lät sig vigas till sitt uppdrag. I kyrkoordningens 1 kap. 1 § står det att "Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, som gestaltas i gudstjänst och liv, är grundad i Guds heliga ord, såsom det är oss givet i Gamla och Nya testamentets profetiska böcker och apostoliska skrifter" och är "förklarad och kommenterad i Konkordieboken". I Konkordieboken anges två omständigheter för att församlingen skall ha rätt att företa egna prästvigningar:⁵⁷

⁵⁵ Askmark., ss.358-362.

⁵⁶ *Meletema de successionem episcoporum*

⁵⁷ *Schmalkaldiska artiklarna* under rubriken "Om vinningen och kallelsen": Eftersom biskoparna "varken äro eller vilja vara rätta biskopar utan världsliga herrar och furstar, som varken vilja predika eller undervisa eller döpa eller utdela nattvarden eller fullgöra något verk eller någon uppgift i kyrkan, utan istället förfölja dem som, därtill kallade, fullgöra sådan tjänst, så får icke för deras skull kyrkan lämnas utan tjänare". Reformatörernas rekommendation blir: "Såsom vi se av gamla exempel i kyrkan och hos fäderna, böra vi därför själva inviga till detta ämbete därtill skickade män." (*Svenska kyrkans bekännelseskrifter*, ss.334f.)

Traktaten om påvens makt och överhöghet: "Av allt detta är det uppenbart, att kyrkan innehar rätten att välja och viga sina tjänare. Därför då biskoparna antingen omfattar falsk lära eller vägrar att meddela vinning, är församlingarna nödgade på grund av gudomlig rätt att genom sina i tjänst varande präster viga och förordna åt sig nya. Men det är biskoparnas ogudaktighet och våldsregemente som vållat kyrkosplittringen och tvedräkten.

1) Biskoparna har blivit ”fiender till evangeliet” eller kommit att ”omfatta falsk lära”;
2) Biskoparna vägrar meddela vigning av till prästämbetet av Gud kallade män. Olsson anför skäl för att dessa båda förutsättningar är uppfyllda. Därmed har Guds församling att följa reformatörernas rekommendation att själva till Ordets ämbete inviga därtill skickade män. Även om bekännelseskriterierna i nödfall medger pastoral vigningar är detta inte tradition i Kristi kyrka i Sverige. Här har man alltsedan kristendomen infördes i riket följt den allmänkyrkliga ordningen att präster – och biskopar – vigs av en biskop. Guds kyrka och församling i Sverige är vidare sedan reformationen en evangelisk-luthersk kyrka. Därför kallades lutherska biskopar att medverka vid Missionsprovinsens första biskopsvigning. Ytterligare ett förhållande av betydelse är, att den svenska kyrkoprovinsen alltsedan dess bildande letts av biskopar som står i biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession. Det var i beaktande av kyrkans bekännelse och tradition i dessa avseenden som Missionsprovinsen kallade biskop Walter Obare, ledare för en kyrka som är en frukt av Svenska missionärens arbete och som står i biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession, att förrätta biskopsvigningen av Arne Olsson⁵⁸.

I sitt tal till Lutherska Världsförbundets Råds möte i Jerusalem i september år 2005 – ”Välj livet” – redogör biskop **Walter Obare** för Missionsprovinsens överväganden som ledde fram till att Obare kallades att förrätta biskopsvigningen ifråga. Den kenyanske biskopen förklarar att gudomlig rätt krävde att Missionsprovinsen vigde kvalificerade män till ämbetet ”så att den gåva, som Ordets och sakramentens ämbete utgör, åter skulle finnas ibland dem. Men de ville inte heller förkasta de goda ordningar som har etablerats genom mänsklig rätt. Ordningen att upprätthålla apostolisk succession är inte given av gudomlig rätt. Den är snarare, genom mänsklig rätt, en god och välsignad tradition som är ett kännetecken på den universella kyrkan. Så istället för att välja prästerlig vigning, vilket de av gudomlig rätt kunnat göra, beslutade de båda att följa det gudomliga budet att viga och markera, genom mänsklig rätt, kyrkans universalitet genom att be biskopar i apostolisk succession att viga deras egen biskop, vilken i sin tur skulle kunna viga präster.”⁵⁹ Efter en tid av överväganden och konsultationer meddelade Obare Missionsprovinsen att om två andra biskopar i apostolisk succession accepterade att medverka vid vigningsakten skulle han utföra uppdraget.

I sin prästmötesavhandling erinrar **Bengt Birgersson**⁶⁰ om att man i evangelisk-luthersk tradition betonat lärosuccessionen som det avgörande till skillnad från en ”mekanisk” biskopslig handpåläggningssuccession. Han hänvisar till reformatörernas mening att även om den sanna läran tidvis verkar ha varit försvunnen i kyrkans undervisning, har den ändå alltid förblivit bevarad i kristenheten, inte minst genom att

Ty Paulus föreskriver att de biskopar som driver och försvarar falsk lära och orätt gudstjänst, skall anses såsom ställda under förbannelse.” (*Svenska kyrkans bekännelseskriter*, s.352)

⁵⁸ Beijer etc., *Lyda Gud*, Olsson, ss.90-92.

⁵⁹ Ibid., *Lyda Gud*, Obare Omwanza, s.72.

⁶⁰ Birgersson, ss.141f.

den Helige Skrift förmedlats från generation till generation. Det erinras också om att den reformerade svenska kyrkoprovinsens förste biskop – Laurentius Petri – menade att ordningen att kyrkan leds av biskopar var en god inrättning, verkad av den Helige Ande. Birgersson understryker att en vigningsgudstjänst där en Ordets tjänare insätts i sitt ämbete skall förrättas av en tjänare som redan är insatt i detta ämbete, att den skall ske i gemenskap med ”den större församlingen”, alltså med medverkan av (bekännelsestroga?) ämbetsbärare från andra delar av den världsvida kyrkan. Samt att den som leder vigningsgudstjänsten skall ha församlingens mandat att ”överantvarda ämbetet” till den nye ämbetsbäraren. Vigningssituationen – i synnerhet en biskopsvigning – bör ge uttryck för den större kristna gemenskapens bekräftelse av den mindre gemenskapens val av ämbetsbärare. ”Om då den apostoliska successionen finns med och stryker under detta sista perspektiv så är det en god sak, och kan t.o.m. vara en stor sak, ja, ett kyrkans *bene esse*. Men i samma ögonblick som den mekaniska successionen görs till ett krav, till ett kyrkans *esse*, så måste saken avisas som stridande mot det bibliska vittnesbördet och evangelisk-luthersk bekännelse.”⁶¹

V. Synen på apostolisk succession i den gamla kyrkan.

Vi inskränker oss till att framförallt nämna något om följande fäders inställning till saken⁶²: Clemens av Rom, Ignatius av Antiokia, Ireneus av Lyon, Hippolytus, Cyprianus av Carthago och Augustinus.

- a) Första Clemensbrevet, författat till församlingen i Korint av biskop **Clemens av Rom** (omkring år 95), har följande *Anliegen*: att förmå yngre, revolterande medlemmar i församlingen i Korint att lyda sina ledare. Clemens erinrar om att varje mänsklig gemenskap, för att kunna existera, kräver ett över- och underordningsförhållande. Därför gör man i Kristi kyrka, liksom i det Gamla förbundet, skillnad mellan prästerskap och lekfolk,⁶³. Kyrkan har från första stund ägt ett ämbete, som innebär att Gud till helig tjänst förordnar vissa personer. Hur detta gått till beskriver Clemens som följer⁶⁴ (kap 42):

Apostlarna fingo predika för oss det evangelium som de mottagit av Herren Jesus Kristus, och Jesus Kristus utsändes av Gud: Kristus är alltså sänd från Gud och apostlarna från Kristus. Båda dera skedde således i god ordning efter Guds vilja. När apostlarna nu hade mottagit uppdraget och blivit fyllda av visshet genom Herren Jesu Kristi uppståndelse och styrkts i tron genom Guds ord, gingo de ut, fyllda av den helige Ande, och förkunnade det glada budskapet, att Guds rike skulle komma. I land efter land och i stad efter stad

⁶¹ Birgersson, s.142. Det kan nämnas att Missionsprovinsens grundläggningsskildring (5.3) innehåller ett resonemang om episkopala eller presbyterala vinningar utan att ta upp frågan om biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession.

⁶² Vi avstår från att kommentera *Didache* bl.a. eftersom denna skrift, enligt Eusebius, aldrig godkändes av kyrkan utan betraktades som ”heretisk” (Kyrkohistoria III:25,4). Fagerberg (s.76) hänvisar till forskare (Gregory Dix) som menar att dokumentet företräder särmeningar som inte är representativa för den tidiga kyrkan.

⁶³ 1 Clem 40:5

⁶⁴ Översättning Olof Andrén, *De apostoliska fäderna*, s.41.

predikade de och döpte dem som lydde Guds vilja. Sina förstlingar insatte de, efter Andens prövning, till biskopar och diakoner åt dem som skulle komma till tro. Och detta var icke något nytt. Ty sedan långa tider stod det skrivet om biskopar och diakoner. Så säger nämligen Skriften på ett ställe: 'Jag vill insätta deras biskopar i rättfärdighet och deras diakoner i tro'.⁶⁵

I det efterföljande kapitlet (43) understödjer författaren resonemanget med exempel från Gamla testamentet där han visar hur Moses utfärdade föreskrifter om prästtjänsten för att enigheten skulle bevaras. Därefter fortsätter Clemens (kap 44):⁶⁶

Även våra apostlar visste genom vår Herre Jesus Kristus, att det skulle bli strid om biskopsnamnet. Då de nogsamman visste detta i förväg insatte de därför de redan nämnda och förordnade sedan, att när dessa avsomnat, så skulle andra beprövade män övertaga deras tjänst. Män som insatts av dessa eller sedan av andra ansedda män med hela församlingens samtycke, och som otadligt betjänat Kristi hjord i ödmjukhet lugnt och värdigt, och som långa tider fått gott vittnesbörd av alla – att avsätta sådana män från sin tjänst mena vi icke vara rätt. Ty det skall tillräknas oss som en icke ringa synd, om vi från biskopsämbetet avsätta dem som otadligt och fromt hava framburit gåvorna. Saliga äro de presbyterer, som gått förut och fått bära frukt och sluta i mogen ålder. Ty de behöva icke frukta för att någon skall avsätta dem från den plats som givits dem, Vi se nämligen, att I haven fördrivit några från det av dem otadligt och i ära förvaltade ämbetet, fastän de fört en godandel.

Clemens lär att tjänsten som ledare i Guds församling är något som varit för handen i Guds folk ända sedan det Gamla förbundets tid. I det Nya förbundets tid går dessa ledares myndighet tillbaka till Kristus och apostlarna. Genom att nya ledare, biskopar, diakoner och äldste, insätts för att överta de avsomnades tjänst, framträder i kyrkans historia en succession av apostlarnas efterträdare. Dessa har sin sändning ytterst från Gud och Kristus. De nya ledarna tillsätts med hela församlingens samtycke. Dessa ledares auktoritet och aktade ställning kommer av att de förrättar sin tjänst i trohet mot sin gudomliga uppdragsgivare, av att de är trogna i lära och liv. Det går inte att utläsa att deras fullmakt skulle vara avhängig av att de insatts i sin tjänst genom en speciell handpåläggningsrit förrättad av andra biskopar. En rit som skulle ha förmedlat en nådegåva som gjort dem i stånd att utöva sitt uppdrag.

- b) I biskop **Ignatius av Antiokias** (död omkring 117) sju bevarade brev till församlingar i Mindre Asien, församlingen i Rom och till biskop Polycarpus i Smyrna, författade under biskopens färd till Rom där han skulle lida martyriet, kan man bl.a. annat notera följande:⁶⁷

Det monarkiska episkopatet tycks nu vara genomfört i Mindre Asien. Biskopens medtjänare var diakonerna och i varje församling förekom därjämte ett kollegium av presbyterer. Brevens syfte är att försvara den ortodoxa tron mot villolärare, dels från judendomen och dels från doketismen. Framförallt vänder han sig mot angreppen från

⁶⁵ Jes 60:17. Folkbibelns översättning av MS: "Jag skall sätta friden till din överhet, rättfärdigheten till din härskare." LXX: "... och jag skall dina furstar i frid och dina tillsynsmän i rättfärdighet."

⁶⁶ Översättning Olof Andrén, *De apostoliska fäderna*, s.42.

⁶⁷ Fagerberg ss.78-87.

doketerna som förnekade den bibliska frälsningshistoriens historicitet. Gentemot dessa slår Ignatius fast att de kristna trossanningarna (som jungfrufödelsen och uppståndelsen) är historiska sanningar, samt att kyrkan och ämbetet också är påvisbara historiska realiteter. Kyrkan är en, och den står att finna i konkret gestalt här på jorden. Kyrkans kännetecken är bl.a. den bibliska, apostoliska tron, nattvardsfirande och – ämbetet! Nattvard och ämbete hör ihop. Den sanna kyrkan finns där nattvard förrättas under ledning av biskopen eller den han delegerat. Den uppståndne Kristus, ja Gud själv, representeras här på jorden av biskopen: Att svika biskopen är att bedra Gud, ty biskopen måste betraktas såsom Gud själv.⁶⁸ Det skall understrykas att det här tas för givet att biskopen står för den sanna, bibliska läran (jfr. t.ex. Matt 10:40).

Vidare räknar Ignatius med att kyrkans biskopar genom att drabbas av martyriet fortsätter Jesu lidandesgärning till tjänst för kyrkan.⁶⁹

I hans kyrkosyn finns också en typologisk aspekt där biskopen återspeglar Gud, presbytererna apostlarna och diakonerna Jesus Kristus.⁷⁰ Däremot vinnlägger sig Ignatius inte om att framhäva en historisk kontinuitet mellan apostlarna och den tidens biskopar. Ignatius hävdar aldrig att Kristus förordnat apostlarna att vara hans efterföljare och biskoparna till apostlarnas ställföreträdare. Hotet Ignatius bekämpar är inte ett undergrävande av ämbetets auktoritet i sig utan villolärare som genom sin falska undervisning hotar kyrkans läromässiga enhet. Denna enhet försvaras genom framhäandet att, liksom Gud är en och uppenbarar sig som Fader, Son och Ande, så framträder kyrkan i ett enda ämbete, treledat i biskopens, prästens och diakonens uppdrag. Kyrkans enhet gestaltas också genom ett nattvardsfirande där celebranten och garanten för sakramentets äkthet och för kommunikanternas enhet och förening med den ende Herren, är biskopen som representerar den andligen närvarande Kristus. Man har noterat att när Ignatius skriver till församlingen i Rom, vänder han sig inte till dess biskop. Vissa har tolkat det som att de kristna i Rom då inte hade någon biskop utan att de samlades i husförsamlingar.⁷¹ Ignatius presentation av den kristna församlingen kan därför ha varit ett ännu inte förverkligat ideal.

- c) **Ireneus av Lyon**⁷² ämbetsuppfattning är inställd i ett sammanhang där han försvarar den bibliska, ortodoxa kristendomsövertygelsen mot gnostikernas synsätt. Gentemot gnostikernas mening att de ägde den rätta kunskapen genom insikter de fått utanför kyrkans undervisning, hävdar Ireneus att Kristi kyrkas tro bygger på vittnesbördet i Gamla och Nya testamentets skrifter såsom detta tagits emot och förvaltats av Kristi kyrka alltsedan apostlarnas dagar. Detta trosvittnesbörd är Sanningen. Där Sanningen är, där är Fadern, Sonen och Anden för handen. Den sanna kyrkan, dess döpta och troende medlemmar, Guds folk som lever sitt andliga liv av Sanningen, är Kristi kropp

⁶⁸ Magn.3.

⁶⁹ Fagerberg, ss.83f.

⁷⁰ Magn 6,1

⁷¹ Barrett, p.95. En Jalland menar att de kristna i Rom under den första tiden var samlade i en mängd husförsamlingar som alla hade sin biskop. Det rörde sig om ett ”polyepiskopat”. *The Church and the Papacy*, ss.80ff.

⁷² Fagerberg ss.91-106.

på jorden. För att denna kropp skall få näring och växa måste Sanningen bevaras och förkunnas oförvanskad. Herren har därför givit sin kyrka den Heliga Skrift och kallat tjänare att i apostlarnas efterföljd utlägga Skriften, fira nattvard och leda gemenskapen. Denna efterföljd av lärare och ledare kan han kalla ”presbyterernas successionsräckor.”⁷³ Kontinuiteten är alltså viktig. Ireneus och hans trossyskon står för den sanna läran eftersom de kan leda sin undervisning tillbaka till apostlarna. Traditionen måste finnas i kyrkan eftersom den bevarats genom den biskopliga successionen: ”Att i varje kyrka uppdaga apostlarnas tradition, som är kungjord i hela världen, är därför möjligt för alla, som vilja se sanningen; vi äro i stånd att uppräknat både dem som av apostlarna äro insatta till biskopar i kyrkan, och deras successionsräckor ända till våra dagar.”⁷⁴

Som exempel nämner Ireneus den förnämsta kyrkan, församlingen i Rom, grundad av Petrus och Paulus. Ireneus beskriver hur en obruten kedja av biskopar verkat där alltsedan apostlarnas dagar.⁷⁵ Biskoparna är, i apostlarnas efterföljd, sanningens härolder. Därför kan han säga att där biskoparna är, det finns Kyrkan.⁷⁶

Vilken skillnad gör då Ireneus mellan biskopar och presbyterer? Han kan uttala: ”Fördenskull måste man lyda dem som är presbyterer i kyrkan; de är apostlarnas efterträdare.”⁷⁷ Och: ”Sådana presbyterer föder kyrkan, om vilka profeten säger: ’Och jag skall giva dina ledare frid och dina biskopar rättfärdighet.’”⁷⁸ Många⁷⁹ menar, med stöd av sådana citat, att Ireneus inte gjorde någon sådan åtskillnad mellan dessa båda ämbeten. Man har vidare noterat att han vigdes till biskop efter återkomsten från ett besök i Rom varunder hans företrädare Pothinus dött.⁸⁰ Det torde därför ha varit så, att Ireneus själv vigdes till biskop av sina presbyterer. Detta eftersom det vid den tiden inte fanns något annat biskopssäte än Ireneus eget, d.v.s. Lyon i Gallien. Fagerberg menar, däremot, att Ireneus med presbyter avser ämbetet i stort. Biskop är en presbyter med fullmakt att viga andra män till helig tjänst. Han anför som argument bl.a. uttalandet: ”Kristi kropp igenkännes på successionsräckorna av biskopar, åt vilka apostlarna överlämnat hela kyrkan.”⁸¹

Oavsett hur det är med denna sak, förefaller det som att Ireneus inte uttryckligen markerade – eller gjorde en stor sak av – att biskoparna utgjorde ett stånd för sig i förhållande till övriga presbyterer.

Formen eller riten för insättandet i ämbetet är heller inte något som Ireneus uppehåller sig vid. Han skriver ingenting om biskopsval eller ordination. Han skriver inte att

⁷³ Adv.Haer. III: 2,2; Fagerberg s.99.

⁷⁴ Ibid. III:3:1; Fagerberg, s.99.

⁷⁵ Adv.Haer. III:2ff

⁷⁶ Adv Haer. V:20,1

⁷⁷ Ibid. IV:26,2. (Undertecknads översättning)

⁷⁸ Ibid. IV:26,5. (Fagerbergs översättning)

⁷⁹ T.ex. E Molland, ”Ireneus og successio apostolica” (*Festskrift till Jens Nørregård* 1947, ss.157-176); Irenaeus av Lugdunum and the Apostolic Succession”, (*The Journal of Ecclesiastical History*, Vol I, 1950, ss.12-28.) och A Headlam, *The Doctrine of the Church and Christian Reunion*, 1923.

⁸⁰ Eusebius Kyrkohistoria V:4,1; 5,8.

⁸¹ Adv.Haer. IV:33,8. Översättning Fagerberg, s.101.

biskoparna insätts genom att ordinerar av andra biskopar. Biskopsräckorna visar att de efterträder varandra utan avbrott, men man kan lika väl tänka sig att de insätts genom val av presbyterkollegiet.⁸² Det viktiga är att ny ämbetsbärare tillsätts och att sanningens nådegåva traderas vidare⁸³. Ireneus slår fast följande: ”Fördenskull måste man också hörsamma dem, som är presbyterer i kyrkan, dem vilka, såsom vi har visat, ha succession från apostlarna; dessa har nämligen i och med successionen från episkopatet mottagit den äkta sanningens nådegåva efter Faderns välbehag.”⁸⁴

Uttrycket som vi översatt ”den äkta sanningens nådegåva” heter på latin: *charisma veritatis certum*. Är denna sak en speciell nåd som meddelas vid ordinationen eller betyder uttrycket endast att den ordinerade företräder den sanna kyrkliga läran? En studie⁸⁵ har visat att enligt Ireneus teologi, verkar Anden hos alla troende: Ireneus talar ej talar om en speciell ämbetsnåd. Det som utmärker dem som står i presbyteriets efterföljd är, att de mottagit sanningen från apostlarna och är i stånd att förmedla denna oförvanskad. *Charisma* betyder som sagt nådegåva. En sådan gåva är tjänsterna i kyrkan. En annan är kärleken. En tredje är sanningen. Mellan tjänsten – eller ämbetet –, sanningen och kärleken råder ingen motsättning. De hör intimt samman. Kärlekens och Sanningens Gud har ju i kyrkan insatt ”apostlar, profeter, lärare och Andens övriga verksamhet”, säger Ireneus⁸⁶ och citerar 1 Kor 12:28.

Det skall understrykas att Ireneus låter sin syn på biskopens uppdrag ingå i en argumentation vars syfte är vederläggande av gnostikernas villoläror. Biskopen är den som bekämpar villoläran och står upp för sanningen. Härav följer att en villolärande biskop kan sägas vara en självmotsägelse. Ireneus kan slå fast att man skall ta avstånd från dem som ”följer sina egna lustar” och hålla sig till dem som ”med presbyteriets följd bevarar den sunda förkunnelsen i sin renhet.”⁸⁷ Apostolisk succession, sanning och helig vandel hör ihop: ”Var alltså Herrens nådegåvor är för handen, där skall man lära sanningen hos dem som har den kyrkliga successionen från apostlarna, integritet i sin vandel och en ren och oförstörd förkunnelse.”⁸⁸

Biskopen och presbytern är Guds nådegåvor, de är Andens gåvor och Anden är lika med sanningen. Att som biskop eller presbyter ha tagit emot ämbetsnåden är att vara delaktig av den helige Ande för det speciella uppdraget att vara lärare i kyrkan.⁸⁹ Villoläraren är därför en person om vilken man kan säga att han inte har Guds Ande. En villfarande biskop är inte en äkta biskop.⁹⁰

⁸² Molland, s.169

⁸³ Det är en ”*succession in office*”, Molland, s.170. Headlam (s.170 not 10) skriver: ”*It implies no more than a succession of rulers, each lawfully appointed to his office, or a succession of teachers in a school. It does not imply any succession by ordination ... The important point was a correct and public appointment to the office.*”

⁸⁴ Adv,Haer. IV:26,2. (Undertecknads översättning)

⁸⁵ K. Müller, „Kleine Beiträge ...“, ss.219f.

⁸⁶ Adv.Haer. IV:24,1. (Undertecknads översättning)

⁸⁷ Ibid. IV:26.3,4 (Undertecknads översättning)

⁸⁸ Ibid. IV:26:5 (Undertecknads översättning)

⁸⁹ Fagerberg ss.105f.

⁹⁰ Här till kan uttalanden av andra kyrkofäder anföras: ”De äga ej arvet från Petrus, som ej äga Petrus tro.” (Ambrosius); ”Det är ej tron som skall bevisas med personen, utan personen, som skall bevisas med tron.” (Tertullianus); ”De äro ej de heligas söner, som inneha deras ställningar, utan de, som utföra deras verk.”

d) **Hippolytus** *Apostoliska succession*⁹¹ är den första kända kyrkoordningen. Den författades omkring år 215 i Rom men återger riter och bruk av äldre datum. Här räknas en mängd kyrkliga tjänster upp. Av dessa intog biskopen, prästen och diakonen är särställning eftersom de hörde till "kleresiet" och hade mottagit ordination. Diakonen vigdes av biskopen ensam eftersom diakonens uppgift var att vara biskopen behjälplig. Han mottog dock inte hela den andegåva som var gemensam för biskopen och presbytererna. Biskoparna och presbytererna hade däremot båda tagit emot den andliga nådegåva som gjorde dem till präster. Därför deltog presbytererna med handpåläggning vid ordination av presbyter. Dock hade presbytern ej makt att själv viga annan till ämbetet. Den rätten var förbehållen biskopen. Det föreskrivs att en biskop skall väljas av "allt folket" – lekfolk, presbyterer och biskopar. Vid vigningsakten medverkar ett antal biskopar som under handpåläggningen uttalar en särskild vigningsbön.⁹² I inledningen till biskop Hippolytus' skrift mot kättarna, *Refutatio*, kan man läsa att biskoparna förde apostlarnas – Nya förbundets "överstepräster" - ämbete vidare.⁹³

Detta synsätt kan förklara varför biskopar hos Ireneus står i presbyteriets efterföljd samtidigt som successionen tycks förutsätta en rad av biskopar på samma biskopsstol: Prästämbetet eller tjänsten som Ordets tjänare var en enda men uppdraget att genom vigning föra detta vidare var förbehållet biskopen, som i övrigt framförallt har uppdraget att döpa och celebrera nattvard.

För övrigt måste betydelsen av den biskopliga vigningssuccessionen förstås i ljuset av hur synen på nattvardsfirandet förändrades. Tidigt började man betrakta nattvardsfirandet såsom ett uppfyllande av orden om det offer som profeten Malaki beskriver så: "Från solens uppgång till dess nedgång skall mitt namn bli stort bland hednafolken, på alla orter skall man bära fram rökoffer och rena offergåvor åt mitt namn ..." (Mal 1:11). Redan i *Didachè* (14) och hos Ireneus återfinns synen på nattvarden som ett offer.⁹⁴ Men man menar då att tron och lydnaden är offer. Trons lydnad är, liksom brödet och vinet som bärs fram till altaret för att nattvard skall kunna firas, de troendes jakande svar på Guds kallelse. Ett svar som de ger – offerar - åt Gud. Det är först hos **Cyprianus av Kartago** (200-258) som synen på nattvarden som ett *mässoffer* framstår i all sin tydlighet: "Kristus bar åt Fadern fram ett offer, han var präst liksom Melchisedek. Prästen utför åter den handling som Kristus var den förste att utföra: Han står i sanning i Kristi ställe, och frambringar således i kyrkan åt Gud och Fadern ett sant och fullkomligt offer ..." ⁹⁵.

(Hieronymus). Citat hämtade från Johann Gerhard, *Loci theologici* 1610-22, Locus XIII, "De ecclesia" cap XI sect. V". Återgivet av Askmark, s.321.

⁹¹ Fagerberg, ss.107-112: Hippolytus (Hippolyte - *La tradition apostolique* 2,3,7 och 8.)

⁹² Hippolytus, *Apostoliska*, 2.

⁹³ Wislöff, s.21. Zizioulas (s.194) anmärker att biskopslängderna som Eusebius (263-239) återger kan ha inspirerats av judiska överstepräslängder.

⁹⁴ Adv.Haer IV: 17f.

⁹⁵ *Epistola* 63, kap 4 (s.257) (Undertecknads översättning av tysk översättning av den latinska texten).

I och med att det mest centrala i evangeliet, Kristi ställföreträdande offer, på ett speciellt sätt upprepas i en rit som bara vissa av kyrkans tjänare utför, är det följdriktigt att dessa tjänare kommer att utgöra en speciell kategori bland Guds folk. Vi får ett prästerligt stånd utan vilket Guds folk inte kan få del av välsignelserna av Kristi ställföreträdande lidande på ett fullkomligt sätt och utan vilket apostlarnas arv ej kan föras vidare. Apostolisk succession kom därmed att associeras med biskoplig handpåläggningssuccession. Det var ju genom denna som Kyrkan fick de biskopar och präster den behövde för att få del av den nåd som Kristi ställföreträdande offerdöd ensam kan skänka i mässoffret.⁹⁶

Vi noterar att även Cyprianus uttalat att det fordrades av en rätt biskop att denne höll sig till kyrkans tro och lära. Han betonade även att om en biskop bröt med kyrkans tro, så förlorade denne andegåvan som mottagits vid biskopsvigningen.⁹⁷

Detta att handpåläggningssuccession som uttryckligen härleds tillbaka till apostlakollegiet ses som nödvändigt för ämbetshandlingarnas ”giltighet”, är något som man först finner hos **Augustinus**. Denne understryker att räckan av biskopar som står i den apostoliska vigningssuccessionen med säkerhet kan följas tillbaka till aposteln Petrus till vilken Kristus hade sagt att på denna klippa skall jag grunda min kyrka... Augustinus fortsätter: Petrus efterträdare var Linus, Linus följdes av Clemens, Clemens av Anacleto, Anacleto av Evaristus ...⁹⁸

Att detta synsätt innebar en förändring i förhållande till hur man sett på saken tidigare visas bl.a. av att biskopen av Alexandria fram till kyrkomötet i Nicea 325 vigdes till sitt ämbete av biskopssätets presbyterkollegium.⁹⁹ Detta hade inte ifrågasatts av kyrkans lärare.

VI. Synen på ämbetet hos Calvin och hans efterföljare.

Ur Francois Wendels sammanfattning av kyrko- och ämbetssynen i **Jean Calvins** systematiska framställning av den kristna trosläran, *Institutio Christianae religionis* (1536), lyfter vi fram följande:

Calvin ansluter sig till *Confessio Augustana*, artiklarna VII och VIII: Kristi kyrka finns där Ordet och sakramenten rätt förkunnas/förvaltas. Förkunnandet av evangeliet och instiftandet av predikoämbetet har till syfte att skapa tro och helgelse. Sakramentens syfte är att ge tron näring.

Kyrkan kan liknas vid modern som föder människor till barn i Guds rike, platsen där de troende kan ta emot ”modersmjölk som ger evigt liv” och Guds nåd. Kyrkan är modern som regerar och leder Guds trogna genom sina ordningar här på jorden. Kyrkan är alla Guds barns moder. Utanför henne finns ingen frälsning.

⁹⁶ Jfr. Wislöff s.21.

⁹⁷ Ibid., ss.56f som hänvisar till Cyprianus, *De Praescr* xxi och xxii

⁹⁸ Augustinus, *epistola*, 53.1.2. (Brev till Generosus).

⁹⁹ Woolcombe K.J., ”The Ministry and the Order of the Church in the Works of the Fathers” i *The historic Episcopate*, K.M. Carey (ed.), Dacre Press, 1954., ss.31f.

Ämbetsbärarna har Gud givit åt sin kyrka. Kyrkan är inte bara en Guds skapelse vad beträffar de trogna utan även vad beträffar ämbetena. Calvin citerar Ef 4:13-15 och understryker att pastorerna är en Guds gåva som talar Guds ord och som de trogna har att lyssna till.

Calvin uppdelar vanligtvis kyrkans tjänare i fyra kategorier: pastorer (församlingsföreståndare), lärare (till exempel doktorer vid akademien), äldste (svarar för församlingsstyrelse och kyrkotukt) och diakoner (hjälper fattiga och sjuka).

Tjänsternas avgränsning kan variera. Ibland kan pastorer och lärare sägas ha samma ämbete.

Det finns i grunden bara ett Ordets ämbete. Calvin gör dock en mindre åtskillnad mellan Guds ords tjänare och lekmännen än vad som är fallet inom lutherdomen. Ibland låter han de äldste gå in i Ordets ämbete.

Ordets ämbete kommer från Gud: Gud har utrustat sitt Ords tjänare med gåvor. Det är Gud som kallar och sänder dessa män. Guds kallelse och sändning synliggörs i kyrkans kallelse, vigning och sändning. Denna sistnämnda kan ombesörjas av ledningen för församlingen/kyrkan, t.ex. pastorskollegiet och de äldste.

I artikeln om ”apostolisk succession” i Wikipedias engelska upplaga uppges att Calvin avvisat den romerska kyrkans uppfattning om nödvändigheten av biskoplig handpåläggningssuccession av samma skäl som Martin Luther. Man hänvisar till Calvins *Institutio* som behandlar denna sak i bok IV, kap.5.

I den **Andra Helvetiska trosbekännelsen** från 1564, vilket näst efter Heidelbergkatekesen räknas som den mest betydelsefulla sammanställningen av de reformerta kyrkornas tro, återspeglas Calvins synsätt helt och fullt. Vi kan notera följande.

- Gud utför frälsningen genom ämbetsbärarnas utövande av sitt ämbete.
- Herrens trogna får inte ringakta Kyrkans ämbete. Man hänvisar till Rom 10:14,17 (”Hur skulle man komma till tro om ingen predikade”) och Joh 13:20 (”Den som tar emot er tar emot mig och honom som har sänt mig”).
- Man slår fast att Kristus, den främste läraren genom tiderna, utvalde åt sig apostlar, vilka gick ut i världen och grundade församlingar genom förkunnelsen av evangeliet, och att dessa i församlingen tillsatte pastorer och lärare enligt Herrens bud. Genom apostlarnas efterföljare leder Kristus sin Kyrka intill denna dag. Apostlarna och deras efterträdare motsvarar Gamla testamentets patriarker och profeter.
- Vigning av de valda pastorerna sker genom de äldstes försorg, med offentlig förbön och handpåläggning. En pastor skall vara utvald, sänd och vigd (i församlingens mitt).
- Kristus själv verkar genom sina vigda tjänare. Ämbetsbäraren har Jesu fulla auktoritet så länge denna utförs i enlighet med Guds ord och vilja.
- Man avvisar en hierarki i ämbetet där några styr och råder över andra. Ledaren i Guds församling skall se sig som människors tjänare (Luk 22:26). Dessa ord måste tolkas som ett avvisande av biskopsämbetet: Man citerar ord av Hieronymus om hur biskopsämbetet tog form. Här anför kyrkofadern att man redan då visste att den ledarställning biskopen kom att få, inte hade sin grund i Guds ord utan i sedvänja.

Under den första kristna tiden styrdes församlingarna av ett råd av presbyterer där alla var varandras jämlikar. Det var när schism uppkom mellan presbyterer som man utsåg vissa av dessa att leda församlingarna. Denna erinran om en ursprunglig avsaknad av

hierarki återspeglar Calvins strävan att organisera församlingarna på ett bibliskt, nytestamentligt sätt där ämbetsbärarna är jämställda

- Även ovärdiga förkunnare må höras och lydas så länge deras undervisning är i enlighet med Guds ord.
- Sakrament förvaltade av ovärdiga pastorer förmedlar Guds nåd. Donatisternas villfarelser avvisas.

En respekterad och ekumeniskt sinnad företrädare för den reformerta kyrkan på senare tid, Taizébrodern **Max Thurian** (1921-1996), lär följande om apostolisk succession:

Det kristna ämbetet härleds inte från lekfolket utan från pastorerna. I enlighet med Skriften förnyas detta ämbete genom att presbyterer viger sina efterträdare. Denna ordning går tillbaka till apostlarna, själva presbyterer, och genom dem till Kristus, ordningens ursprung och källa. Men i sig själv är ordningen ingen garant för kyrkans kontinuitet och trohet. En rent mekanisk vigning eller handpåläggningssuccession är inte vad som menas med apostolisk succession.

Den klassiska reformerta traditionen följer här den allmänkyrkliga traditionen och ställer upp fyra kriterier som representerar eller symboliserar – utan att för den skulle garantera – efterföljd i ämbetet. Dessa kriterier är¹⁰⁰

a) trohet mot den apostoliska läran, b) viljan att förkunna Guds ord, c) gemenskap med Kyrkans, Kristi kropp, fundamentala kontinuitet genom firande, i trohet, av dop och eucharisti¹⁰¹ och d) efterföljd i handpåläggning vilket är ett tecken på ämbetets kontinuitet.¹⁰²

VII. ”Apostolisk succession” i den romersk-katolska och i den östligt ortodoxa kyrkan

1. Allmänt

Enligt en artikel om ämbetet i *Theologische Realenzyklopädie* uppvisar kristenheten i grunden två olika ämbetsuppfattningar, den östligt ortodoxa/romersk-katolska och den evangeliska.

Både i den östligt ortodoxa och i den romersk-katolska kyrkan intar ämbetsinnehavaren, biskopen/prästen, en medlarställning mellan Gud och församling, om än på lite olika sätt. Detta medlaruppdrag utför biskopen/prästen framförallt genom att förmedla Guds nåd i nattvardens/mässans/eukaristins sakrament (även om kyrkotraditionernas syn på sakramentets innebörd delvis skiljer sig åt). För att kunna utföra detta uppdrag mottar ämbetsinnehavaren en speciell nådegåva i samband med sin prästvigning, en *character indelebilis*, ett ”oförstörbart avtryck”. Denna prägel gör prästen till någonting annat än han var då han tillhörde lekfolket. En vigning som har denna verkan måste utföras av en biskop som står i apostolisk vigningssuccession och tillhör respektive kyrkogemenskaps ämbetshierarki. Vigningens sakrament ”gör en person likformig med Kristus genom en särskild nåd av den

¹⁰⁰ Thurian, Max, *Priesthood and Ministry*. Paula Clifford (tr), Mowbrays, 1983, pp.167f.

¹⁰¹ ”communion in the fundamental continuity of the Church, the Body of Christ, the faithful celebration of Baptism and the Eucharist”

¹⁰² ”succession in the laying on of hands, the sign of ministerial continuity”

Helige Ande för att denna person skall tjäna som redskap för Kristus och hans kyrka. Genom vigningen sätts man i stånd till att handla som representant för Kristus.”¹⁰³

Character indelebilis förs vidare från ämbetsbärare till ämbetsbärare tiderna igenom vid biskops- och prästvigningar. Det sker eftersom den vigande biskopen, genom att stå i en handpåläggningssuccession som, enligt vad man hävdar, kan ledas tillbaka till apostlarna, tagit emot och, genom egna vigningar, för vidare denna nådegåva. Nådegåvan gör ämbetsinnehavaren till en verklig präst och ger denne förmågan att som Kristusrepresentant fira giltig nattvard där brödet och vinet verkligen förvandlas till Kristi kropp och blod.¹⁰⁴ Den apostoliska vigningssuccessionen är nödvändig för att rätt nattvard skall kunna firas, d.v.s. för att Guds nåd verkligen skall förmedlas.

Man kan mer förenklat säga att villkoret för att vara en riktig präst, ja t.o.m. för att man skall kunna tala om en rätt kyrka, är, enligt dessa traditioners sätt att se på saken, att ämbetsbärarna ifråga har del i biskoplig handpåläggningssuccession som kan härledas tillbaka till apostlarna. I enlighet med denna ämbetssyn menar dessa kyrkotraditioner att de protestantiska kyrkorna inte äger ett fullödigt ämbete och därmed inte kan föra vidare den nåd som sakramenten är avsedda att förmedla. De är därför inte kyrkor i egentlig mening.¹⁰⁵

Under de ekumeniska samtalen fr.o.m. 1900-talets andra hälft har företrädare för de ortodoxa kyrkorna och den romersk-katolska kyrkan tonat ned vikten av en handpåläggnings-succesion som genom biskopslängder kan följas ända tillbaka till apostlarna. Istället framhävs att ämbetshandlingarnas verkan bygger på att ämbetsinnehavaren står i andlig gemenskap med hierarki och lekfolk (ämbetsbröder och församlingar, d.v.s. den kyrkliga strukturen eller gemenskapen) i sin respektive kyrka.¹⁰⁶

Både romerska katoliker och de östligt ortodoxa kyrkorna menar att Österns kyrka och de orientaliska ortodoxa kyrkorna är heretiska. De är under anatema alltsedan koncilierna i Efesus (431) och Chalcedon (451). Dessa kyrkors biskopar står emellertid i, ur Roms och Konstantinopels synpunkt, en legitim vigningssuccession: De anses ha ett giltigt ämbete som kan härledas tillbaka till apostlarna men inte en obruten andlig historisk kontinuitet som sträcker sig tillbaka till de tolv.¹⁰⁷

2. Romersk-katolska kyrkans ämbetsuppfattning enligt Per-Erik Persson

Per-Erik Persson lyfter i sin undersökning om ämbetssynen i den romerska kyrkan och i svensk högkyrklighet bl.a. fram följande:¹⁰⁸

Enligt romersk-katolsk uppfattning fick människor i Jesus från Nazaret möta Gud och hans frälsande kraft i synlig, mänsklig gestalt. I och med himmelsfärden fortsätter denna synliga form för Guds uppenbarelse genom apostlarna och deras efterföljare, biskopar och präster,

¹⁰³ Katolska Kyrkans Katekes, § 1581ff.

¹⁰⁴ Jfr. Birgersson s.142.

¹⁰⁵ "Apostolic succession", Wikipedia (engelska upplagan) hänvisar till: *Some Questions Regarding Certain Aspects of the Doctrine on the Church*, 10 juli 2007. Se även Katolska Kyrkans Katekes, §§ 837-838, 1400.

¹⁰⁶ "Apostolische succession"; Oeldemann.

¹⁰⁷ "Apostolic succession", Wikipedia (engelska upplagan). Se även Katolska Kyrkans Katekes § 1399.

¹⁰⁸ Ss.117-163

förenade i en hierarkisk struktur med påven i Rom som överhuvud. Dessa tjänare är Kristi synliga representanter och verktyg på jorden. Inte minst då de celebrerar eukaristin förs den nåd Gud förmedlar genom dessa män vidare till nattvardselementen och sedan till de troende som betjänas med altarets sakrament. Därmed aktualiseras/förnyas välsignelserna av Jesu offerdöd på ett sätt som innebär att Guds nåd ingjuts hos mottagaren av elementen.

Biskopen/prästen är i sin person en medlare mellan Gud och människa som reaktualiserar Kristi unika, fullkomliga offer. Förutsättningen för detta är att ämbetsbäraren vigts av biskop som står i biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession som sträcker sig tillbaka till apostlarna. Dessa har mottagit och sedan till sina efterträdare förmedlat denna nådegåva från Kristus själv. Handlingens giltighet beror inte bara på uttalandet av instiftelseorden utan också på vem som uttalar dem.

En rätt ordination skänker makt (*potestas ordinis*) 1) över Kristi fysiska kropp då prästen genomför förvandlingsundret som gör Kristi lekamen och blod närvarande och frambär dem till det gudomliga majestätet som ett offer, och 2) en makt över kyrkans mystiska kropp, d.v.s över Kyrkans övriga medlemmar, detta genom utskiftandet av sakramenten samt i undervisning och kyrkostyrelse. Kyrkans ämbetsbärare fullföljer därmed Kristi och apostlarnas sändning.

Prästvigningen är i förhållande till övriga sakrament ett ursprungssakrament eftersom det är en fullmakt att förmedla Guds nåd genom den/det helt centrala eucharistin/mäsoffret, samt genom övriga sakrament. Det andliga liv som ges i sakramenten förutsätter rätta präster, och rätta präster förutsätter rätta vinningar. Inte en enda länk får saknas. Skulle så ske upphör förmedlandet av Guds nåd till kommande generationer kristna. Prästen är ett frälsningsverktyg eftersom han genom sin vinning står i förbindelse med Ordet som han är det synliga uttrycket för.

Eftersom människan är beroende av Guds nåd för livet i gemenskap med Gud är hon enligt detta synsätt beroende rätta präster och biskopar. Ju mer man betonar Guds nåd desto större betydelse får biskopens/prästens person. Ämbetsinnehavarna är ju de enda personer på denna jord som kan förmedla Guds nåd som är den enda medlet som skänker människor frälsning.

Det skall noteras att på motsvarande sätt som en människas frälsning förutsätter någon form av samverkan med Guds nådesvilja, förutsätter en rätt ämbetsutövning ämbetsinnehavarens samverkan med Gud och hans vilja. I förlängningen innebär det, för en katolsk biskop/präst, att man bara kan utöva sitt uppdrag som biskop/präst på legitimt sätt så länge man inordnar sig den romerska kyrkans hierarki och lärosystem, vilket innebär att man underordnar sig dess huvud, påven i Rom.

3. Apostolisk succession enligt Katolska kyrkans katekes.

Åtskilliga uttalanden i Romersk-katolska kyrkans aktuella katekes ger vid handen att Perssons framställning av denna kyrkans ämbetsuppfattning alltså gäller:

1087: *Så anförtror den uppståndne Kristus genom att ge den helige Ande åt apostlarna den sin egen makt till helgelse: de blir Kristi sakramental tecken. Genom samme helige Andes kraft anförtror de denna makt åt sina efterföljare. Denna apostoliska succession ger struktur åt hela det liturgiska livet i kyrkan; den är själv sakramental och överlämnas i vinningens sakrament.*

1142: *Vi har en enda kropp men många lemmar, alla med olika uppgifter (Rom 12:4). Vissa medlemmar kallas av Gud i och av kyrkan för särskild tjänst åt gemenskapen. Dessa tjänare utses och helgas genom vinningens sakrament, varigenom den helige Ande sätter dem i stånd till att handla i Kristi, Huvudets, person, till tjänst för alla kyrkans medlemmar.*

Den vigde tjänaren är, liksom Kristi, prästens, ikon. Eftersom kyrkans sakramentala verklighet framträder helt och fullt i eukaristin, så är det i ledning av eukaristin som biskopens ämbete blir tydligast – och i gemenskap med honom också prästernas och diakonernas ämbete.

1576: *Vinningens tjänst är den apostoliska tjänstens sakrament. Biskoparna är apostlarnas efterföljare, de överlämnar den andliga nådegåvan, det apostoliska utsädet. Giltigt vigda biskopar, dvs som står i den apostoliska successionens rad, meddelar på ett giltigt sätt graderna i vinningens sakrament.*

1562: *Prästerna tjänstgör i en underordnad vinningsgrad. De tas upp i presbyterernas krets för att vara medarbetare åt biskoparna när det gäller att utföra det apostoliska uppdrag som blivit dem anförtrott av Kristus.*

1563: *Prästernas prästadöme meddelas i ett särskilt sakrament som genom den helige Andes smörjelse ger dem en särskild prägel och gör den lika Kristus, prästen, för att ge dem förmåga att handla i Kristi, huvudets, namn och som hans representanter.*

1564: *De [prästerna] har inte prästämbetet i sin fullhet och är beroende av biskoparna för sin ämbetsutövning.*

1566: *Sitt heliga ämbete utövar de framförallt i eukaristifirandet eller synaxis. Här handlar de å Kristi vägnar, förkunnar hans mysterium och förenar de troendes böner med det offer som deras huvud frambär. Det Nya förbundets enda offer, som Kristus en gång för alla fullgör, när han bär fram sig själv till Fadern som en felfri offergåva, gör sig närvarande och verksamt i mässoffret ända till dess Herren kommer. Från denna enda och enastående offer hämtar hela deras prästerliga tjänst sin kraft.*

1411: *Endast giltigt vigda präster kan leda eukaristin och konsekra brödet och vinet så att dessa gåvor blir Herrens kropp och blod.*¹⁰⁹

Det skall sägas att katekesen ifråga framhäver att ämbetsbärarna är fullkomligt beroende av Kristus som ger dem deras uppdrag och sändning. Ordet och nåden vars tjänare de är, är inte deras egendom, utan tillhör Kristus (876).

Beträffande påvens roll kan helt kort nämnas att den är juridisk snarare än ontologisk. Så ansågs ju Laurentius Petri vara en verklig biskop, om än schismatisk: Han hade genom vinning med handpåläggning av biskop som stod i legitim handpåläggningssuccession upptagits i denna efterföljd, och kunde därför fira ”giltig eukaristi”. Men eftersom Laurentius Petri inte omfattade den romerska kyrkans lära och eftersom han inte erkände påvens överhöghet var han en schismatisk biskop.¹¹⁰

¹⁰⁹ En likartad beskrivning av denna syn på biskops- och prästämbetet återfinns i *Lumen gentium* (19-21), den ”dogmatiska konstitution” som sammanfattar formulerar Andra Vatikankonciliet uppfattning om den romerska kyrkans ecklesiologi (*Lumen Gentium* 20-21).

I den luthersk-katolska rapporten inför reformationsjubiléet 2017, betonas att enligt romersk katolsk teologi är den romerska kyrkans hierarkiska strukturerna av Gud instiftade (*From Conflict*, s.65/175).

¹¹⁰ Stolt, Svenska ..., ss.20f.

Katolska kyrkans katekes förklarar detta synsätt som följer: Det kyrkliga ämbetet har en kollegial prägel alltsedan begynnelsen, i och med att Jesus utvalde tolv apostlar. Dessa valdes tillsammans och sändes ut tillsammans. I deras efterföljd gör varje biskop sin tjänst inom biskopskollegiets ram, i gemenskap med biskopen i Rom, Petrus efterföljare och kollegiets huvud. Prästerna gör sin tjänst inom stiftets presbyterium, under ledning av sin biskop (877). Samtidigt har varje ämbetsbärare en personlig kallelse och ett personligt ansvar inför Honom som ger uppdraget (878). Biskoparna utför sin herdeuppgift under Petrus primat (881): Påven, biskop av Rom och Petrus efterträdare, *”är den ständiga och synliga principen och grundvalen för enheten mellan de många biskoparna och de troende. I kraft av sitt uppdrag som Kristi ställföreträdare och hela kyrkans herde har biskopen av Rom nämligen den fulla, högsta och universella makten över kyrkan och kan utöva den fritt”* ... (882) Biskoparnas kollegium har auktoritet enbart när det ses i gemenskap med biskopen av Rom, Petrus efterträdare, som sitt huvud. De kan endast utöva sin myndighet med hans samtycke (883).

”Medlem av biskopskorporationen blir man genom den sakramentala vigningen och den hierarkiska gemenskapen med kollegiets huvud och lemmar. Biskopsämbetets kollegiala natur och karaktär framträder bland annat i kyrkans gamla sed när hon vill att flera biskopar vid vigningen av en ny biskop skall delta i sådan vigning. I våra dagar krävs det ett särskilt ingripande från biskopen av Rom för en legitim biskopsvigning, på grund av hans ställning som högsta synliga band mellan lokalkyrkorna i den enda kyrkan ...” (1559). Dessa meningar återspeglar synsättet att den apostoliska successionen är en ”kollegial kontinuitet” som går tillbaka till apostlakollegiet: Så har katolska teologer, i ekumeniska samtal med företrädare för lutherska kyrkor, betonat att den enskilde biskopen inte står i apostolisk succession p.g.a. att denne är insatt i en verifierbar och oavbruten kedja av vigningar genom handpåläggning utförda av dennes företrädare och som sträcker sig tillbaka till apostlarna. Insatta i apostolisk succession är de romerska biskoparna istället eftersom de tillhör en gemenskap av biskopar, ett biskopskollegium, som till sin helhet är efterträdare till apostlakollegiet¹¹¹.

De olika slutsatser som katolska forskare kommit fram till då man undersökt huruvida de svenska biskoparna efter brytningen med Rom kan sägas stå i apostolisk succession eller inte, och när brytning i så fall inträffat, erinrar om att den romerska ståndpunkten är långt ifrån enhetlig i sina detaljer.¹¹²

4. Prästs rätt att prästviga

Både (vissa) östligt-ortodoxa och romerska-katoliker kan under vissa omständigheter erkänna presbyteral vigningssuccession. Gunnar Rosendal redogör för denna sak i *Vårt katolska arv*, kapitel III om ämbetet.¹¹³

Rosendal upplystes av Tom G.A. Hardt om, att en präst enligt romersk-katolsk lära visst hade makt att prästviga under förutsättning av att han fick tillstånd till detta av påven, något som

¹¹¹ *From Conflict*, s.69/188 (med citat från *The Apostolicity of the Church*, 291)

¹¹² Se Lind, ss.14-17.

¹¹³ Ss.142-149.

kallas *indult*. Detta hade skett många gånger i den romerska kyrkans historia vilket Rosendal ger flera exempel på. Det är inte biskopsvigningen som är ett sakrament utan prästvigningen. En utgåva av den franska tidskriften *Nouvelle Revue Théologique*¹¹⁴ innehåller en artikel om denna sak författad av en jesuitpater vid namn J. Beyer: ”Nature et Position du Sacerdoce”. Enligt denna såg varken Thomas av Aquino eller Petrus Lombardus biskopsvigningen som ett sakrament. Så tänker man allmänt bland många romerska katoliker än idag. Den prästerliga förmågan är lika ontologisk som biskopens. Båda har fått den i prästvigningen. Att biskopen i praktiken viger för det mesta, är inget ontologiskt eller något som sker *de iure divino*, utan en ordningsfråga, alltså *de iure humano*¹¹⁵. Som sagt ges flera exempel från påvekyrkans historia på präster som utfört ”biskopsliga” handlingar, t ex vigt diakoner och präster. Rom har faktiskt genom sin *canon* 951 i *Codex Iuris Canonici* stadfäst denna ordning i sin kyrkorätt!¹¹⁶ Kanske var det så före konciliet i Nicea, att präster prästvigde. Reformatorerna i Tyskland kände till detta¹¹⁷ och just därför menade man sig kunna vara utan biskopsämbete. Och det utan *indult*. Rosendal har funnit att formuleringar i de Schmalkaldiska artiklarna har stor likhet med det som återfinns i *canon* 951. Under rubriken ”Om vigningen och kallelsen”¹¹⁸ kan man läsa att om biskoparna vägrar att installera Guds ords predikare, bör de evangeliska trosbekännarna, med stöd av exempel i kyrkan och hos fäderna, själva inviga till detta ämbete därtill skickade män. Så följer orden: ”Och detta kunna de påviske varken förbjuda eller förvägra oss *ens efter sin egen lag*. Ty *deras lag säger, att de, som invigts t.o.m. av kättare, icke blott kallas utan verkligen äro invigda.*” (min kursiv). Frågan måste, enligt Rosendal, utredas vidare.

5. Ämbetssynen i den östligt ortodoxa kyrkan enligt Gert Borgenstierna och John D Zizioulas

I **Gert Borgenstiernas** artikel om ämbetet i den grekisk-ortodoxa kyrkan i *En bok om kyrkans ämbete* kan man bl.a. läsa följande.

Den östligt-ortodoxa kyrkofamiljen har varken någon officiell dogmatik eller några erkända *symbola*. Normerande är bara de sju ekumeniska synodernas fastställanden (sista synoden samlades år 787). Vad som i övrigt har skrivits är mer eller mindre enskilda läromeningar. En sådan allmänt erkänd läromening om kyrkans väsen ger den ryske metropoliten Philaret (1903-1985): ”Kyrkan är en av Gud förordnad gemenskap av människor, förenad genom den ortodoxa tron, den gudomliga lagen, prästämbetet och sakramenten.”¹¹⁹ Man säger att kyrkan är en *pleroma*, en fullhet, det nya livet med Kristus, en organism innefattande de av Kristus frälsta. Kyrkosynen är vidare inkarnatorisk. ”*Gudamänniskans faktum* är grunden för frälsningen i allmänhet och kyrkan i synnerhet”.¹²⁰ Dess väsen är gudamänsklighet eftersom

¹¹⁴ 4/1954.

¹¹⁵ Lombardus, *Sententia*, IV, dist 24, cap. 12.

¹¹⁶ Jfr *Decretum Gratiani*, pars 1, dist.93.

¹¹⁷ *Svenska kyrkans bekännelseskriter*, Traktaten om påvens makt och överhöghet, s.351, där Hieronymus citeras (Epistola 146 ad Evangelus),.

¹¹⁸ *Svenska kyrkans bekännelseskriter*, s.335.

¹¹⁹ Borgenstierna s.114.

¹²⁰ Ibid., s.115.

Kristus är sann Gud och sann människa, dess uppgift är att gudomliggöra människor eftersom Kristus sändes till jorden för att utföra detta. Den är helig eftersom Kristus, dess huvud är helig, allmänlig eftersom den omfattar alla troende oberoende av tid och rum, den är apostolisk eftersom hela dess liv går tillbaka till apostlarna.

Utanför kyrkan finns ingen sann tro. Kyrkan ensam har den uppenbarade sanningen.

Kyrkans funktion som nådens förvaltare och förmedlare har sitt centrum i kulten. Kulten har övertagit världsåskådningens plats. Genom kulten bryter himlen in på jorden och gudomliggör människan som deltar i den. Det centrala i kulten är eukaristin. För att en legitim eukaristi skall kunna firas krävs materia (bröd och vin), en vederbörligt vigd präst eller biskop och anropande av den Helige Ande med bestämda formler.

Sakramentet verkar *ex operantis et operato* oberoende av egenskaper och attityder hos utdelare och mottagare. I sakramenten och dess element, bröd och vin som blir Jesu kropp och blod i och med konsekrationen, äger en mystisk förening mellan gudomligt och mänskligt rum som förmedlas till mottagarna. Frukten av att äta och dricka brödet och vinet är evigt liv.

Ämbetet är ett av kyrkans fundament. Det är inte ett offerämbete, prästen är inte offerpräst. Han är hela gudamänsklighetens mysteriepräst. Kyrkan äger ämbetet och dess kraft, dess *exousia*. Kraften får kyrkans ämbetsbärare och andra tjänare av Kristus som är dess huvud. Biskopen har ämbetet i dess fullhet, inklusive rätten att viga. Prästerna är biskopens representanter. Biskopen ses som Kristi ställföreträdare i apostlarnas efterföljd. Över biskopen står endast en synod av flera biskopar. Ämbetet har tre funktioner: förvaltningen av läran, förvaltningen av mysterierna och handhavandet av kyrkoregementet.

Tveksamhet råder huruvida prästvigning förlämnar någon *character indelebilis*. Omvigning är emellertid strängt förbjuden. Samtidigt betonas att prästen, då han utför heliga handlingar, är en ovärdig syndare som inte genom sin vigning är en personlig innehavare av nåden. Det är Gud som verkar genom denne i kyrkan, i församlingen. Detta visas av att vigningsord vid dop och konfirmation aldrig uttalas i aktiv form – ”jag döper” – utan i passiv form: den eller den ”döpes” eller ”blir såsom Guds tjänare döpt”. Även under eukaristin talar prästen i ”vi-form” såsom representant för alla troende. ”Ämbetet är kyrkans, men kyrkan är den mystiska enheten mellan gudomligt och mänskligt. Ämbetet tycks ligga i själva enhetspunkten av dessa motsatta element.”¹²¹ Prästen har en medlarställning som representant både för det mänskliga och för det gudomliga. Han är en syndare som är utrustad med Guds *exousia*, såsom kyrkans vigde tjänare.

Lekmännen har en stor betydelse. Dess representanter ger sitt godkännande åt konciliebeslut och deras närvaro vid gudtjänsten är strängt nödvändig. Genom sina böner blir lekmännen aktiva medarbetare med prästen i den mystiska sidan av altartjänsten, att nedbedja den helige Ande över brödet och vinet.

Den östligt ortodoxa kyrkan ser den apostoliska successionen som en viktig, gudagiven ordning genom vilken kyrkans struktur och lära fortplantas över tiden.¹²² Ofta säger man att

¹²¹ Borgenstierna, s.123.

¹²² Wikipedia, ”Apostolic succession” (engelska upplagan)

biskoparna (och prästerna som de viger) är apostlarnas efterföljare. Ibland hävdas det att alla legitima biskopar är aposteln Petrus' efterföljare.¹²³ I historisk mening är biskoparna i Rom och Antiokia aposteln Petri efterföljare eftersom Petrus verkade vid dessa biskopssäten. I ontologisk mening är alla legitima biskopar och präster Petri efterföljare.¹²⁴

Icke-legitim biskop och präst kan i princip inte förvalta sakramenten. Under 15- och 1600-talet medförde detta att den ryskortodoxa kyrkans präster i östersjöprovinserna döpte om de av de lutherska prästerna döpta barnen. Detta eftersom de ryska församlingarna ansåg att det evangeliska prästämbetet inte var något verkligt prästämbete: De lutherska prästerna var inga präster utan "gement folk".¹²⁵ Präster från den romersk-katolska kyrkan har däremot erkänts som präster, ibland även präster från den anglikanska kyrkogemenskapen. Skulle sådana kallas att tjäna i den ortodoxa kyrkan räcker det i allmänhet med att de insätts i tjänst genom en mottagnings- och bekräftelseceremoni. Emellertid är det upp till varje självständig ("autokefal") ortodox kyrkogemenskap att avgöra detta.¹²⁶

Enligt äldre *canones*¹²⁷ som fortfarande efterföljs i den ortodoxa kyrkogemenskapen måste en biskop vigas av minst tre andra biskopar. Dessutom förutsätter biskopsvigning att den vigde ges i uppdrag att förestå en bestämd nattvardsfirande församling såsom efterträdare till en annan biskop. Behållandet av biskoplig fullmakt/nådegåva förutsätter också att biskopen verkar inom den ortodoxa kyrkogemenskapen.

Enligt John D. **Zizioulas**¹²⁸, metropolit i Pergamon och en betydande nutida östligt ortodox teolog, innebär "apostolisk succession" eller "apostolisk kontinuitet", att Kristi kyrka står i förbindelse med den gemenskap av och omkring Kristus som apostlakollegiet i Jerusalem utgjorde. Kontinuiteten sträcker sig bakåt till de tolv, först samlade kring sin Herre i nattvardssalen, och sedan utsända för att genom vittnesbörd och sakramentsförvaltning grunda Kristi kyrka på jorden. Apostlarna och deras efterföljare, biskoparna, är här, bl.a. genom vigningssuccession, länkar bakåt i tiden till Kristi framträdande i mänsklig gestalt.

Men kontinuiteten sträcker sig också *framåt* till det Himmelska Jerusalem. Där är de Tolv samlade kring sin Herre som sitter på den Himmelska tronen (Jfr Ap 21:14). Herren och hans apostlar är här omgivna av hela Guds folk i himlen och på jorden. Apostlarna är då inte "länkar" till det förflutna utan grundstenar i ett nytt, eskatologiskt, andligt tempelbygge som förenar Guds folk kring den Himmelske Herren. Detta församlade av Guds folk i himmelen anses förebådat i Jesu sista påskmåltid med de Tolv. Urförsamlingen i Jerusalem, ledd av Jakob, Herrens broder, omgiven av de äldste representerar gudsfolket i dess helhet (Apg 21:18). Kontinuiteten med Kristus och apostlarna är gestaltad i nuet då eukaristi celebreras av präst/biskop insatt i en legitim kyrklig struktur, i den gudstjänstfirande församlingens mitt. Legitimiteten ges från det förflutna, genom vigningssuccession från biskop till biskop, och från framtiden, av högtidsförsamlingen i det Himmelska Jerusalem vilket det kristna nattvardsfirandet här på jorden är en avglans av.

¹²³ Meyendorff J., *Byzantine Theology*

¹²⁴ Cleenewerck L., *His Broken Body*, Washington DC, 2007. Ss.86-89.

¹²⁵ Askmark (s.359) som (indirekt) citerar en J.G. Sparfwenfeldt.

¹²⁶ Wikipedia "Apostolic succession" (engelska upplagan).

¹²⁷ Niceamötet, *canon 4*.

¹²⁸ ss.171-208.

Zizioulas talar¹²⁹ om en eukaristisk struktur som är antydd i Bibelns skildring av Jesu sista måltid med sina lärjungar, vidare i urförsamlingen, och som man möter fullkomnad i Uppenbarelsebokens visioner. Apostolisk succession gäller då inte bara ämbetsbärare utan hela församlingar med sina biskopar och präster, gemenskaper som avlöser varandra genom tiden och som redan nu har en fullkomnad himmelsk existensform.

Denna ämbets- och kyrkosyn bygger till stor del på tolkningar av utsagor hos olika kyrkofäder. Han nämner bl.a. Ignatius av Antiokia (30-107),¹³⁰ Första Clemensbrevet,¹³¹ *Didache*¹³² och Hippolytus *Apostoliska tradition*.¹³³

Vissheten att man möter Herren i kyrkans eukaristi och undervisning kommer av att den i traditionen framvuxna strukturen bärs av Guds Ande. Zizioulas avvisar värdet av den enskilde kristnes nakna tillit till Bibeln i sin kammare. Anden måste tillkomma för att ge liv åt bibelordet. Anden finns inte i bibelordet: "[U]tan Guds Ande är bibelordet och evangeliet bara tomma ord".¹³⁴ Bara i Anden kan Guds ord skapa frälsning. Detta sägs i samband med en diskussion om Ireneus syn på den apostoliska (läro)successionen som en garant för att kyrkans apostolicitet och förvaltare av trons regel.

Vad Zizioulas värjer sig mot är att evangeliet blir ett "naket budskap", isolerat från gudstjänsten och eukaristin. Nattvardens stora betydelse visar på kyrkans sakramentala natur. Den ortodoxa läran går hand i hand med nattvardsfirandet. Sanning och nattvardsfirande kan inte skiljas åt. Det betonas att undervisningen, förkunnelsen, är en integrerad del av nattvardsfirandet. Nattvardens gudstjänst kan inte tänkas utan Ordets gudstjänst.

Det apostoliska ämbetet legitimitet garanteras då vigningen sker i eukaristiens sammanhang. Där är Anden närvarande, där ges apostolisk legitimitet från det förflutna genom vigningssuccessionen alltsedan apostlarna, och från framtiden genom den andliga förbindelsen med den Himmelska gudstjänsten.

Endast biskopar som leder församlingar kan tillhöra biskopsmötet.¹³⁵ Den nådegåva som överlämnas vid vigningen är förbunden med tjänst i en nattvardsfirande församling. Därmed blir episkopal succession en succession av biskopsledda församlingar. Eftersom det är fråga om en komplett struktur/gemenskap som vandrar genom tiden och i vars ledning biskopen står, kan den apostoliska successionen inte "överlämnas" genom att präster viger ämbetsbärare. Detta eftersom prästerna inte utgör den gudstjänstfirande församlingens "huvud". Det är biskopen som representerar Kristus och apostlarna, som förrättar vigning, det är bara han som har ämbetet i sin fullhet. Det är bara han som är församlingens huvud, Apostolisk succession ses som en succession av kyrklig struktur, kyrkan såsom de Heligas gemenskap ordnad enligt ett visst mönster. Alla delar måste vara med i denna struktur, biskop, präster och lekfolk, samlade omkring nattvardsbordet. Det är i denna gemenskap vigning till ämbetet sker. Där finns inget Guds rike som inte manifesteras av Kristus omgiven av sina

¹²⁹ Ss.172-188.

¹³⁰ Magn 6:1; 3:1-2; Tral 3:1.

¹³¹ 42:2-4; 44:1-4

¹³² 9:4; 10:5.

¹³³ II:24

¹³⁴ Zizioulas, s.189.

¹³⁵ Ss.196-204

apostlar, en gemenskap som här på jorden återfinns i den ortodoxa kyrkans struktur. Guds rike framträder i tiden i strukturerade och hierarkiska relationer, i en form som överensstämmer med kyrkans eskatologiska natur.

Skillnaden mellan den romersk-katolska och den östligt ortodoxa synen på apostolisk succession är följande: För det första den ortodoxa inställningen att successionen omfattar hela församlingen som gemenskap och inte bara ämbetsbärarna som är fallet i den romerska kyrkan. För det andra att man i Rom låter aposteln Petrus biskopsämbete och biskopssäte näst efter Kristus vara startpunkt och epicentrum för successionsräckan. För de ortodoxa är Jakob, Herrens broder, ledaren för urförsamlingen i Jerusalem, den förste i successionsräckan som representerar Kristus omgiven av de tolv. För den Romerska kyrkan har Petrus så att säga insatts i Kristi ställe på tronen och ges en särställning bland apostlarna. Till påvarna i Rom traderas denna särställning och ledarroll. De ortodoxa betonar att även om vissa biskopssäten är äldre och har en rikare historia än andra, så råder jämlikhet dem emellan. Ingen patriark står över någon annan i rang, lika lite som aposteln Jakob gjorde det.

VIII. Anglikansk ämbetsuppfattning och synen på apostolisk succession i anglikansk högkyrklighet.

1. Allmänt; kontakterna mellan den anglikanska och den svenska kyrkan.

När den anglikanska kyrkan på kung Henrik VIII:s initiativ bröt med Rom år 1533-1534, behöll den engelska kyrkan biskopsämbetet och det i apostolisk succession vigda biskopskollegiet, liksom, under en tid, det gamla vigningsritualet. Under en lång tid spelade emellertid inte förhållandet att man behållit biskoplig handpåläggningsuccession någon större roll för kyrkans självförståelse. Reformatorn och biskopen Richard Hooker (1554-1600), en av den anglikanska kyrkans främsta lärofäder, förkastade den romerska inställningen att sådan succession var påbjuden av Herren och nödvändig för ett legitimt ämbetsutövande¹³⁶. Efterhand kom dock biskopsämbetets betydelse att betonas alltmer. År 1662 förbjöds präster som inte blivit ordinerade av en biskop att fira nattvard i anglikanska kyrkans kyrkorum¹³⁷.

Det var emellertid framförallt på 17- och 1800-talet som delar av den anglikanska kyrkan lyfte fram den apostoliska successionen som något omistligt i sin identitet. Man betraktade den världsvida kyrkan som uppdelad i olika grenar samtidigt som den utgjorde en enda organism. Man hade en strävan efter interkommunion med de sanna grenarna i det katolska trädet. Det gällde då att avgöra vilka kyrkor som hade tillräcklig katolicitet för att vara lämpliga att samarbeta med. Ett krav för att en kyrka skulle räknas som katolsk var att man hade ett bevarat historiskt episkopat.

¹³⁶ Archer S. (1993). "Hooker on Apostolic Succession: The Two Voices". *The Sixteenth Century Journal* 24 (1): ss.67–74: "While he argues that the rank originated with the Apostles, enjoyed divine approval, and flourished throughout Christendom, he rejects the view inherent in the Catholic position that the office is divinely commanded or is a result of divine law."

¹³⁷ Stolt Svenska s.97.

För den äldre anglikanska högkyrkligheten sågs Svenska kyrkan med sitt bevarade biskopsämbete som en gren på det katolska trädet. Redan i början av 1700-talet upprättades i Nordamerika en slags inofficiell nattvardsgemenskap, i det att svenska och anglikanska präster fick tjänstgöra i varandras samfund. Av präster från andra lutherska kyrkor krävdes omvigning.¹³⁸ För den under 1800-talet uppkomna ”tractarianismen”, eller Oxfordrörelsen, var däremot Svenska kyrkan protestantisk i motsats till katolsk, och därmed kättersk. Kontakterna mellan Svenska kyrkan och den anglikanska under 1800-talets sista del och under inledningen på 1900-talet måste ses i ljuset av spänningar mellan dessa två slag av anglikansk högkyrklighet. Dels den mot Rom orienterade Oxfordrörelsen vars ledare var John Henry Newman (som senare kom att konvertera till den romerska kyrkan). Newman hävade med emfas att bara den ämbetsbärare som är vigd av biskop i apostolisk handpåläggningssuccession verkligen är vigd till sitt ämbete. Bara en sådan präst kan förrätta giltig nattvard. Newman, hans meningsfränder och efterföljare propagerade med entusiasm för detta synsätt.¹³⁹ Deras vördnad för biskopsämbetet var stor: Newman kan uttala att ”då han står under biskopens blick står han under Guds blick. Hans stiftsbiskop var i sin person hans påve, Kristi ställföreträdare och apostlarnas efterföljare”.¹⁴⁰ Oxfordrörelsens män motarbetade aktivt initiativen till ett närmande mellan den anglikanska och den Svenska kyrkan. Den andra, evangeliska inriktningen slog vakt om att den anglikanska kyrkan tillhörde den protestantiska kyrkofamilj som fötts under reformationstidevarvet. Företrädare för detta synsätt var bl.a. den för de anglikansk-svenskkyrkliga förbindelserna så betydelsefulla biskop Herbert Henson av Hereford¹⁴¹.

Inte minst genom dennes försorg ledde kontakterna mellan företrädare för de båda kyrkorna till att två anglikanska biskopar deltog vid biskopsvigningarna av Einar Billing och Viktor Rundgren år 1920 samt att biskop Lönegren i Härnösand assisterade vid en biskopsvigning i Canterbury år 1927.

¹³⁸ Stolt., s.97

¹³⁹ Newman, *Tracts for the Times*, 1,4, 7 och 15. Se Molland ss.157-159; Imberg s.101.

¹⁴⁰ *Apologia* ss55f. Citat Imberg, s.101.

¹⁴¹ *Two interpretations of Anglican Christianity are before the world and pressing for acceptance. The one represents the Reformation as a lamentable irrelevance, injected disastrously into the ecclesiastical system of Western Christendom three and a half centuries ago, and claims that Anglicanism is essentially a version of the older type of Catholic Christianity, having its true affinity with the unreformed Churches. The other accepts the Reformation as a critical phase in the development of Christ's religion, and regards Anglicanism as properly continuous therefrom, a true expression in the twentieth century of the spiritual principles which emerged in the sixteenth, a version therefore of the Protestant religion, having its true affinity with the Reformed Churches. I have made it sufficiently clear that the latter interpretation appears to me to be required by the Anglican formularies, and to be alone congruous with the history of Anglicanism. I think also that only as a version of the Protestant religion has Anglicanism any raison d'être or any spiritual future. For this reason, among others, I rejoice greatly at the improvement of relations between the Church of England and the Church of Sweden, to which I owe the honor of being invited to give lectures which I have now completed, and which the pronouncements of the Lambeth Conference will, I trust, tend to advance. For the Church of Sweden is unquestionably a Protestant Church though possessed of an episcopal government, Through intercommunion with that Church it is no chimerical to hope that the Church of England may recover touch with Continental Protestantism as a whole, and thus take up again a tradition, the interruption of which has been mischievous both in England and in Europe.*

Hensley Henson, *Anglicanism. Lectures on the Olaus Petri foundation, delivered in Upsala during September. 1920.* London, 1921: Macmillan.

Under den process som ledde fram till att kyrkogemenskap mellan Svenska kyrkan och *Church of England* på detta sätt upprättades utgick företrädarna för de båda kyrkorna från olika teologiska förutsättningar. De svenska biskoparnas inställning framgår i ett brev till den anglikanska biskopskonferensen från år 1922. Här slår man bl.a. fast att man inte lagt någon avgörande vikt vare sig vid läran om kyrkans ämbete eller vid det som ”plägar benämnas biskoparnas apostoliska succession”¹⁴². Ämbetet ses som ett verktyg för att främja gudsrelationen. Kontinuitet i handpåläggningssuccession behöver inte vara för handen för att en kyrka skall räknas som kyrka. Man skriver att Svenska kyrkans centrum sedan Uppsala mötes beslut år 1593 om att anta *Confessio Augustana*, utgörs av den rättfärdiggörande tron på Jesus Kristus och dess yttre gräns av dopet som trons nådegåva.¹⁴³ Detta skall jämföras med följande ord av Nathan Söderblom, en av tillskyndarna till kontakterna med den engelska kyrkan: ”Den historiska kontinuitet, som reformationen mer hos oss än annorstädes, minst i lika hög grad som i Englands vida äldre kristenhet, bevarat med den förreformatoriska kyrkan, kan icke från vår bekännelses synpunkt innebära något företräde i och för sig. Allt kommer därpå an, huru det goda budskapet bäst når människorna, omskapar dem och därmed världen.”¹⁴⁴

Den anglikanska uppfattningen återspeglar inte minst det s.k. *Lambeth Quadrilateral*, en del av ett program för kyrklig enhet antaget av Lambethkonferensen 1888¹⁴⁵. Här slås det fast att fyra förhållanden måste råda för att interkommunion skulle kunna upprättas med en annan kyrka. För det första att den Heliga skrift är regeln och norm för kristen tro; För det andra att man håller den apostoliska och den nicenska trosbekännelsen som en tillräcklig framställning av den kristna tron; För det tredje att dop och nattvard förvaltas i enlighet med Kristi instiftelseord och med de av honom förordnade elementen.

Och för det fjärde: ”Det historiska episkopatet så som det, anpassat efter de olika behoven hos nationer och folk, av Gud är kallat till hans kyrkas enhet”.¹⁴⁶ Den stora frågan för företrädarna för den anglikanska kyrkan inför en eventuell kyrkogemenskap med den svenska lutherska kyrkan var alltså en fråga som var av helt underordnad betydelse för de lutherska svenska kyrkoledarna. Nämligen det historiska episkopatet och dess eventuella fortlevnad i den Svenska kyrkoprovinsen.¹⁴⁷

Det skall sägas att man på senare tid i den anglikanska kyrkan tonat ned frågan om biskoplig handpåläggningssuccession. En mer företrädd uppfattning om och uppskattning av apostolisk succession, framhäver mindre en obruten räkka av handpåläggningar som sträcker sig tillbaka till apostlarna, än en kontinuitet i lära och kyrkoliv.¹⁴⁸ En anglikansk-romerskkatolsk kommission som dryftat denna sak, menar, i sin rapport, att den apostoliska successionen är

¹⁴² Dokument till frågan om nattvardsgemenskap med Englands kyrka 1924, s.367.

¹⁴³ Lind ss.20-29.

¹⁴⁴ Nathan Söderblom, *Svenska kyrkans kropp och själ*, Stockholm 1916. P.A. Nordstedt och söner förlag.

¹⁴⁵ Lind ss.22f.

¹⁴⁶ *The Historic Episcopate, locally adapted in the methods of its administration to the varying needs of the nations and peoples called of God into the unity of His Church.*

¹⁴⁷ Lind (ss.21-24) redogör för utredningar företagna av anglikanska teologer som kom fram till att Svenska kyrka hade det historiska episkopatet.

¹⁴⁸ "Document Library". Cofe.anglican.org. 11 July 2011

ett verksamt tecken på apostolicitet som omfattar hela det Guds folk som är troget apostlarnas undervisning och uppdrag.¹⁴⁹

Dock utgör ett mer "romaniserande" värdesättande av apostolisk succession ett viktigt inslag i den anglikanska högkyrkligheten¹⁵⁰. Eftersom denna inriktning verkat inspirerande på delar av högkyrkligheten i Sverige, skall det ges exempel på hur man kan resonera i dessa sammanhang. Vi lyfter fram den anglikanske teologen Charles Gores syn på apostolisk succession samt slutsatser i boken *Kvinnor i biskopsämbetet*, författad av teologer knutna till Forward in Faith (och som har översatts till svenska genom Kyrklig samlings försorg).

2. Klassisk anglikansk högkyrklig teologi: Charles Gore

Charles Gore (1853-1932) är en betydelsefull högkyrklig anglikansk teolog som publicerat ett omfattande arbete om innebörden av den biskopliga apostoliska handpåläggnings-successionen. Gore slutade sin tjänst i den anglikanska kyrkan som biskop av Oxford. Han tillhörde under lång tid traktarianernas högkyrkliga sammanhang. Efterhand kom han att inta en försonande attityd gentemot vissa sidor av den moderna bibelkritiken och sin tids vetenskapliga synsätt - bl.a. till Charles Darwins teori om arternas uppkomst. Gore var även engagerad i sociala frågor och ekumeniskt orienterad. Gore förblev hela sitt liv en i grunden katolsk anglikan i sin förståelse av kyrkan och sakramenten. Han hävdar att den biskopliga apostoliska handpåläggningssuccessionen är av avgörande betydelse för kyrkans anspråk att utgöra en gemenskap som står i en konkret kontinuitet med den kristenhet som grundats av Herren själv och hans apostlar. Gores resonemang kan sammanfattas som följer:

Genom att utse sina tolv apostlar lade Jesus Kristus grunden för kyrkan såsom en jordisk och samtidigt andlig/himmelsk gemenskap i historien¹⁵¹ - den gemenskap som är Kristi kyrka på jorden, där Guds rike kommer människor till mötes. En gemenskap vars kallelse det är att intill tidens slut verka parallellt med "världsriket"¹⁵². Det är för Gore av yttersta vikt att Kristi kyrka inte bara är en osynlig, andlig gemenskap utan även en synlig, konkret sådan.

Denna andliga gemenskap tar gestalt inte minst i Ordet och sakramenten, men också i människor av kött och blod. Gemenskapens medlemmar delas upp i två kategorier medkristna: ämbetsbärarna eller kleresiet som fortsätter det apostoliska uppdraget, samt lekfolket¹⁵³.

Ämbetsbärarna, biskopar, präster och diakoner, består av män som av Gud själv getts uppdraget att företräda Honom bland människor. Guds kallelse och sändning konkretiseras i lekfolkets och ämbetsbärarnas val samt i vigningsceremonins handpåläggningsakt. Ämbetsbärarna är medkristna som genom vigning till sitt ämbete av Herren ges a) fullmakt att

¹⁴⁹ "Council for Christian Unity", Cofe.anglican.org. Archived from the original on 18 July 2011.

http://www.cofe.anglican.org/info/ccu/Europe/ecumbackground/may_they_all_be_one.rtf. Retrieved 26 July 2011.

¹⁵⁰ Gunnar Rosendal hävdar, i *Vårt katolska arv* (ss.128-133), att många anglikaner insisterar mer på biskopsämbetets och den apostoliska vigningssuccessionens nödvändighet än vad som är fallet i den Romerska kyrkan.

¹⁵¹ Gore ss.337.340.

¹⁵² Ibid., s.349.

¹⁵³ Ibid., s.63

utföra sin apostoliska tjänst och b) löfte om Guds Andes närvaro i uppdraget. Denna fullmakt och detta löfte, som ges av Gud vid vigning med handpåläggning enligt apostolisk ordning, kan Gud inte ångra. Därför lämnar vigningen ett outplånligt avtryck på ämbetsbäraren, ett *character indelebilis*.¹⁵⁴

Ämbetsbärarna är män som får sin helighet från ovan¹⁵⁵. Det är avgörande att de fått fullmakten av Herren själv via apostlarna och att den inte tillfallit dem på annat sätt¹⁵⁶. Ämbetet är ett sakrament. Detta eftersom inträdet i ämbetet innebär att något jordiskt, ämbetsbärarens person, genom Guds himmelska löftesord avskiljs för att Guds helighet skall framträda på jorden i ämbetsbärarens utförande av sitt uppdrag¹⁵⁷. Detta innebär dock inte att ämbetsbäraren själv skulle stå närmare Gud än lekmannen. Gore liknar det vid att ämbetsbärarens person är ett gudomligt instrument då Gud genom ämbetsbäraren förmedlar sin nåd och utför sitt verk¹⁵⁸. Gore understryker att det inte bara är förkunnelsen och sakramentsförvaltningen som utgör det biskopliga uppdraget utan även ledningen av kyrkan, herdeuppdraget¹⁵⁹. Biskoparna fortsätter därmed att i apostlarnas efterföljd bygga upp och ha omsorg om Kristi kyrka.

Garantin för att en ämbetsbärare fått sitt uppdrag från Herren i apostlarnas efterföljd är att han står i den biskopliga, apostoliska handpåläggningssuccessionen¹⁶⁰ och därmed mottagit sin *character indelebilis*. Vetskapen att en kyrkans ämbetsbärare har fått denna gåva av Herren är av stor betydelse både för lekfolket som betjänas av Herrens fullmaktshavare och för ämbetsbärarna själva. Ämbetsbäraren utgör i sin person tecken på Guds handlande närvaro i sin kyrka. Man skall förstå det som att Herren lovat vara närvarande i förkunnelse, sakramentsförvaltning och församlingsvård överallt där ämbetsbärare som står i biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession verkar. I motgångens tid kan ämbetsbäraren hämta trosvisshet i det faktum att han genom vigningen till sitt ämbete fått sig anförtrött Guds fullmakt och verkligen utför sitt uppdrag som Kristusrepresentant¹⁶¹.

Den apostoliska ämbetsefterföljden inleddes med Jesu utkorelse av sina apostlar vilka i sin tur vigde sina efterträdare, och så vidare. Även om fornkyrkans ämbetsstruktur inte var för handen i nytestamentlig, apostolisk tid, finns redan i Jesu apostlaval fröet till framväxten av denna ordning.¹⁶² Den fullödiga innebörden av den apostoliska successionen, liksom ämbetet treledat i biskopens, prästens och diakons tjänst, växte fram under kyrkans första århundraden.¹⁶³ Biskopsämbetet såsom det framträder senare i fornkyrkan har i Nya testamentet sina motsvarigheter i församlingsgrundande och tillsyn utövad av apostlar,

¹⁵⁴ Gore, s.187.

¹⁵⁵ Ibid., ss.71f.

¹⁵⁶ Ibid., s.74.

¹⁵⁷ Ibid., ss.83.337

¹⁵⁸ Ibid., s.84

¹⁵⁹ Ibid., s.265.

¹⁶⁰ Ibid., ss.74f.

¹⁶¹ Ibid., ss.81f

¹⁶² Ibid., s.65.

¹⁶³ Ibid., ss.73; 248f.; 338; 346.

profeter och apostlarnas nära medhjälpare (såsom Titus och Timoteus)¹⁶⁴. De lokala herdarna i urkyrkan kallades biskopar, presbyterer, pastorer och lärare. Till biskoparna knöts diakoner som dessas närmaste förtrogna. Dessa ämbetsbärares uppdrag överlappade i början delvis varandra. I kraft av en i ”organismen kyrkan” inneboende andlig naturlag blev det efterhand så, att biskopar kom att utöva ämbetets fulla apostoliska auktoritet omgivna av presbyterkollegiet och biträdda av diakoner.¹⁶⁵ Även i Alexandria, där biskopen långt in på 300-talet enligt många källor var en presbyter som av sina ämbetsbröder i presbyterkollegiet vigdes till biskop då biskopsstolen blivit vakant, behölls, enligt Gore, den biskopliga apostoliska handpåläggningssuccessionen. Detta eftersom biskoparna efterträdde varandra genom att ”potentiella” biskopar – ämbetsbärare som alla kunde komma ifråga som innehavare av biskopsämbetet - vigde ny biskop i enlighet med en god kyrklig ordning¹⁶⁶.

Gore betonar att ämbetsbärens, i synnerhet biskopens, höga uppdrag innebär ett stort personligt ansvar.¹⁶⁷ Om denne skulle svika sin Herre – t.ex. genom avfall till falsk lära - gör denna olycka emellertid inte biskopens ämbetshandlingar verkningslösa. Guds sanna ord förblir sant även om det uttalas av en lögnare. Nattvardens bröd och vin är Herrens kropp och blod även om nattvardens utskiftas av en avfallen prästman.¹⁶⁸ Det är dock de enskilda kristnas ansvar att fly heretiker. Gore understryker att läran om det allmänna prästadömet innebär ett stort ansvar också för lekmannen att engagera sig i kyrkans liv¹⁶⁹.

Man kom så småningom att göra en skillnad mellan ämbetets ”validitet” och ”kanonicitet”¹⁷⁰: Även en heretisk biskop är biskop om han vigs in i den biskopliga apostolisk successionen. Detta eftersom Gud inte kan ångra sina löften som ges vid en legitim vigung. En villfarande biskop står dock utanför kyrkans rättsordning och struktur, och må därför inte anlitas. Biskoparna äger inte sanningen, de kan inte åberopa sin egen auktoritet. Biskoparna står under Guds uppenbarelse, de står under koncilierna, de agerar tillsammans med sina ämbetsbröder. I sina stift verkar de omgivna och i dialog med presbyterkollegiet¹⁷¹.

Ämbetet som traderas genom vigningar på detta sätt är tecknet på kyrkans katolicitet. Gore menar att kristenheten på jorden uppvisar olika sätt att formulera sin lära, olika former av tillbedjan, olika sätt att strukturera sitt kyrkoliv. Det är som bestående och oföränderligt är ämbetet. Detta garanterar kontinuiteten med apostlarna och också samhörigheten mellan kristna jorden över. Man kan säga att det apostoliska ämbetet förmedlat från generation till generation håller ihop kyrkan över tiden och i tiden.¹⁷² Förvisso kan Gud verka också i kyrkor vars ledarskap inte står i denna succession, men det har Gud inte lovat. Gore menar att man förvisso blir frälst genom tron på Evangeliet om Jesus Kristus. Men han tillägger att livet i

¹⁶⁴ Gore, ss.239ff; 267f.

¹⁶⁵ Jfr. *ibid.*, s.346

¹⁶⁶ *Ibid.*, s.339.

¹⁶⁷ *Ibid.*, ss.104.348.

¹⁶⁸ Jfr., *ibid.*, ss.95-97.

¹⁶⁹ *Ibid.* s.89.

¹⁷⁰ *Ibid.*, ss.198ff

¹⁷¹ *Ibid.*, s.104.

¹⁷² *Ibid.*, ss.346-348.

denna tro må levas i kyrkor där Herrens närvaro garanteras genom att ämbetsbärarna står i den apostoliska efterföljden ifråga¹⁷³.

Tidigt – formellt beslut togs ju vid kyrkomötet i Nicea år 325 – bestämdes det att tre biskopar skulle medverka vid biskopsvigning för att denna skulle vara legitim. Detta medför, enligt Gore, att risken i praktiken är obefintlig för att den biskopliga, apostoliska handpåläggningssuccessionen skulle kunna brytas¹⁷⁴. Men det viktigaste argumentet för att vi verkligen kan lita på att den biskopliga, apostoliska handpåläggningssuccessionen består är, att Herren i Skriften lovat att han skall bevara sin kyrka intill tidens slut¹⁷⁵.

3. Anglikansk högkyrklighet i våra dagar: *Kvinnor i biskopsämbetet*

Det är uppenbart att den ämbetsuppfattning som kommer till uttryck i antologin *Kvinnor i biskopsämbetet* är mycket snarlik den som man möter i den romerska och i den östligt ortodoxa kyrkan. Man återoppar vid flera tillfällen företrädare för dessa kristna traditioner och hämtar stöd för sitt synsätt i deras teologi. Undertecknad har däremot inte noterat en enda hänvisning till någon luthersk eller reformert teolog/kyrkoman.

Som definition av vad som är en sann respektive falsk utveckling i kyrkan hänvisar man till John Henry Newman.¹⁷⁶ Newman menar att en autentisk utveckling av kyrkans tro och lära måste ha sina rötter i fornkyrklig tro och praxis samt ha antytts i kyrkans liv innan den faktiskt kommer till stånd. Den måste bygga på och inte motsäga vad som sagts förut. Den måste befordra främjandet av enhet i kyrkans liv. Det är alltså inte Skriften allena som är den normerande normen även om man understryker sin tillit till Guds självuppenbarelse i Bibeln. Skriftens budskap kompletteras med utsagor hos kyrkofäderna och tidigare kyrkomän i den Anglikanska kyrkan.

Ett romersk-katolskt drag är synen på eukaristin som ett offer och synen på prästämbetet som ett offerämbete som reaktualiserar Kristi offer.¹⁷⁷ Till stöd för detta synsätt citeras Cyprianus¹⁷⁸. Man betonar den sakramentala och symboliska kontinuiteten mellan Kristi översteprästerliga ämbete och kyrkans prästämbete: Det vigda ämbetet kallas prästerligt först och främst eftersom det står i en särskild sakramental relation till Kristus som överstepräst. I firandet av eukaristin utför Kristi församling det som deras Herre befallt dem att göra till Hans åminnelse. Eucharistin innebär att Herren i sitt självframstående förenar församlingen sakramentalt med sig själv. Den heliga måltiden skall celebreras av en prästvigd tjänare. Firandet har sin höjdpunkt då prästen, i Kristi namn och för hans kyrkas skull, reciterar berättelsen om nattvarens instiftande och så nedkallar den Helige Ande över gåvorna.¹⁷⁹

¹⁷³ Gore, ss.110.345.

¹⁷⁴ Ibid., s.249.

¹⁷⁵ Ibid., s.109.

¹⁷⁶ *Kvinnor ...*, s.111.

¹⁷⁷ S.67ff.

¹⁷⁸ *Epistula* 63:14. Jfr ovan.

¹⁷⁹ Jfr. *Elucidation* (1979), en rapport författad av anglikaner och romerska katoliker, vilken ger uttryck för en gemensam uppfattning av det eukaristiska offret. Det skall erinras om att när de dåvarande anglikanska ärkebiskoparna svarade på påven Leo XIII:s bulla, *Apostolicae Curae* (1896), där denne dömer ut det anglikanska ämbetet som illegitimt p.g.a. en ur katolsk synpunkt otillfredsställande ritual och ovilja att inordna

Grunden för ämbetssteologin hämtar man framförallt från de apostoliska fädernas skrifter som, menar man, ger en övergripande bild av biskopens ämbete och tjänst i fornkyrkan, ett synsätt som är antytt redan i pastoralbrev. Det hänvisas inte minst till den ovan nämnde ortodoxe teologen John Zizioulas. Resonemangen kan sammanfattas som följer:

Kyrkan är där biskopen är: Den eukaristi skall anses giltig som förrättas av biskopen eller av någon som han förordnar. Där biskopen visar sig, där skall också församlingen vara liksom den katolska kyrkan finns där Kristus är. I eukaristin personifierar biskopen hela sin hjord och förenar dem inbördes med varandra och med Kristus: Föreningen med biskopen är liktydig med föreningen med Gud. Man hänvisar till Cyprianus skrifter där det slås fast att det är endast i gemenskap med sin biskop som en lokal församling kan vara säker på att ha del i Guds universella kyrka. Man slår i detta sammanhang också fast att villfarande biskopar har förbrukat sitt mandat från Herren. Det är gudsfolkets ansvar att skilja sig från sådana biskopar.¹⁸⁰

Biskopens kallelse och funktioner är följande:¹⁸¹

- Han är överstepräst och kyrkans främste liturgiske tjänare;
- Han är enhetens fokus för gemenskapen, celebrant vid eukaristin och den tjänare genom vilken kyrkans enhet kommer till uttryck;
- Han är instrumentet för enheten mellan kyrkorna;
- Han är apostlarnas efterföljare och fortsätter den mission som Kristus själv initierade då han gav de Tolv Missionsbefallningen;
- Han är en ”prototyp”, eller ikon, både av Fadern och av Sonen sänd av Fadern.
- Biskopens uppdrag är att vara traditionens väktare och trons lärare. Biskopen är den grundläggande fortsättningen på den apostoliska tjänsten i kyrkan;
- På grund av kravet att alla präster skall vara vigda av en biskop är biskopen källan till allt sakramentalt ämbetsutövande.

Plikten att vaka över att kyrkan bekänner sig till Sanningen hör till biskopskollegiets viktigaste uppdrag. Kollegiet har makt att utöva denna och andra ämbetsuppgifter eftersom det genom apostolisk vigningssuccession är länkat till apostlarna. Det autentiska i enskilda biskopars undervisning står i samklang med hela biskopskollegiets (*House of Bishops*) lära. Utövandet av läroämbetet kräver att det som läres skall vara i enlighet med undervisningen i den Heliga Skrift och med apostolisk tradition. För att finna denna konsensus har man att vända sig till patriarken i väst, d.v.s. påven.¹⁸²

Den apostoliska vigningssuccessionen framställs som ett viktigt inslag för att göra kyrkan legitim. Man citerar den ortodoxe teologen Kallistos Ware som menar: ”Yttre kontinuitet i apostolisk succession är tecken och garanti för inre kontinuitet i apostolisk tro. ... dess syfte är att bevara denna kontinuitet av systematisk lära och fullheten av allmänkyrklig tro och

sig i den romerska ämbetshierarkin, så bedyrade ärkebiskoparna att man i den anglikanska kyrkan verkligen bekände sig till läran om det eukaristiska offret.

¹⁸⁰ Ss.83-86.

¹⁸¹ Ss.87f.

¹⁸² Ss.102f.

liv.”¹⁸³ Man fortsätter: ”Alltså är apostolisk vigningssuccession är ett synligt uttryck för biskopens ämbete och för hans kallelse som kyrkans representant. Hans funktion består i att skydda traditionen, det givna, *paradosis*, och ge den vidare.”¹⁸⁴

Man slår fast att prästen ”har del av den apostoliska successionen endast i den mån de är vigda av biskopar som förkroppsligar denna succession.”¹⁸⁵

Det skall noteras att man inte går in på frågan huruvida den episkopala handpåläggningssuccessionen verkligen är obruten sedan apostlarnas tid.

IX. Apostolisk succession enligt företrädare för svensk högkyrklighet.

1. Gunnar Rosendal

Gunnar Rosendal anför bl.a. följande om innebörden i och betydelsen av apostolisk succession.¹⁸⁶

Ireneus underströk vikten av apostolisk succession både till formen (handpåläggnings- och sätessuccession) och innehållet (lärosuccession). Lärosuccession kunde enligt Rosendal bara upprätthållas så länge alla biskoparna lärde detsamma. Men när olika kyrkor efterhand har olika läror kan lärosuccessionen inte upprätthållas. Den har förlorat sin auktoritet och spelar ej längre någon egentlig roll. Då kom man i kyrkan att istället betona den *sakramentala successionen*, med handpåläggningen och förmedlandet av de fyra nådegåvorna (uppdragen att lära, att styra, att förvalta sakramenten och att viga ämbetsbärare).¹⁸⁷ Under det Gamla förbundet ”lade Gud sin hand” på Gamla testamentets gudsmän. Detta traderande av fullmakten att representera Herren når till sist de Tolv som av Jesus får ta emot det apostoliska ämbetet. Successionen av biskopar som inleddes då det inkarnerade Ordet vigde sina apostlar vilka vigde sina fortsättare biskoparna vilka alltsedan efterapostolisk tid viger sina efterträdare innebär att Guds närvaro i den nuvarande tidsåldern förkroppsligas i dessa ämbetsbärare. Successionen är ett oförliknligt medel för den levande, organiska kontinuiteten i Kyrkan.¹⁸⁸ Inkarnationen uppehålls nu i biskopens ämbete och person. Biskopsämbetet är övernaturligt, det kommer från Gud. Det är apostoliskt, och det apostoliska finns hos biskopen. Detta ämbete är fullkomligt och evigt oföränderligt. Apostlarnas sändning var ju unik, utgör kärnan i kyrkan, dess grund. Det är alltså inte läran som kyrkan vilar på utan den apostoliska successionen: En frikyrkopastor saknar på ett inkarnerat sätt förbindelsen med Kristus och apostlarna. Han må återge de kristna läran aldrig så korrekt - Det samfund vars

¹⁸³ S.86. Citat från ”Patterns of Episcopacy in the Early Church and Today: An Orthodox View”, i Peter Moore (ed.), *Bishops: But what kind? Reflections on Episcopacy*, 1982.

¹⁸⁴ S.86.

¹⁸⁵ S.88.

¹⁸⁶ *Den Apostoliska tron*, kapitel om prästämbetet och om det allmänna prästämbetet; ”Prästämbetet ...”; *Vårt katolska*, ss.111-113; 128-133; 149-152.

¹⁸⁷ Se ovan, ”II, Definition ...”, s.2.

¹⁸⁸ *Vårt katolska*, s.130.

andlige ledare han är, är att betrakta som något nytt, något som bildats i opposition med heliga katolska kyrkan.¹⁸⁹

Rosendal anser för sin del, i anslutning till den katolske teologen Dom Puniet, att det är nog för en biskops legitimitet att ha den ”primitiva” kärnan i den sakramentala successionens form, alltså en annan biskops handpåläggning under bönen. Detta förhållande är tillräckligt under förutsättning att denna akt obrutet har utförts under hela räckan från apostlarna till dags dato. Att biskopen skulle vara villfarande bryter, enligt Rosendal, inte den sakramentala successionen. Skulle, i en kyrkostruktur, den apostoliska successionen definieras på detta sätt vara brutet, saknas något hos de präster som vigs efter att brottet uppstått. Han är oförstående till att t.ex. den danska kyrkan inte tar emot erbjudandet om att återställa den sakramentala apostoliska successionen hos sig. Den danska kyrkan får dock utan denna anses vara apostolisk/katolsk. Detta gäller dock ej t.ex. pingstkyrkan, som är något nytt, en nybildad förening, utan rötter i och band till den gamla kyrkan som däremot den danska har. Rosendal menar ändå att den sakramentala successionen visserligen hör till kyrkans *bene esse* men inte till dess *esse*. Enligt honom har även pingstvännerna ett ”stänk” av katolicitet. Han lyfter fram att de har Bibeln, många goda andliga sånger och predikanter. Enligt Rosendal torde de österländska kyrkorna vara mest katolska. Härvid understryker Rosendal att han för sin del inte biträder de anglikaner som menar att kyrkan antingen är katolsk eller icke katolsk. Rosendal är av meningen att kyrkor kännetecknas av olika grader av katolicitet.¹⁹⁰

Nya testamentet ger grundkonturen till kyrkans ämbete men detta framträder i tydlighet först senare. Biskopen har ett särskilt uppdrag och en särskild nådegåva, det fulla ämbetet. Prästämbetet är också apostoliskt men inte i samma höga grad som biskopens. Biskopsämbetet är *de jure divino*. Biskopen är Kristi vikarie. Han hänvisar till Ignatius enligt vilken man skall se Kristus i biskopen. Där biskopen är, där är kyrkan. Utan biskopen består inte kyrkan i sin fullhet. Hon är då förkrympt och äger bara dopet och predikan. Medkristna som lever sitt liv med Herren i sådana andligt fattiga sammanhang kan dock bli frälsta genom dopet och Ordet även om inte ämbetet är för handen.

Prästvigningen sägs vara ett sakrament eller en sakramental handling som bekläder kandidaten med förmågan att celebrera mässan och sköta övriga sakrament och prästerliga sysslor. Bara den prästvigde kan legitimt förkunna Ordet. Bara han har Guds och Kyrkans uppdrag. Biskopens handpåläggning är det synliga och jordiska i detta sakrament. Präster kan också delta i handpåläggningen men det är inte nödvändigt. Den osynliga himmelska nådegåvan är *character indelebilis*, en livslång nådegåva, som inte kan upprepas och tas ifrån vederbörande. Det största är förmågan att celebrera i mässan, men stort är också avlösningens förmåga. Genom vigningen får prästen del i Kristi tredelade ämbete, präst, konung och profet. I princip har prästen förmågan att viga. Han skiljer sig ju inte ”till sitt väsen” från biskopen, men av ordningsskäl har prästen inte detta uppdrag¹⁹¹. Biskopen får genom sin vigning till detta ämbete en ställning som innebär att han kan utöva sin vigningsförmåga.¹⁹²

¹⁸⁹ Vårt katolska, s.134f.

¹⁹⁰ Ibid., s.131f.

¹⁹¹ Se ovan, ss.30f.

¹⁹² Vårt katolska, ss.141.145.150.

Diakonatet är ett nytt ämbete men har samma källa som prästens. Det kan också ses som en ny grad av ämbetet. De äldste i Apostlagärningarna hade, enligt Rosendal, ännu inte det apostoliska ämbetet. De var jämförbara med kyrkorådsledamöter i vår tid. Rosendal betonar också att auktoriteten i kyrkan utövas av ämbetsbärare och församling tillsammans där var och en har sina givna roller. Så stadfäster biskopen församlingens val av präst genom handpåläggningen (jfr. KO 1571).¹⁹³

Rosendal åberopar Augsburgska bekännelsen (AB) och *Kyrkoordningen* från 1571 då han argumenterar för att Svenska kyrkans ämbetsuppfattning överensstämmer med hans egen.

Ämbetet är, enligt artikel V i AB ("Om predikoämbetet"), instiftat för att förkunna evangeliet och förvalta sakramenten. Enligt AB XXVIII ("Om den andliga makten") var biskoparnas makt enligt evangelium också Guds makt och uppdrag vad avser Ordets och sakramentens förvaltning samt kyrkotukt. Här hänvisas bl.a. till Jesu ord till apostlarna att såsom Fadern hade sänd Jesus, så sände han apostlarna (Joh 20:21). De dåtida biskoparnas jordiska makt var däremot enligt artikeln av världslig rätt.¹⁹⁴

Kyrkoordningen uttalar, menar Rosendal, att skillnaden mellan biskop och präst är av gudomlig instiftelse: Den är utan tvivel utgången av den Helige Ande och blev sedan allmänt gillad och antagen i kristenheten, ett förhållande som måste förbli så länge världen står. Vidare stadgar ordningen att biskopens uppdrag är att ordinera samt att biskop viger biskop. Därmed lär kyrkoordningen att biskopsämbetet är oundgängligt.¹⁹⁵

Det är tydligt att Rosendal inte utformar sin ämbetssyn utifrån ett förutsättningslöst studium av Skriften i ljuset av bekännelseskriterierna. Han utgår istället från något han kallar "god katolicitet" och bedömer Augustana och Kyrkoordningen efter denna. Han slår t.ex. fast att "vår kyrkoordningen håller provet" i det att den visar sig stå för den katolska tron.¹⁹⁶

2. Arbetsgemenskapen Kyrklig förnyelse (aKF).

En länk på aKF:s hemsida, "Högkyrklig spiritualitet", återger hur arbetsgemenskapen förstår kyrkans ämbete och den apostoliska successionen. Under rubriken "Ämbete – biskop, präst diakon" samt "Apostolicitet och katolicitet – om Ordet och bekännelsen", kan man bl.a. läsa följande.

Ämbetet i Kyrkan har sitt ursprung i Kristi beslut att kalla några av sina lärjungar till apostlar med uppdrag att företräda Honom bland människor. Kristi kyrka börjar i apostolatet när Herren utgöt sin helige Ande över dessa män. Händelserna på pingstdagen visar att centrum och grund för den kristna Kyrkans jordiska existens är apostlarnas omvändelsepredikan, apostlarnas döpande och undervisande av dem som kommit till tro, och apostlarnas ledning av de troendes gemenskap i bönerna och brödsbrytelsen. Man menar att det är en del av Kyrkans

¹⁹³ Kyrkoordningen, s.140f.

¹⁹⁴ *Vårt katolska arv*, ss.139-141.

¹⁹⁵ Kyrkoordningen, s.132, 164,168..

¹⁹⁶ *Vårt katolska arv*, ss.150f.

sakramentalitet att Gud ger frälsningens gåvor genom sina utvalda apostlar. Därför kan det apostoliska ämbetet kallas ett sakrament.

Det apostoliska ämbetet sakramentalitet framhävs i framställningen: Ämbetsbäraren är i sin person Kristusrepresentant. Heligheten i nådemedlen som apostlarna och deras efterträdare förvaltar, omfattar även ämbetsbärarna: "Ämbetet är livsvarigt, och genom den helige Ande har ämbetsbärarna den oförstörbara karaktären av att vara Kristi befullmäktigade sändebud. De tas så helt i anspråk av sin herre, som binder dem till sina nådemedel och nådemedlen till dem, att de själva präglas och helgas att bli 'synliga ord' från Gud i hans kyrka (*verbum visibile* är en reformatorisk bestämning av sakramenten)."

Apostlarnas pastoral funktion i urkyrkan fick sin fortsättning genom presbyterer/episkoper vars uppdrag det var att leda kyrkan, att undervisa och förvalta sakrament. Man understryker att biskopen har en särställning i förhållanden till prästerna/presbytererna: "Biskop har blivit titeln på den som har det fulla ledaransvaret, medan prästernas delaktighet i det pastoral ansvaret och i läroämbetet är bunden till deras kollegiala samhörighet med sin biskop, 'herdarnas herde', och med de övriga prästerna. Biskopsämbetet är det apostoliska ämbetet i dess fullhet, men utövas likväl alltid i kollegial gemenskap med Kyrkans övriga biskopar och presbyterer. När de företräder Kyrkan som helhet, gör biskoparna detta tillsammans synoder och koncilier (jfr det kollegiala sättet att viga nya biskopar)."

Tidigt skedde i "avspjälkning" inom det apostoliska ämbetet, "då Kyrkans presbyterer och episkoper biträdades av s.k. diakoner, "tjänare". Dessa framträder i fornkyrkan som biskopens närmaste assistenter, i liturgin, i vården av fattiga, och i den praktiska kyrkoadministrationen. Man menar att det treledade ämbetet, biskop med präster och diakoner, "hör till den goda och ändamålsenliga ordning som den helige Ande själv har låtit växa fram i sin kyrka."

I argumentationen om hur ämbetet i Svenska kyrkan må restaureras sägs mycket om biskopens ställning i förhållande till församling, präster och andra biskopar. Kyrkans katolicitet är något som måste värnas. Den bevarade läro- och vigningskontinuiteten (den apostoliska successionen) ses som ett dyrbart uttryck för denna. Katoliciteten är dock mer än kontinuitet i ämbetet: "Sedan missionsepoken har trons helhet vidareförts bland de människor och i den kultur som funnits här. Detta är konkretionen här och nu av Kyrkans allmänna kallelse till katolicitet."

Bibelns händelser är, sägs det, liksom Kyrkan, i första hand ett skeende. Men, fortsätter man: Tron "har också ett sanningsanspråk och en formulerbarhet, och det är Kyrkans apostoliska uppdrag att formulera denna sin tro. Detta sker i Kyrkans tradition, hennes tolkning av sin egen erfarenhet av att vara Kristi kropp i världen. När Kyrkan hävdar att Bibelns ord är inspirerade av Gud, skall det förstås som hennes totala beroende av och identifikation med dessa ord, också i de enskilda formuleringarna.

"Svenska kyrkans bekännelse är först och främst den som är gemensam för alla apostoliska kyrkor; för detta finns uttrycket 'det som har lärts av alla, alltid och överallt'. Den trosformulering som tydligast uttrycker katoliciteten är den niceno-konstantinopolitanska ("den nicenska tron"), som har antagits av ett ekumeniskt koncilium. Den visar tydligt hur bekännelsen förenar lovsångens uttryck för det egentligen utsägliga med läroformuleringens krav på avgränsning. Den Augsburgska bekännelsen (med dess förklaringar) måste förstås

utifrån sin uttalade avsikt att bekänna den katolska tron. Norm för bekännelsen är Guds ord, form för bekännelsen är Kyrkan.”

Om reformationen skriver man att den skall förstås ”som ett historiskt betingat sätt att återföra kyrkotraditionen till apostolicitet och katolicitet, och Svenska kyrkan gör därför anspråk på att vara en katolsk kyrka, om än bara i Sverige. Men den medförde också bestående skador: Svenska kyrkan blev exklusivt nationell och underordnad samhällsintressena. ”Återupprättandet av Svenska kyrkan idag sker både genom att hon [...] gör anspråk på hela sitt arv (fornkyrka, medeltid och reformation) och genom att hon aktivt samverkar med kyrkor med problem liknande hennes egna, framför allt med de kyrkor som hon under historiens lopp har brutit förhållanden med.”

Svenska kyrkans katolska självförståelse innebär att ett tydligt ekumeniskt ansvar måste tas: Svenska kyrkan ”ska bekänna sig som katolsk och evangelisk, i gemenskap med kyrkor med apostolisk ordning, varför det är naturligt för henne att verka för gemenskap mellan episkopala kyrkor. Hon ska ha gemenskap i tro och sakrament som mål för de ekumeniska strävandena, så att kyrkorna genom ömsesidigt erkännande förverkligar mångfald i enhet, och nådemedelsgemenskapen kan tydliggöra trosgemenskapen. Hennes ekumeniska ansvar är störst i relation till de samfund hon faktiskt har splittrats från: den romersk-katolska kyrkan och de kyrkor och samfund som bildats i samband med folkväckelser på 1800- och 1900-talen.”

X. Tre ekumeniska överenskommelser

1. BEM - dokumentet

BEM-dokumentet, som också kallas ”Limadokumentet”, är en framställning om dopet, nattvarden och kyrkans ämbete som Kyrkornas världsråds Faith and Order-kommission gav ut år 1982.¹⁹⁷ Det hör till de mest betydelsefulla ekumeniska handlingarna och hade förberetts sedan 1927. Det är ett s.k. ”närmandedokument” där man strävar efter att ”klarlägga vilka viktiga läromässiga betoningar som de kristna kyrkorna kan vara eniga om och där ett verkligt närmande är möjligt. Alla betydande kyrkosamfund har varit med i beredningen av dokumentet, också kristenhetens största kyrka, den romersk-katolska kyrkan, som inte hör till Kyrkornas världsråd.”¹⁹⁸

Beskrivningen av ämbetets uppkomst och grund beskrivs sålunda:

”Såsom Kristus utvalde och sände sina apostlar, fortsätter Kristus att genom den Helige Ande att utvälja och kalla personer till det vigda ämbetet. Såsom härolder och ambassadörer, är dessa vigda ämbetsbärare representanter för Jesus Kristus inför församlingen och proklamerar hans budskap om försoning. Såsom ledare och lärare kallar de församlingen att underordna sig Jesu Kristi auktoritet, han som är lärare och profet i vilken lagen och profeterna har

¹⁹⁷ ”Baptism, Eucharist and Ministry - Faith and Order Paper No. 111”, antaget av Kyrkornas världsråd 1982.

Översättningarna som följer är undertecknads.

¹⁹⁸ Evangelisk-lutherska kyrkans I Finlands hemsida. Fliken från A till Ö.

fullbordats. Som pastorer under Jesus Kristus, överherden, samlar och leder de [vigda ämbetsbärarna] Guds förskingrade folk i väntan på Riket som kommer.” (*Ministry* 11)¹⁹⁹

“Det vigda ämbetets huvudsakliga ansvar är att församla och bygga upp Kristi kropp genom att förkunna och undervisa Guds ord, genom att förvalta sakramenten, och genom att leda församlingen i dess tillbedjan, mission och diakonala tjänst.” (*Ministry* 13)²⁰⁰

Man uttalar vidare att det framförallt är i firandet av eukaristin som det vigda ämbetet är ett synligt fokus för den djupa och ”omfamnande” föreningen mellan Kristus och lemmarna i hans kropp. Det är Kristus som inbjuder och leder måltiden. I de flesta kyrkor återges detta förhållande av att måltiden celebreras av en vigd ämbetsbärare. (*Ministry* 14)²⁰¹ Detta, eftersom den vigde ämbetsbärarens uppdrag är att vara ett fokus för kyrkans liv och vittnesbörd, utöva tillsyn över församlingen och vaka över att församlingen håller sig till evangeliets sanning.²⁰²

I sin trosbekännelse bekänner kyrkan sig som apostolisk, d.v.s. att man lever i kontinuitet med apostlarnas lära och liv²⁰³.

Den vigde ämbetsbärarens fullmakt är grundad i Jesus Kristus som själv tagit emot fullmakten från Fadern (Matt 28:18), och som i den Helige Ande ”överantvarar den” genom vigningsakten. Denna akt sker i församlingens mitt och är en rit som offentligt bekräftar den vigdes kallelse. Man avskiljs till sitt ämbete under åkallan av den Helige Ande. Därför skall det vigda ämbetets auktoritet eller fullmakt inte förstås som den vigde personens egendom utan som en gåva ägnad till att bygga upp den del av Kristi kropp som ämbetsbäraren fått sig anförtrödd. Auktoriteten innebär ansvar inför Gud och utövas i samarbete med hela församlingen. (jfr *Ministry* 15)²⁰⁴

Efter ett avsnitt som redogör för varför ämbetet bör uppfattas som treledat i biskopens, prästens och diakonens tjänster, följer följande uttalanden om bakgrunden till och innebörden

¹⁹⁹ *As Christ chose and sent the apostles, Christ continues through the Holy Spirit to choose and call persons into the ordained ministry. As heralds and ambassadors, ordained ministers are representatives of Jesus Christ to the community, and proclaim his message of reconciliation. As leaders and teachers they call the community to submit to the authority of Jesus Christ, the teacher and prophet, in whom law and prophets were fulfilled. As pastors, under Jesus Christ the chief shepherd, they assemble and guide the dispersed people of God, in anticipation of the coming Kingdom. “Baptism, Eucharist and Ministry”, Ministry/11.*

²⁰⁰ *The chief responsibility of the ordained ministry is to assemble and build up the body of Christ by proclaiming and teaching the Word of God, by celebrating the sacraments, and by guiding the life of the community in its worship, its mission and its caring ministry. Ibid., Ministry/13*

²⁰¹ *It is especially in the eucharistic celebration that the ordained ministry is the visible focus of the deep and all-embracing communion between Christ and the members of his body. In the celebration of the eucharist, Christ gathers, teaches and nourishes the Church. It is Christ who invites to the meal and who presides at it. In most churches this presidency is signified and represented by an ordained minister. Ibid., Ministry/14.*

²⁰² Jfr kommentar till ”Baptism, Eucharist, Ministry”, *Ministry*/14.

²⁰³ ”Baptism, Eucharist and Ministry” Jfr *Ibid.*, *Ministry*/34.

²⁰⁴ *The authority of the ordained minister is rooted in Jesus Christ, who has received it from the Father (Matt. 28:18), and who confers it by the Holy Spirit through the act of ordination. This act takes place within a community which accords public recognition to a particular person. Because Jesus came as one who serves (Mark 10:45; Luke 22:27), to be set apart means to be consecrated to service. Since ordination is essentially a setting apart with prayer for the gift of the Holy Spirit, the authority of the ordained ministry is not to be understood as the possession of the ordained person but as a gift for the continuing edification of the body in and for which the minister has been ordained. Authority has the character of responsibility before God and is exercised with the cooperation of the whole community. Ibid, Ministry/ 15.*

i apostolisk succession: ”Apostlarna, såsom vittnen till Kristi liv och uppståndelse och sända av honom, är det ursprungliga förmedlarna av Evangeliet [...] Den apostoliska traditionen fortsätter genom historien och länkar samman kyrkan till dess ursprung i Kristus och i apostlakollegiet. Innanför den apostoliska traditionen finns en apostolisk ämbetsuccession som tjänar kyrkans kontinuitet i dess liv i Kristus samt i dess trohet mot Jesu ord och gärningar som förmedlats av apostlarna. De ämbetsbärare som apostlarna utnämnde och därefter kyrkans biskopar var de första väktarna över förmedlandet av den apostoliska traditionen; de bar vittnesbörd om ämbetets apostoliska succession vilken fick sin fortsättning genom biskoparna i den tidiga kyrkan, detta i kollegial gemenskap med presbytererna och diakonerna i den kristna församlingen. Därför må en avgränsning göras mellan hela kyrkans apostoliska tradition och det apostoliska ämbetets efterföljd.”²⁰⁵

Under rubriken ”Succession of the Apostolic Ministry” läser vi: “Den primära manifestationen av den apostoliska successionen står att finna i den apostoliska tradition som finns i kyrkan som helhet. Successionen är ett uttryck för beständighet och, därför, för kontinuitet med Kristi eget uppdrag i vilket kyrkan är delaktig. I kyrkan har det vigda ämbetet ett särskilt uppdrag att bevara och aktualisera den apostoliska tron. En välordnad överlåtelse av det vigda ämbetet är därför ett kraftfullt uttryck för kyrkans kontinuitet genom historien; det understryker också kallelsen av den vigde ämbetsbäraren att vara en trons väktare. Där kyrkor föga värdesätter denna välordnade överlåtelse borde man fråga sig huruvida man borde revidera sin förståelse av kontinuiteten i den apostoliska traditionen. Å andra sidan, där det vigda ämbetet inte på ett adekvat sätt tjänar förkunnelsen av den apostoliska tron, borde kyrkorna ställa sig frågan om inte deras ämbetsstrukturer tarvar att reformeras.” (35)²⁰⁶

I dokumentet erinras om de historiska beläggen för uppkomsten av ett biskopsämbetet. Man konstaterar även att den kontinuitet som den biskopliga apostoliska successionen ger uttryck för har gestaltats i andra yttre former i kyrkan som inneburit att man ej brukat

²⁰⁵ *The apostles, as witnesses of the life and resurrection of Christ and sent by him, are the original transmitters of the Gospel, of the tradition of the saving words and acts of Jesus Christ which constitute the life of the Church. This apostolic tradition continues through history and links the Church to its origins in Christ and in the college of the apostles. Within this apostolic tradition is an apostolic succession of the ministry which serves the continuity of the Church in its life in Christ and its faithfulness to the words and acts of Jesus transmitted by the apostles. The ministers appointed by the apostles, and then the episkopoi of the churches, were the first guardians of this transmission of the apostolic tradition; they testified to the apostolic succession of the ministry which was continued through the bishops of the early Church in collegial communion with the presbyters and deacons within the Christian community. A distinction should be made, therefore, between the apostolic tradition of the whole Church and the succession of the apostolic ministry. Ibid., Ministry /22.*

²⁰⁶ *The primary manifestation of apostolic succession is to be found in the apostolic tradition of the Church as a whole. The succession is an expression of the permanence and, therefore, of the continuity of Christ's own mission in which the Church participates. Within the Church the ordained ministry has a particular task of preserving and actualizing the apostolic faith. The orderly transmission of the ordained ministry is therefore a powerful expression of the continuity of the Church throughout history; it also underlines the calling of the ordained minister as guardian of the faith. Where churches see little importance in orderly transmission, they should ask themselves whether they have not to change their conception of continuity in the apostolic tradition. On the other hand, where the ordained ministry does not adequately serve the proclamation of the apostolic faith, churches must ask themselves whether their ministerial structures are not in need of reform. Ibid. Ministry/35.*

ämbetsbeckningen biskop.²⁰⁷ Dock slår man fast att detta förhållande på intet sätt förringar betydelsen av biskopsämbetet. Tvärtom innebär det att kyrkor som inte behållit biskopsämbetet har att värdesätta den biskopliga successionen som ett tecken på, men förvisso ingen garanti för, kyrkans kontinuitet och enhet. Idag är kyrkor som inte bevarat biskopsämbetet villiga att godta biskoplig succession som ett tecken på kyrkans apostolicitet. Men dessa inskräper samtidigt att de ej kan acceptera att deras ämbete först skulle få sin giltighet då detta ämbete inställs i en biskoplig successionslinje. (38)²⁰⁸

Vidare redogörs det för innebörden av vigning till tjänst genom handpåläggning under bön och åkallan av helig Ande.²⁰⁹ Akten markerar kontinuitet med apostlarnas uppdrag och trohet mot deras undervisning. Riten visar på bandet som förenar Jesus Kristus och det apostoliska vittnesbördet. Den manifesterar att den uppståndne Herren i grunden är den som förrättar vigningen och källan till nådegåvan. ”Genom vigningen ger kyrkan förutsättningar för trogen förkunnelse av evangeliet och ödmjuk tjänst i Jesu Kristi namn.” ”Handpåläggningen är ett tecken på Andens gåva, som synliggör förhållandet att ämbetet konstituerades i den uppenbarelse som Kristus fullgjorde. Den påminner kyrkan om att den har att se Honom som källan till dess uppdrag.” (39)

Vigningen har olika syften beroende på vilken ämbetsinnehavare det är som vigs.²¹⁰ Den är en åkallan till Gud med begäran om att den nye tjänaren må få kraft i den Helige Ande i den nya relation som upprättats mellan ämbetsbäraren och den lokala kristna församlingen och med den världsvida kyrkan. Åkallan av Helige Ande markerar kyrkans totala beroende av Gud för bönhörelse. (42)²¹¹

²⁰⁷ ”Baptism, Eucharist and Ministry” Jfr. Ibid.: *Ministry* /36,37.

²⁰⁸ *These considerations do not diminish the importance of the episcopal ministry. On the contrary, they enable churches which have not retained the episcopate to appreciate the episcopal succession as a sign, though not a guarantee, of the continuity and unity of the Church. Today churches, including those engaged in union negotiations, are expressing willingness to accept episcopal succession as a sign of the apostolicity of the life of the whole Church. Yet, at the same time, they cannot accept any suggestion that the ministry exercised in their own tradition should be invalid until the moment that it enters into an existing line of episcopal succession. Their acceptance of the episcopal succession will best further the unity of the whole Church if it is part of a wider process by which the episcopal churches themselves also regain their lost unity.* (Ibid., *Ministry* /38)

²⁰⁹ Med hänvisning till 1 Tim 4:14: ”Försumma inte nådegåvan i dig, den som du fick genom profetord, när de äldste lade händerna på dig.” och 2 Tim 1:6: ”Därför påminner jag dig om att låta den Guds nådegåva flamma upp igen som finns i dig genom min handpåläggning”.

²¹⁰ *The Church ordains certain of its members for the ministry in the name of Christ by the invocation of the Spirit and the laying on of hands (I Tim. 4:14; II Tim. 1:6); in so doing it seeks to continue the mission of the apostles and to remain faithful to their teaching. The act of ordination by those who are appointed for this ministry attests the bond of the Church with Jesus Christ and the apostolic witness, recalling that it is the risen Lord who is the true ordainer and bestows the gift. In ordaining, the Church, under the inspiration of the Holy Spirit, provides for the faithful proclamation of the Gospel and humble service in the name of Christ. The laying on of hands is the sign of the gift of the Spirit, rendering visible the fact that the ministry was instituted in the revelation accomplished in Christ, and reminding the Church to look to him as the source of its commission. This ordination, how-ever, can have different intentions according to the specific tasks of bishops, presbyters and deacons as indicated in the liturgies of ordination.* Ibid., *Ministry*/39.

²¹¹ *Ordination is an invocation to God that the new minister may be given the power of the Holy Spirit in the new relation which is established between this minister and the local Christian community and, by intention, the Church universal. The otherness of God's initiative, of which the ordained ministry is a sign, is here acknowledged in the act of ordination itself. "The Spirit blows where it wills" (John 3:3): the invocation of the*

”Vigningen är ett tecken på Herrens bönhörelse vad avser denna bön, genom vilken Herren ger det vigda ämbetet som gåva. Även om bönhörelsen av kyrkans epikles helt vilar i den frihet som Gud äger, så förrättar kyrkan vigning i tillit till att Gud, genom trohet mot sitt löfte i Kristus, på ett sakramentalt sätt träder in i jordiska former av mänskliga relationer och använder dem för sitt syfte. Vigningen är ett tecken förrättat i tron att den andliga relation som den är ett tecken för, är närvarande i, med och genom de uttalade orden, utförda handlingarna och brukade formerna.”²¹²

I dokumentet understryks även vikten av att kyrkor som bibehållit den episkopala successionen erkänner apostoliciteten i de medlemskyrkors ämbete där man inte bevarat denna efterföljd. Kyrkor som står i kyrkans apostoliska tradition fastän man inte bevarat den biskopliga successionen uppmanas att erkänna att apostolisk handpåläggningssuccession vid biskopsvigning är ett starkt tecken på kontinuitet med ”apostlarnas kyrka”.²¹³

2. Borgåöverenskommelsen

Dokumentet undertecknades i Borgå (Finland) år 1992 av företrädare för en rad lutherska kyrkor främst i Norden, för några europeiska episkopala kyrkor på kontinenten och för den anglikanska kyrkan i Storbritannien. Överenskommelsen slår fast att Kristus bygger upp sin kyrka genom förkunnelse och sakramentsförvaltning och att detta förutsätter församlingar och ämbetsbärare. Enheten med Gud och med medkristna manifesteras i ett dop som är ett svar på apostolisk förkunnelse, en gemensam apostolisk bekännelse, ett gemensamt firande av eukaristin som bygger upp en enda Kristi kropp samt ett enda ämbete som avskiljs genom bön och handpåläggning.

Man ser det som en brist att den enhetliga ämbetsstrukturen bröts i och med reformationen. Detta var något som kom att hämma ett gemensamt, trovärdigt vittnesbörd. Trots att kyrkorna beträffade sin ämbetsstruktur i många fall kom att se olika ut, förelåg en gemensam önskan att

Spirit implies the absolute dependence on God for the outcome of the Church's prayer. This means that the Spirit may set new forces in motion and open new possibilities "far more abundantly than all that we ask or think" (Eph. 3:20). Ibid., Ministry /42.

²¹² *Ordination is a sign of the granting of this prayer by the Lord who gives the gift of the ordained ministry. Although the outcome of the Church's epiklesis depends on the freedom of God, the Church ordains in confidence that God, being faithful to his promise in Christ, enters sacramentally into contingent, historical forms of human relationship and uses them for his purpose. Ordination is a sign performed in faith that the spiritual relationship signified is present in, with and through the words spoken, the gestures made and the forms employed. Ibid., Ministry/42.*

²¹³ Jfr. ”Ibid., Ministry/53:

In order to achieve mutual recognition, different steps are required of different churches. For example:

- a) Churches which have preserved the episcopal succession are asked to recognize both the apostolic content of the ordained ministry which exists in churches which have not maintained such succession and also the existence in these churches of a ministry of episkopé in various forms.*
- b) Churches without the episcopal succession, and living in faithful continuity with the apostolic faith and mission, have a ministry of Word and sacrament, as is evident from the belief, practice, and life of those churches. These churches are asked to realize that the continuity with the Church of the apostles finds profound expression in the successive laying on of hands by bishops and that, though they may not lack the continuity of the apostolic tradition, this sign will strengthen and deepen that continuity. They may need to recover the sign of the episcopal succession.*

bevara kontinuiteten med den apostoliska kyrkan. Det är för att komma vidare i arbetet för ett gemensamt apostoliskt vittnesbörd i kontinuitet med arvet från den gamla kyrkan som man formulerar en gemensam förståelse av hela kyrkans apostolicitet och innanför denna ett apostoliskt ämbete, en succession i biskopsämbetet där den historiska efterföljden får vara ett tecken (34,35).

Ämbetets apostoliska succession är en medelpunkt i kyrkan, i dess liv i Kristus och i dess trohet mot hans undervisning. Det vigda ämbetet har ett speciellt ansvar för vittnesbördet om de kristna trossanningarna och för att detta budskap proklameras med auktoritet och friskhet i varje tid (40).

Det erinras om att Gud givit åt sin kyrka det apostoliska ämbetet, instiftat av Herren och vidareförmedlat genom apostlarnas vigningar. En ämbetsbärare avskiljs genom bön, nedkallande av Helige Ande och handpåläggning till en livslång tjänst. Detta erinrar kyrkan om att den vigde tar emot sitt uppdrag från Kristus själv. Det uttrycker kyrkans bejakande av denna gåva och intention att i trohet förvalta denna gåva och detta uppdrag (41).

Man betonar episkopéfunktionens stora betydelse för pastoral omsorg, undervisning, tillbedjan och sakramentalt liv, samt ledarskap (43). Beträffande den apostoliska successionen sägs att denna kommer till uttryck vid vigheten av biskop. Vigheten bekräftar församlingens val och samlar denna till förbön för den blivande biskopen. Vid handpåläggningen under bön förrättad av vigande biskop och andra representanter, åkallar Kyrkan i sin helhet Gud i tillit till hans löfte att utgjuta Helige Ande över sitt folk. Handpåläggningens innebörd är, bl.a., avskiljande, sändande och/eller välkomnande. Det är en bekräftelse på en nådegåva given av Gud och samtidigt en invigning till tjänst. Handpåläggningens precisa innebörd framgår av den ackompanjerande bönen. Handpåläggning under bön sker i kontinuitet med tillvägagångssättet alltsedan apostolisk tid. (47)²¹⁴

“Kyrkan i sin helhet är ett tecken på Guds rike; vighningsakten är ett tecken på Guds trohet mot sin kyrka, speciellt vad avser tillsynen över hur den fullföljer sitt uppdrag. Att viga en biskop i historisk succession (vilket innebär en strävan att stå i kontinuitet med apostlarna) är också ett tecken. Genom detta tillvägagångssätt vittnar kyrkan om att den vinnlägger sig om kontinuitet vad avser hela dess liv och uppdrag, och understryker sin beslutsamhet att manifesteras den apostoliska kyrkans beständiga kännetecken. För att innebörden i tecknet skall vara fullt förståeligt är det nödvändigt att i vighningsakten inkludera en offentlig förklaring av kyrkans tro och en redogörelse för den tjänst till vilken den nye biskopen är kallad. På detta sätt är den historiska biskopliga successionens tecken

²¹⁴ *Continuity in apostolic succession is signified in the ordination or consecration of a bishop. In this act the people of God gather to affirm the choice of and pray for the chosen candidate. At the laying on of hands by the ordaining bishop and other representatives with prayer, the whole Church calls upon God in confidence of His promise to pour out the Holy Spirit on his covenant people (Is. 11: 1-3, cf. Veni Creator Spiritus). The biblical act of laying on of hands is rich in significance. It may mean (among other things) identification, commissioning or welcome. It is used in a variety of contexts: confirmation, reconciliation, healing and ordination. On the one hand, by the laying on of hands with prayer a gift of grace already given by God is recognized and confirmed; on the other hand it is perfected for service. The precise significance or intention of the laying on of hands as a sign is determined by the prayer or declaration which accompanies it. In the case of the episcopate, to ordain by prayer and the laying on of hands is to do what the apostles did, and the Church through the ages.*

tydligt insatt i dess kompletta sammanhang av kontinuitet i förkunnandet av Kristi evangelium och i kyrkans uppdrag.” (50)²¹⁵

Man anför att även om historisk episkopal succession inte innebär en garanti för trohet, så utgör detta tecken en uppfordran till trohet och enhet, en maning att fullgöra uppdraget i enlighet med vad som kännetecknar en apostolisk kyrka (51). Trohet till den apostoliska kallelsen och kontinuitet med apostoliska kyrkan kan gestaltas på mer än ett sätt. De kyrkor som bevarat den historiska episkopala successionen kan utan vidare erkänna det biskopliga ämbetet hos en kyrka som inte har detta tecken på kontinuitet som ett äkta biskopsämbete. Kyrkor där det biskopliga ämbetet bevarats genom presbyteral biskopsvigning kan utan vidare ingå ämbetsgemenskap med kyrkor som har den apostoliska biskopliga handpåläggningssuccessionen utan att förneka att man intill dess att så sker stått i apostolisk succession (52).

Man menar att den kyrkogemenskap som Borgåöverenskommelsen upprättat, helar tidigare brister i den fullhet som Gud önskar för sitt folk, som t.ex. förhållandet att ämbetena förr varit separerade. En ökad synlig enhet innebär att de deltagande kyrkorna styrkta kan ta sig an fullföljandet av det uppdrag Kristus kallat dem till (54).

3. Noteringar från ”Rapport 8/6 2010 avseende: Ämbete, vigning, biskopsämbete” publicerad av *Community of Protestant Churches in Europe* (CPCE) – eller “Leuenberggemenskapen”.

Leuenbergdeklarationen eller Leuenbergkonkordin (*Concorde de Leuenberg*) är ett ekumeniskt dokument som år 1973 antogs i Leuenberg (nära Basel) av de större europeiska lutherska, reformerta och unierade kyrkorna. Överenskommelsen klargör att man är överens om många viktiga trosfrågor som kristologi, predestination, nattvard and rättfärdiggörelse. Skrivelsen utgår från vad man i grunden är enig om, varefter det noteras att de lärostrider som omvittnas i de gamla bekännelseskriterierna inte längre är aktuella. Man menar sig därigenom ha övervunnit den läromässiga oenigheten som skilt de lutherska och reformerta kyrkorna åt under 450 år. De medverkande samfunden bildade i samband med undertecknandet av överenskommelsen *Leuenberg Church Fellowship*. År 2003 ändrades namnet till *Community of Protestant Churches in Europe*, CPCE. Svenska kyrkans biskopsmöte avvisade 1976 Leuenbergkonkordin. Den deltar dock i gemenskapen som *Participating Church*.

År 2010 utgav CPCE ett dokument benämnt *Ministry, Ordination, Episkopé*. Framställningen avser fördjupa och vidga den grundläggande samsyn som råder mellan medlemskyrkorna i

²¹⁵ *The whole Church is a sign of the Kingdom of God; the act of ordination is a sign of God's faithfulness to his Church, especially in relation to the oversight of its mission. To ordain a bishop in historic succession (that is, in intended continuity from the apostles themselves) is also a sign. In so doing the Church communicates its care for continuity in the whole of its life and mission, and reinforces its determination to manifest the permanent characteristics of the Church of the apostles. To make the meaning of the sign fully intelligible it is necessary to include in the service of ordination a public declaration of the faith of the Church and an exposition of the ministry to which the new bishop is called. In this way the sign of historic episcopal succession is placed clearly in its full context of the continuity of proclamation of the gospel of Christ and the mission of his Church. Ministry/50.*

synen på kyrkans ämbete. Dokumentet kan också ses som ett ställningstagande i förhållande till Borgåöverenskommelsen.²¹⁶ Valda delar av detta refereras här nedan.²¹⁷

Man konstaterar att synen på ämbetet delvis varierar mellan de kyrkor som ingår i gemenskapen. Eftersom det handlar om en fråga som rör kyrkans form snarare än dess inre väsen menar man att oenigheten inte behöver vara ett tecken på en djupare splittring.²¹⁸

Konsensus råder om att kyrkan fått ett särskilt ämbete vars uppdrag det är att offentligt förkunna Guds ord och förvalta sakramenten. Innehavaren av detta ämbete är en Guds ords tjänare. Dock delas det övergripande ansvaret för det kristna vittnesbördet av hela kyrkan.²¹⁹

Man slår fast den protestantiska övertygelsen att kyrkan skapas och upprätthålls av Guds ord. Visserligen är ämbetet, vigningen och tillsynsfunktionen (episkopé) nödvändiga, men de utgör i sig inte kyrkans grundval. Deras existens är avsedd att *tjäna* evangelieförkunnelsen.²²⁰

Kyrkans ämbetsstrukturer varierar över tiden. Att fixera en struktur såsom oföränderlig och såsom ett bestående uttryck för kyrkans väsen – de må vara det treledade ämbetet (biskop, präst och diakon) eller Calvins framhävande av fyra ämbeten (pastor, lärare, äldste och diakon) hämmar kyrkan i sitt uppdrag. Samtidigt tillkommer inte ämbetsstrukturer genom godtyckliga val. Kyrkans ordningar måste kontinuerligt utvärderas i ljuset av Skriftens vittnesbörd, utifrån hur de fungerar i den aktuella kontexten och utifrån kyrkans förståelse av sin teologi och sitt uppdrag.²²¹

Man vill inte identifiera de kanoniska bibeltexterna med Guds ord. Guds ord är inte samma sak som de kanoniska skrifternas ordalydelse. Det är då människor hör, läser och mediterar Skriftens ord som dessa blir en levande verklighet i nuet. Man menar att Skriftens auktoritet är rotad i evangeliet som vittnar om Guds frälsning, samtidigt som samma evangelium sätter en gräns för Bibelns auktoritet. För att vara relevant skall Skriften ständigt tolkas på nytt i ljuset av bekännelsen och i relation till den teologiska forskningen. Dess budskap skall tillämpas på den aktuella situationen. Detta gäller även förståelsen av kyrkans ämbetssyn. Man betonar emellertid också att kyrkans tillämpning av Ordets sanningar inte får bli en tanklös anpassning till tidsandan²²²

Tre tjänster är oundgängliga i kyrkans liv: Förkunnelsens och sakramentsförvaltningens tjänst, den diakonala tjänsten och tjänsten att utöva tillsyn.²²³

Både den Augsburgska bekännelsen (artiklarna V och XXVIII) och *Confessio Helvetica Posterior* (XVIII) inskräpper nödvändigheten av ett förkunnelsens och ett sakramentsförvaltningens ämbete.²²⁴

²¹⁶ *Ministère*, punkterna 1 och 12.

²¹⁷ Framställningen utgår från den franska upplagan, *Ministère, Ordination, Episkopé – Une étude de la Communion d'Églises Protestantes en Europe (CEPE) – Texte adopté par le Conseil de CEPE le 8 juin 2010*.

²¹⁸ *Ministère*, punkterna 2 och 3. Jfr. punkt 15

²¹⁹ *Ibid.*, punkterna 7, 10 (2)

²²⁰ *Ibid.*, punkt 14, 33 och 38.

²²¹ *Ibid.*, punkterna 17, 18, 42, 44 och 47.

²²² *Ibid.*, punkterna 22 till 25.

²²³ *Ibid.*, punkt 36.

²²⁴ *Ibid.*, punkt 37

Man noterar att de reformerta inte övertagit den uttalade lutherska tesen att all *offentlig* förkunnelse skall utföras av vigda Guds ords tjänare, men att man i princip är på samma linje. Samtidigt understryks betydelsen av det allmänna prästadömet och alla troendes ansvar för evangelieförkunnelsen i allmänhet. Dokumentet slår fast att förkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete hör till kyrkans väsen. Kyrkan inte kan bestå utan dessa tjänare. Genom vigningen blir det tydligt att Guds eget levande ord, genom den vigde tjänarens ämbetsutövning, kan ställas gentemot församlingen såsom en sanningens väktare, tröstare och förmanare..²²⁵

Det är viktigt, menar man, att inte göra en åtskillnad mellan förkunnelse och sakramentsförvaltning. Båda skall, när de sker offentligt, utföras av Guds ords tjänare. Dop och nattvard är två former av Guds ords förmedlande som gör Kristus närvarande. Ordets ämbete håller samman dessa sätt genom vilka människan erbjuds Guds nåd²²⁶

Den exakta innebörden i prästvigningen varierar delvis mellan de samfund som ingår i gemenskapen. Man frågar sig om fullmakten är det väsentliga i vigningen eller om denna bara är ett inslag i densamma. Förhållandet mellan vigning och andra former av mottagande/insättande i tjänst diskuteras också. Man är ense om att en tjänst som består i förkunnelse av Guds ord och sakramentsförvaltning skall tillsättas genom vigning.²²⁷ I vigningen ingår handpåläggning och bön om nedkallande av Anden. Denna del vittnar om att varje ämbete är beroende av Guds kraft och av församlingens förböner. Det råder ingen skillnad i väsen eller grad mellan den som är vigd och den som inte är det. Man är i princip överens om att vigning till tjänst gäller hela livet och att den ej skall upprepas.²²⁸ Vigningsakten må ledas av tjänare som själv är insatt i ämbetet. Man viger i den församlings namn som kallar kandidaten att tjäna hela Guds folk. Avsikten är dock att den som vigs skall erkännas som präst inte bara i lokalförsamlingen utan i hela Kristi kyrka.²²⁹

Man erinrar om att tillsyns- eller ledningsfunktionen kan utövas både av en ämbetsinnehavare - ofta benämnd biskop - eller av olika organ, som synoder och kyrkliga råd. Man ser biskopens (motsv.) ämbete som en sida av episkopéfunktionen som denne delar med kyrkans tillsynsorgan. Biskopen utövar sitt ledningsuppdrag tillsammans med kyrkans valda organ. Det erinras också om alla döptas ansvar för att vaka över kyrkans lära och liv.²³⁰ Det slås fast att episkopéfunktionen varit en del av kyrkans liv alltsedan de första århundradena. Dess utformning kom att förändras allteftersom kyrkan växte och de omgivande förhållandena förändrades. Funktionen består i att säkerställa kommunikationen mellan lokalförsamlingarna, att bevara och tradera den sanna, apostoliska läran, att stödja och leda de troende i deras evangeliska vittnesbörd. Det är eftersom ju alla lokala kyrkor tillhör den enda Jesu Kristi Kyrka som episkopé tjänar Kyrkans enhet och inte kan tänkas annat än i detta ekumeniska perspektiv. Episkopé tjänar både den apostoliska sanningen och kyrkans liv,

²²⁵ *Ministère*, punkterna 39, 59 och 60..

²²⁶ Ibid., punkt 41

²²⁷ Ibid., punkterna 49 och 56.

²²⁸ Ibid., punkterna 57, 61 och 65.

²²⁹ Ibid., punkterna 66

²³⁰ Ibid., punkterna 67, 68 och 73.

den är inget självändamål. Biskopen – eller superintendenten, motsv. – väljs både av ämbetsbärare och lekfolk. Biskopsämbetet är ingen garant för kyrkans enhet men tjänar kyrkan när biskopen bejakar den apostoliska tron, och i lära och liv lever förenad med Kristus genom tron.²³¹

Det skall avslutningsvis sägas att dokumentet inte alls för något resonemang kring den biskopliga handpåläggningssuccessionens betydelse. Man finner heller inte något värdesättande av apostolisk succession som ett tecken för att se ämbetsbärarna som Guds kallade och sända tjänare att tradera ett och detsamma apostoliska, oförfalskade evangelium från generation till generation.

XI. Avslutande reflexioner

- a) Den evangelisk-lutherska kristendomsuppfattningen kan formulera betydelsen av apostolisk biskoplig handpåläggningssuccession på följande sätt: Kristi kyrka finns där Guds ord rent och klart förkunnas och där sakramenten rätt förvaltas. Deltar man i en gudstjänst där liturgi, förkunnelse och sakramentsförvaltning sker i enlighet med Skriftens lära, förmedlas Guds nåd i det sammanhanget. Så även om ämbetsinnehavaren för ett ovärdigt leverne eller har tillsatts på ett sätt som strider mot god kyrklig ordning. Apostolisk succession förstådd som något som har betydelse för huruvida gudstjänstfirande förmedlar Guds nåd eller ej, handlar, enligt evangelisk kristendomsuppfattning, *inte* om huruvida *ämbetsinnehavarens person*, genom att denne vigts till sitt ämbete av biskop som står i en obruten vigningssuccession, säkerställer förmedlandet av Guds nåd. Apostolisk succession är här *lärosuccession*, d.v.s. evangeliets innehåll bevaras genom att prästerna i utövandet av sitt ämbete, generation efter generation, företräder det sanna bibliska budskapet. En sådan kan föreligga även om prästen ej insatts av biskop som står i apostolisk, biskoplig handpåläggningssuccession. Därför är skriftenliga gudstjänster i kyrkor som ej har något biskopsämbete eller där räckan av biskopar inte sträcker sig ända tillbaka till apostolisk tid, rätta gudstjänster som förmedlar Guds nåd. På motsvarande sätt är en gudstjänst ledd av ämbetsinnehavare som insatts i sitt ämbete i god kyrklig ordning men som förkunnar falskt, inte tillbedjan till Guds ära och därför något man ej bör delta i. Ämbetet och sanningen är Guds gåvor. Ämbetet är sanningens tjänare. Den synliga kyrkans förståelse och utformning av ämbetet kan förfelas men sanningen, uppenbarad i Ordet och sakramenten består och skapar tro var och när det behagar Gud.

Att åberopa apostolisk, biskoplig vigningssuccession som något som i sig skapar tro och som helgar en kristen gemenskap fastän denna låter sig präglas av osann undervisning, strider mot Bibelns lära och fornkyrklig tradition. Att benämnas Guds ords tjänare och som sådan ha uppdraget att utöva lärotillsyn över Guds församling samtidigt som man inte bekänner sig till Guds ords sanning är något av en självmotsägelse. Hävdar man att det har ett gott symbolvärde om det vid en

²³¹ *Ministère*, punkterna 69, 70-75.

vigningsgudstjänst medverkar en biskop som visserligen står i apostolisk handpåläggningssuccession men som företräder falsk lära, innebär det att Sanningen underordnas en mänsklig tradition. Så lär inte Skriften.

b) Härav följer att själavårdande undervisning till medkristna som upplever oro över huruvida Guds nåd verkligen förmedlas då nattvard celebreras av präst som ej står i ”obruten apostolisk biskoplig vigningssuccession” skall inskräpa följande: Nådemedlens verkan är endast avhängig av instiftelseordens skriftenliga uttalande och inte av omständigheterna kring den celebrerande prästens vigning till sitt ämbete. Dess verkan är ej heller knuten till vilken kyrklig struktur denne är insatt. Det är nådemedlen i sig som förmedlar Guds nåd, inte prästens person eller kyrkan som institution. Prästen representerar förvisso Kristus men han gör det genom att tala Kristi ord och utskifta Kristi sakrament i enlighet med Skriftens lära.²³²

c) Man bör, enligt undertecknads mening, inte bland evangeliskt kristna diskutera i termer om ”giltig” eller ”ogiltig” prästvigning. Ett sådant språkbruk för tankarna till den katolska läran om hur ämbetsbäraren vid vigningsakten ges en *character indelebilis*.²³³ Istället har man att bedöma huruvida vigningen skett i god biblisk och apostolisk ordning eller inte. Konkluderar man att bristerna (”oordningen”) varit för stor bör vigningen göras om. Enligt undertecknad är så fallet om präst visserligen vigts för en evangelisk-luthersk kyrka men där vigningen och/eller omständigheterna kring denna präglats av grov villfarelse. Ett exempel på detta är vigning som förrättats av kvinnlig ”biskop”. Enligt evangelisk trosövertygelse har ju Herren instiftat ett Ordets ämbete vari tjänaren, efter församlingens kallelse, insätts genom vigning förrättad av annan ämbetsinnehavare. Eftersom Skriften och bekännelsen lär att Herren till sitt Ords tjänare kallar därtill skickade män – inte kvinnor – kan vigning till Ordets ämbete förrättad av en ”kvinnlig präst/biskop” inte godtas. Hon kan ju enligt Skriftens vittnesbörd inte vara av Herren kallad att utöva det särskilda ämbetet. Och konsensus råder ju i de historiska kyrkorna att vigning av ämbetsinnehavare skall förrättas av en kyrkans tjänare som redan är insatt i det särskilda ämbetet.

Vigning måste också göras om då man vigts till sitt ämbete i en kyrka vars bekännelse är oförenlig med den evangelisk-lutherska. Då har man ju insatts att tjäna ett annat evangelium än det man som Ordets tjänare i en evangelisk-luthersk kyrka är kallad att lyda och förkunna.

Ett annat sätt att uttrycka sig som kan föra tankarna fel, är att säga att en präst ”har ämbetet”. Man skulle kunna tolka detta som att ämbetet är en personlig egendom som den vigde förfogar över efter eget gottfinnande. Ett lämpligare sätt att framställa saken kan vara följande: Att vara präst – Guds ords tjänare - i Kristi kyrka är att, efter inre kallelse, prövning, yttre kallelse, vigning och sändning, allt i ”församlingens mitt”, av Herren ha fått sig anförtrodd en livslång *fullmakt* till

232 Jfr. Schöne V

²³³ Mer om detta här nedan.

denna tjänst. Fullmaktens giltighet förutsätter just att man tjänar och förmedlar Guds ord i förkunnelse och sakramentsförvaltning. Den utövas inte privat utan i Kristi kyrka. Fullmakten har man hela livet – sina nådegåvor och sin kallelse kan Gud inte ångra (Rom 11:29) - men det är inte säkert att man utövar den hela livet.

d) Här bör också anföras följande:

- Frågan om apostolisk succession är förbunden med den så avgörande frågan var Kristi kyrka finns, d.v.s. var människor kan få syndernas förlåtelse och evigt liv med Gud. Luther och Calvin och deras efterföljare söker och finner det normerande svaret på den frågan i den Heliga Skrift. Romerska katoliker, östligt ortodoxa, högkyrkliga anglikaner och liksom somliga högkyrkliga i den svenska kyrkoprovinsen, vänder sig även till andra källor: Tidiga kyrkofäder och kyrkans senare tradition får ”komplettera” Skriftens svar eller ge upphov till tolkningar som inte alltid låter sig förenas med bibelordets mening. Man uttrycker det som att sanningen i denna sak ”växer fram”. Detta att tillerkänna biskopsämbetet och den biskopliga handpåläggningssuccessionen en avgörande betydelse för svaret på frågan var Kristi kyrka står att finna, är exempel den senare typen av kristendomsförståelse. Man förutsätter som något helt avgörande för kyrkans liv, existensen av en bestämd kyrklig struktur/ämbetsordning som inte finns återgiven i Skriften. En konsekvens av detta inställning återspeglas i den romerska och den östligt-ortodoxa synen att man bara kan leva sitt liv med Herren på ett fullödigt sätt i kyrkliga institutioner med en hierarki med ett bestämt historiskt ursprung.

Enligt luthersk och kalvinsk uppfattning är det alltså i Ordet och sakramenten, skriftenligt förkunnat och förvaltad, som människan kan vara viss om att möta Kristus och av honom få syndernas förlåtelse och evigt liv. Det är i Skriften kyrkan finner grundläggande anvisningar för hur den skall organisera sitt liv. Där Skriften ger utrymme för mångfald eller variation kan kyrkan känna frihet att gestalta sitt liv inom de ramar som det bibliska budskapet anger. Människor som lever i en sådan tro utgör Kristi kyrka på jorden och organiserar sitt församlingssliv enligt dessa principer. Det är här av avgörande betydelse för Guds folk att känna igen, ta emot och sända de Guds ords tjänare som Herren kallar och sänder. Genom att församlingen tar emot dessa tjänare kan deras förkunnelse och sakramentsförvaltning skapa en saliggörande tro var och när det behagar Gud.

Man kan här notera att den kyrko- och ämbetssyn som *Gunnar Rosendal* och *aKF* (hemsidan) ger uttryck för, snarare är romersk-katolsk/östligt ortodox än evangelisk.

Enligt *Gunnar Rosendal* är det inte förkunnelsen av det apostoliska budskapet utan förekomsten av biskopar vigda i apostolisk, biskoplig handpåläggningssuccession som uppenbarar Guds rikes fulla närvaro i denna tidsålder. Han brukar denna icke-evangeliska kyrko- och ämbetssyn som

probersten för att undersöka riktigheten i Svenska kyrkans tro och lära. Rosendal hänvisar till Augsburgska bekännelsen artikel XXVIII och lyfter fram dess ord att den biskopliga makten enligt evangeliet är grundad i Guds befallning.²³⁴ Artikeln ifråga kan dock inte användas som stöd för den episkopala ämbetsuppfattning som Rosendal bekänner sig till. Biskopen omtalas i artikeln ifråga som innehavare att det Ordets ämbete som nämns i artikel V. Som sådan har denna andlig och världslig makt. Diskussionen handlar inte om biskopsämbetet som sådant utan om hur man skall se på förhållandet att en innehavare av Ordets ämbete utövar olika former av myndighet. Augustana ställer här inte upp ett biskopsämbete vid sidan av prästens ämbete utan utgår från att biskopar finns och att de utövar andlig och världslig makt.²³⁵ Vidare stadgar AB XXVIII att biskopsämbetet är underordnat sanningen: Biskoparna har ingen makt att föreskriva något i strid mot evangeliet. Till skillnad från Rosendals mening är, enligt Augustana, således sanningen, lärosuccessionen, det primära, inte ett biskopsämbete insatt i viss vigningssuccession. Någon sådan nämns överhuvudtaget inte.²³⁶ Beträffande Kyrkoordningen kan man först erinra om att AB XXVIII som Rosendal gör så stort nummer av, slår fast att Kyrkoordningar inte har någon större auktoritet i kyrkan. Tvärtom är det i allmänhet så, att man inte följer dem.²³⁷ Och enligt Laurentius Petris egna ord i kyrkoordningen skall all kyrkans undervisning prövas mot den Heliga Skrift. Det hör till biskopens uppdrag att vaka över detta.²³⁸

Kyrkoordningen framhåller, liksom bl.a. Augsburgska bekännelsen, att Bibeln vittnar om ett av Gud själv förordnat Ordets ämbete eller predikoämbete. Detta ämbete är den ordning genom vilken Gud upprätthåller evangelieförkunnelsen och för människor till den eviga saligheten. Biskopens uppdrag att vara tillsynsman för präster och församlingar samt förrätta prästvigning är, skriver kyrkoordningens författare, en ordning som tillkom senare då församlingarna växte. Den har visat sig vara välsignelserik och ses därför som en av Andens goda gåvor till kyrkan, varför den skall behållas. Att här läsa in att själva biskopsämbetet skulle vara ett ämbete som jämte predikoämbetet instiftats av Gud såsom nödvändigt för kyrkans liv har knappast stöd i texten.²³⁹ Kyrkoordningen stadgar att biskop skall vigas till tjänst genom händers påläggning av annan biskop, men det sägs inget om att denna rit i sig skulle ge biskopen en outplånlig förmåga att utföra sitt uppdrag. Tvärtom slås det fast att biskopar som av olika anledningar är ovärdiga, t.ex. genom att ta emot mutor, må fråntagas sitt ämbete.²⁴⁰

²³⁴ Svenska kyrkans bekännelseskriter s.82.

²³⁵ Jfr. Svenska kyrkans bekännelseskriter, s.83.

²³⁶ Ibid., ss.84f.88,

²³⁷ Ibid., s.88.

²³⁸ Kyrkoordningen, ss.27.162.

²³⁹ Ibid., ss.138-140.161f.

²⁴⁰ Ibid., s.167f.

Vi erinrar också om Laurentius Petris motskrift mot den katolske hovkaplanen Johan Herbst: *Refutatio erroris Herbsti*. En kyrkans offentliga tjänare har inte sin legitima rätt i det offentliga ämbetet därigenom att han av den eller den mottagit handpåläggning: ”Ty då makten att utvälja näst Gud ligger hos kyrkan, så är det alltid legitimt och giltigt, vad denna gör vid prästvalet, av vilken präst eller biskop de utvalda sedan än mottaga handpåläggning. ... Ty kyrkan nödgas icke mottaga den som biskopen ordinerar, utan den som kyrkan utväljer, tillhålls det biskopen att ordinera.”²⁴¹ Kyrkan måste också kunna skydda sig mot falska lärare och får ej tvingas mottaga en lärare av det skälet blott, att biskopen vigt och sänt honom. ”Det är bättre för trogna och fromma att ej ha något offentligt ämbete alls än en ulv. Ty i ett sådant läge är Kristus närvarande, själv furste och huvud för alla sina pastorer i sin övergivna kyrka.”²⁴² Enligt Laurentius Petri bestod den rätta efterföljden i Ordets rena förkunnelse och sakramentens skriftenliga förvaltning.

I sin framställning nämner aKF inte alls den lutherska bekännelsens lära om ett enda Ordets ämbete (eller predikoämbete). Det talas om en ämbetsstruktur som vuxit fram under kyrkans första århundraden som förebildlig. Man saknar ett resonemang kring hurvida man i Skriften, bland de tjänare med olika benämningar som deltog i det kristna församlingsbildandet, kan urskilja ett enda Evangelieförkunnelsens ämbete. Ett ämbete vars innehavare har det gemensamt att de gentemot sina medmänniskor har uppdraget att tala Herrens ord. En Ordets tjänst som är en fortsättning på apostlaämbetet.

aKF menar att biskopsämbetet, yttre strukturell enhet och episkopal succession är viktiga inslag när det gäller att upprätta gemenskap med andra kyrkor. Svenska kyrkans lutherska bekännelseskriter (Konkordieboken) omtalas överhuvudtaget inte som grund för ekumeniskt samarbete. Man lyfter inte fram fördjupande kontakter med bekännelsetrogna lutherska kyrkor runt om i världen som ett viktigt inslag i att restaura Svenska kyrkan. När man resonerar kring hur återställandet av apostolisk tro och ordning skall åstadkommas talas det föga om vikten av att låta sig undervisas av Skriften och att ta tillvara den lutherska reformationens förståelse av densamma. Man litar hellre till samarbete med andra kyrkor varvid man gemensamt har att söka ”samma apostoliska och katolska arv.”

Det är anmärkningsvärt att aKF, som verkar i en evangelisk kyrka vilken bekänner den Helige Skrift som enda normerande norm för kyrkans tro och ordning, lägger så stor vikt vid en ämbetsstruktur utformad långt efter det att den nytestamentliga kanonbildningen avslutats.

- Härvid är det av intresse att notera att när romerska katoliker, östligt ortodoxa och andra åberopar kyrkofäder som stöd för sin uppfattning, bygger

²⁴¹ Askmark, s.336.

²⁴² Ibid., s.337.

resonemanget ofta inte på det som kyrkofäderna verkligen lärt. Man gör inte sällan en tolkning av deras skrifter som kan ifrågasättas. Clemens av Rom skriver inte, i sitt brev till församlingen i Korint, att Kristus genom sina apostlar stadgat att rätta biskopar skulle insättas genom en handpåläggningssuccession som apostlarna själva inledde. Hans *Anliegen* var att de troende skulle ha respekt för de andliga ledare som apostlarna tillsatt eftersom dessa hade apostlarnas och därmed Kristi fullmakt att leda församlingarna. De av apostlarna insatta ledarna skulle efterträdas av andra dugliga män, insatta efter prövning och val, och därmed värda samma respekt. Ignatius av Antiokia har heller inget direkt att säga om apostolisk handpåläggningssuccession utan inskräpper att biskopar, diakoner och presbyterer tillsammans, i ett ämbete, representerar Fadern, respektive Sonen respektive den himmelska rådsförsamlingen/apostlakollegiet. I ämbetet framträder Himmelriket i jordisk gestalt.

Inte heller Ireneus av Lyon företräder en vignings- och handpåläggnings-succession i romersk-katolsk eller östligt-ortodox mening. Han talar om en kontinuerlig överföring av sanningens regel från Herren till apostarna och sedan vidare över tiden genom insättande av tjänare som bekänner sig till apostlarnas tro. Sanningens regel är en sammanfattning av Skriftens vittnesbörd och kärnan i den sanna kristna lärotraditionen. Denna ursprungliga, äkta kristendom hade bevarats och försvarats av den sanna kyrkans biskopar (och presbyterer) som därmed representerar denna tradition. Successionsräckorna visar att den sanna kyrkans lärotradition är gammal, att den obruten går tillbaka till apostlarna, till skillnad från gnostikernas nymodigheter. Huvudsaken för Ireneus är emellertid inte successionsräckorna utan att det bevarade budskapet stämmer överens med "trosregeln". Denna återfinns i de heliga skrifter som apostlarnas efterföljare bevarar, som utgör grunden för deras undervisning och som de traderar till sina efterträdare. Oklarheterna kring Ireneus egen vigning till biskop vittnar, enligt vissa kyrkohistoriker, om, att kyrkans författare under det andra århundradet inte intresserade sig så mycket för vem som biskopsvigt vem.

- Historiskt har de som betonat vikten av apostolisk handpåläggningssuccession knutit nådemedlens verkan till att ämbetshavarens person präglats av sin vigning till ämbetet (*character indelebilis*): Det är en ontologisk kristuslikhet som traderas på detta sätt. Den som skiljer ämbetsbärarna från lekmännen och försätter prästen i stånd att förrätta den eucharistiska måltiden. I den romersk-katolska kyrkan – och enligt vissa högkyrkliga anglikaner – är dessutom läran om apostolisk handpåläggningssuccession intimt förbunden med mässoffersläran och dess avgörande betydelse för relationen mellan Gud och människa. Genom mässoffret aktualiseras/förvandlas nattvardselementen till Kristi kropp och blod vilket envar som tar del av den heliga måltiden får ta emot. Denna aktualisering/förvandling är, enligt denna tradition, för sin verkan

avhängig av att ämbetsbärarens vigts till sitt ämbete av en biskop som står i apostolisk, biskoplig handpåläggningssuccession.

- Man kan här notera att för alla traditioner gäller att ämbetsbäraren, genom att utföra sitt uppdrag, förmedlar Guds nåd. I den protestantiska traditionen är denna nåd en *tillräknad* nåd som tas emot genom tro på ett bestämt budskap. Ordets förkunnelse och sakramentens förvaltande syftar till att skapa tillit till evangeliet. Ett liv i en sådan tro/tillit är en förutsättning för helgelsen som är något annat än den tillräknade nåden. I romersk-katolsk och östligt-ortodox mening talar man om en *ingjuten* nåd vilket kan förstås som en kraft som förvandlar människan till kropp och själ. Denna nåd ges inte minst i eukaristin som kan firas eftersom prästen, p.g.a. den nådegåva han tagit emot genom sin vigning, kan utföra det förvandlingsunder som gör nattvardselementen till Kristi kropp och blod. *Frågan om den apostoliska successionens innebörd har här alltså en direkt betydelse för hur människans tillägnar sig frälsningen.*
- De evangeliska kan instämma i BEM-dokumentet och Borgåöverenskommelsen då dessa skrivelser lyfter fram Kristusvittnesbördet som Kyrkans stora uppgift. Ämbetets uppdrag är att tjäna Kristus och Hans Kyrka genom att arbeta för att det glada budskapet skall nå alla människor. Å andra sidan understryker dokumenten eukaristins och biskopsämbetets betydelse på ett sätt som kan associeras med den romersk-katolska och östligt ortodoxa meningen att eukaristin på ett sätt är mer central än evangelieförkunnelsen. Enligt den evangeliska kristendomsförståelsen är Guds rike ett ”hörrike” som församlar människor som kommit till tro på budskapet om syndernas förlåtelse i Jesu Kristi namn och blod. Ämbetet är ett predikoämbete vars stora uppgift är att förkunna detta budskap.²⁴³ Nattvarden skänker och befäster tron på denna sanning då sakramentet tas emot av botfärdiga, frälsningstörstande hjärtan som ställs inför Evangeliets förlösande löftesord. Om ämbetets stora uppdrag är att förkunna ett bestämt budskap blir det helt avgörande att förkunnelsen är sann. Eftersom budskapets kärna är syndernas förlåtelse i Jesus Kristi namn och blod blir förkunnelsen av lagen, som visar på syndarens behov av förlåtelse, och evangeliet, som skänker denna förlåtelse, Ordets ämbetes stora kallelse. Följaktligen blir *lärosuccessionen* det centrala i en, enligt detta synsätt, genuin apostolisk succession. *Sann* förkunnelse i överensstämmelse med Bibelns undervisning är grunden och förutsättningen för Kristi kyrkas existens. Både biskopsämbete och handpåläggningssuccession kan Kyrkan undvara, men inte en skriftenlig förkunnelse om syndernas förlåtelse i Jesu Kristi namn och blod.

²⁴³ ”Även vid en hastig genomläsning av Nya testamentet är det uppenbart vilken central roll undervisningen hade i apostlarnas och urkyrkans verksamhet. De gemensamma måltiderna nämns i förbigående på enstaka ställen här och var, men förkunnelse och undervisning nämns på var och varannan sida. När Apostlagärningarna sammanfattar Paulus och de övriga apostlarnas verksamhetsperioder är det just undervisningen som står i centrum: [...] ”... varje dag höll han samtal i Tyrannus hörstal. Detta pågick under två år, så att alla som bodde i Asien, judar och greker, fick höra Herrens ord.” (Apg 19:9f.). Larsson, ”Gudstjänstens rötter”, s.183.

- Något som gör teologin om biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession förstådd som det som säkerställer Kristi närvaro i sin kyrka alldeles ohållbar, är inte minst den historiska verkligheten. Det är ett allmänt känt faktum att överförandet av kyrkans ämbete under seklernas gång ofta kännetecknats av följande två missförhållanden. *För det första*: Ämbetsbärare har på ett uppenbart sätt representerat falsk lära - de har inte befunnit sig i den apostoliska lärotraditionen.²⁴⁴ *För det andra*: Simoni, köpslående med kyrkans ämbete, har varit ett gissel som man gång på gång tvingats ingripa mot i kyrkans historia.²⁴⁵ Ett värdesättande av biskoplig apostolisk handpåläggningssuccession som innebär att man ger auktoritet åt en villolärare och/eller någon som köpt sitt ämbete för pengar, strider på ett flagrant sätt mot den bibliska uppenbarelsen (cf. t.ex. Gal 1:8-9; Apg 8:18-24): En sådan inställning innebär en rent mekanisk syn på handpåläggningens betydelse, där en viss handpåläggningssuccession bakåt i tiden automatiskt ger vigde legitimitet att företräda Kristus. Så även om andra förhållanden tydligt visar att ordinanden inte representerar apostolisk tro. Vigningsakterna i Nya testamentet, där män insätts som äldste och församlingsföreståndare genom handpåläggning, förutsätter en vilja att vara trogen Guds ord bland de medverkande (Apg 6:1-7; 8:14-25; 14:23; 20:17-38; Tim 4:14-16; 5:22; 2 Tim 1:3-6). Då får den som vigs en nådegåva som innebär Herrens välsignelse och löfte att ta ämbetsbäraren i sin Andes tjänst.²⁴⁶ Präglas omständigheterna kring vigheten av uppenbar olydnad mot Guds ord ger Skriften inget belägg för något löfte att Herren ger denna nådegåva. Att anföra som stöd för uppfattningen att även vilseförande ämbetsbärare skall tillerkännas apostolisk auktoritet Judas Iskariots apostolat, är ett ohållbart argument: Judas kom genom Herrens ingripande att stötas bort från apostlaskaran när tiden var inne för detta, och senare ersätts av Mattias (Joh 13:21-30; Apg 1:15-26). Särskilt i Lukas återgivande av Jesus apostlaval framgår att Judas Iskariot en dag i framtiden skulle förråda Jesus²⁴⁷: Det sägs inget om att han var en förrädare den stund då han utkorades till apostel. Nådegåvan som ämbetsbäraren får ta emot då han vigs till sitt uppdrag kan, liksom tron, förloras.
- I BEM-dokumentet understryks det vigda ämbetets kallelse att i trohet tjäna förkunnelsen av den apostoliska tron. Borgåöverenskommelsen stadgar att ett säkerställande av innebörden i det vigda ämbetets uppdrag att vara ett tecken för den apostoliska tron, gör det nödvändigt att vigningsakten inkluderar en offentlig förklaring av kyrkans tro. Den skall även ge en redogörelse för den

²⁴⁴ Jfr. Peter De Rosa, *Vicars of Christ*, chapter 12 "Papal Heretics", ss.285-331.

²⁴⁵ Se t.ex. artiklar om simoni på *Catholic Encyclopedia* och den engelska upplagan av Wikipedia .

²⁴⁶ Jfr. Marshall, ss.564-569.

²⁴⁷ Luk 6:16 "... Judas, Jakobs son, och Judas Iskariot, han som blev förrädare."

tjänst till vilken den nye biskopen är kallad. ”På detta sätt är den historiska biskopliga successionens tecken tydligt insatt i dess kompletta sammanhang av kontinuitet i förkunnandet av Kristi evangelium och kyrkans uppdrag.”

Det är ändå en brist i dessa dokument att en yttre kyrklig ämbetsordning betonas så mycket, medan däremot frågan om innehållet i det budskap kyrkan står för och de olikheter i läran som lett till kristenhetens uppdelning i olika samfund, inte lyfts fram mera. Man söker en yttre enhet utan att först vilja komma tillrätta med lärofrågorna som lett till den inre och yttre splittringen. Man saknar vidare att värdesättandet av biskopsämbetet och den biskopliga apostoliska handpåläggningssuccessionen inte kompletteras med ett resonemang om missförhållanden relaterade till kyrkans ämbete, såsom villfarande ämbetsbärare och simoni. Detta är en problematik som är än mer uppenbar idag, då kyrka efter kyrka, ofta med ämbetsbärarna i spetsen, inför nytolkningar och nyordningar som tydligt avviker från det som tidigare ansetts vara apostolisk tro och lära.

Leuenbergöverenskommelsen slår fast att biskopsämbetet inte är någon garant för kyrkans enhet: Detta tjänar kyrkan under förutsättning att biskopen bejaktar den apostoliska tron och, i lära och leverne, är förenad med Kristus genom tron. Detta är en riktig markering. Å andra sidan innehåller denna framställning ett felaktigt ställningstagande av ett annat slag som är så typiskt för den modernistiskt sinnade delen av den protestantiska kristenheten: Man undergräver förtroendet för Guds ord som grund och norm för kyrkans lära och liv genom att hävda att Guds ord är inte samma sak som de kanoniska skrifternas ordalydelse. Man kan säga att de protestantiska kyrkor som resonerar så, sågar av den gren som de sitter på. Genom detta sätt att uttrycka sig avvisar man indirekt vikten av att bevara och föra vidare den apostoliska lärosuccessionen. Genom att öppna för en nytolkning av Bibeln som förändrar kyrkans undervisning i syftet att göra denna mer relevant, motsäger man *de facto* att ämbetsbärarna är Guds ords *tjänare* som har att underordna sig och företräda Skriftens oföränderliga sanningar.

- De som lyfter fram vikten av apostolisk handpåläggningssuccession menar ofta att biskopsämbetet är något annat än prästämbetet. Man omfattar inte den evangeliska förståelsen av Bibelns ämbetssyn enligt vilken det bara finns ett Ordets ämbete som har hela detta ämbetes nådegåva. Detta synsätt förenas med erkännandet att innehavare av Ordets ämbete kan ha olika uppdrag; man kan tjäna Guds ord på olika sätt, t.ex. som församlingspräst, kaplan eller biskop.
- Något som ytterligare utmärker den romersk-katolska uppfattningen om apostolisk handpåläggningssuccession är en kyrkosyn enligt vilket ämbetet ”fortplantar sig självt” och s.a.s. står självständigt gentemot den kristna församlingen. Ja, man tycks se det som att Gud ”flyttat ner” i den jordiska kyrkliga hierarkin och lever och verkar främst där. Härav följer att ”man här på jorden kan se Guds rike där man kan se den rätta hierarkin av

ämbetsinnehavare.” Enligt Oeldemann kännetecknas den östligt ortodoxa/romersk-katolska synen av att Guds Ande är bunden vid den kyrkliga hierarkin som gestaltar Guds rike på jorden. De evangeliska däremot, hävdar att Anden talar direkt till människan i Ordet: Den är knuten till förkunnelse och sakramentsförvaltning.²⁴⁸

- De evangeliskt kristna betonar att ett välsignelserikt utövande av ämbetet i varje ögonblick är avhängigt av den himmelske Faderns eget handlande med och genom detsamma. Vidare är det särskilda prästämbetet relaterat till det allmänna prästämbetet. Detta sista på så sätt att ämbetsinnehavarna hämtas ur församlingens mitt, de kallas, prövas och vigs samt tillsätts genom val av församlingen och andra ämbetsinnehavare. Ämbetsinnehavarna tjänar på uppdrag av Gud – naturligtvis – som kallar dessa genom sin församling. Församlingen förutsätts låta sig ledas av Guds Ande genom nådemedlen, varvid insikt skapas som hjälper den att känna igen äkta prästkallelser.
- Församlingen har skyldighet att dra tillbaka sin kallelse om ämbetsinnehavaren skulle svika sin Himmelske Herre. Sveket innebär ju att fullmakten missbrukas. Då kan församlingen inte förbli passiv. Den evangeliska läran om det allmänna prästadömet tillerkänner lekmännen ett stort ansvar när det gäller omsorg om ämbetsbärarna och vaksamhet mot avvikelser från apostolisk tro och ordning: ”Fåren tyr sig till den rätte herden för de känner hans röst” (Joh 10:4f); Herrens trogna är kallade att ”pröva andarna.” (1 Joh 4:1 ff). Den högkyrkliga anglikanske teologen Charles Gore är noga med att betona att värdesättandet av den biskopliga apostoliska handpåläggningssuccessionen inte på något sätt förtar medlemmarna i det allmänna prästadömet deras rätt och skyldighet att reagera då ämbetsbärare sviker i troheten mot Herren. Han understryker bl.a. att ämbetsbäraren liksom alla kristna står under Ordets auktoritet. Detta Gores synsätt innebär förvisso ett värn mot ämbetsmissbruk och mot att kyrkans folk blint tyr sig till ämbetsbärarna oavsett hur dessa förvaltar sitt uppdrag. Faktum kvarstår dock att framhävandet av den biskopliga apostoliska handpåläggningssuccessionen som ett väsentligt tecken på Kristi kyrkas framträdande, innebär att man bekänner ett annat Kyrkans kännetecken än dem som Skriften vittnar om. Ges Kyrkan och hierarkin i en sådan auktoritet krävs det förvisso särskilt stor trosvisshet hos enskilda bibeltroende lekmän för att mäka med att stå upp för sanningen då en hel kyrkostruktur med majoriteten av dess ämbetsbärare och lekfolk avfaller från den sanna läran. Synsättet att själva vigningsgemenskapen, inte den gemensamma bekännelsen, håller samman kyrkan och ämbetsbärarkollegiet, kan hämma initiativ från både lekfolk och klerker att bryta med biskopar/präster och kyrkostrukturer som företräder ett falskt evangelium.

²⁴⁸ Oeldemann, ss.354-362

- Det tycks vara ett erkänt faktum att någon obruten *biskoplig* handpåläggningssuccession inte bevarats sedan apostlarnas dagar. (Det är heller inte helt säkert att alla biskopar i Sverige sedan kristendomens införande verkligen vigts av biskopar som står i denna succession²⁴⁹). Den som fäster vikt vid en obruten succession som inte existerar i verkligheten bygger, i detta avseende, sin tro på något legendariskt.

- Det bör noteras att värdesättandet av en rent ”mekanisk” apostolisk handpåläggningssuccession är något som uppkommit sent i kyrkans historia (om det ens någonsin förekommit i renodlad form).

Man kan också fråga sig om katolska kyrkan själv någonsin hävdade en sådan syn på den apostoliska successionen. Man förklarade ju Svenska kyrkans biskopsvigningar såsom ogiltiga först då vår kyrkoprovins antog en ritual som stred emot den romerska kyrkans ordning. Alltså hade innebörden i vigningsgudstjänsten betydelse för huruvida en biskop var en rätt biskop eller ej, även i den Romerska kyrkan under motreformationen. Det innebär att Rom inte ens då omfattande föreställningen om en rent mekanisk apostolisk handpåläggningssuccession. I BEM-dokumentet, Borgå- och även i Maltaöverenskommelsen (utarbetad av företrädare för Lutherska Världsförbundet och romersk-katolska kyrkan) avvisar man den ”mekaniska handpåläggningssuccessionen, samtidigt som man säger sig kunna godta den presbyterala successionen.²⁵⁰ I Oeldemanns framställning sägs att östligt ortodoxa teologer i dagens ekumeniska dialog hävdar att det är felaktigt att inskränka betydelsen av den apostoliska successionen till frågan om den obrutna, biskopliga handpåläggningssuccessionen.²⁵¹ Detta är också John D Zizioulas mening.

- e) Apostolisk succession i den meningen att Guds ords tjänare tiderna igenom medverkar i och leder processen att kalla, viga och sända nya Guds ords tjänare är god kyrklig ordning. Den är även skriftenlig eftersom vi i Nya testamentet kan läsa att apostlarna och de äldste aktivt deltog vid insättande av lärare, äldste och andra församlingstjänare. Denna ordning upprätthålls av människor. Människor är ofullkomliga vilket medför att denna sida av kyrkans liv också präglats av ofullkomlighet. Detta har medfört att ämbetsinnehavare tid efter annan insatts på ett sätt som inte överensstämmer med Skriftens bud.

En god ordning kan återskapas i en kyrka som under en tid saknat denna. På samma sätt som en avfallen kyrka alltid upprättas genom av Herren framkallad bot och bättring.

²⁴⁹ Jfr Kick s.345.

²⁵⁰ Det kan nämnas att kontroversfrågorna i samtalen som ledde fram till den sistnämnda överenskommelsen var, enligt artikeln om ”ämbetet” i TRE, frågan om påvens primat och om vigningen är ett sakrament.

²⁵¹ Oeldemann, ss.381,390.

Eftersom Guds folk må vinnlägga sig om en yttre enhet kring Guds ords sanning, gör en kyrka som haft problem med oordning i tillsättningen av ämbetsinnehavare, rätt i att be andra *bekännelsetrogna* kyrkor - och gärna sådana kyrkor som man i sin historia haft ett speciellt nära förhållande till - delta i insättandet av nya biskopar. Vigningsgudstjänsten, som förutsätts följa en god, uppbygglig ordning och frambära ett budskap som genomsyras av Bibeln och bekännelsen, blir då ett vittnesbörd om att man söker synlig enhet med Kristi sanna världsvida kyrka *och också* med Kristi kyrka tillbaka till apostolisk tid. Den understryker vidare den stora vikt man tillerkänner förhållandet att vining av präster sker i god kyrklig ordning och att de som vigs går in i en tjänst som i princip skall kunna utföras i hela Kristi kyrka: Vining sker i gemenskap med Kyrkan utanför, med den ”större församlingen”, vilket vittnar om att församlingen och samfundet vill stå i gemenskap med den större gemenskapen.²⁵²

Det som säkerställer kontinuiteten med den apostoliska kyrkan är då gudstjänstens innehåll (budskap i liturgi, bruk av de ekumeniska trosbekännelserna och förkunnelsen) *samt det uppbyggliga vittnesbörd som det innebär att gudstjänsten leds av ämbetsbärare som är kända som trogna företrädare för den apostoliska kristna tron*. För att en vigningsgudstjänst skall vara ett äkta evangeliskt vittnesbörd skall ju de som medverkar bekänna det sanna evangeliet och inte ett falskt.

- När de evangeliska hävdar att lärosuccessionen och inte den biskopliga handpåläggningssuccessionen är det väsentliga inslaget i den apostoliska efterföljden har dessa att kunna påvisa att Herren verkligen givit åt sin kristenhet en troslära med ett tydligt innehåll. Det vill säga att det finns grundläggande formulerbara trossanningar som uttrycker den kristna övertygelsen och som utgör innehållet i den lära som skall traderas. Att inskränka sig till att benämna detta trosinnehåll ”allmänkyrklig tro” och hänvisa till Vincent av Lerins’ ord om det som har ”trots överallt, alltid, av alla” (- *quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est* -) är otillfredsställande.²⁵³ För det första måste man förklara vad man menar med det påståendet. Vidare måste man, ur en evangelisk synvinkel, förklara hur man förhåller sig till alla de avvikelser från Skriftens trossanningar som man återfinner i den romersk-katolska och den östligt ortodoxa delen av kristenheten. Ett inslag i kyrkans tro och liv är inte allmänkyrkligt enligt Vincent av Lerins mening bara för att man kan påvisa att det funnits med alltsedan fornkyrkans dagar: Strider det mot Nya testamentets vittnesbörd har ju uppfattningen ifråga inte omfattats av alla kristna överallt, alltid och av alla. Traditionen når ju då inte ända tillbaka till apostlarna!

²⁵² Birgersson s.142.

²⁵³ Man kan notera att Vincent av Lerin själv var oense med Augustinus rörande vissa inslag i trosläran och att han sägs ha hyst semipelagianska uppfattningar.

- f) De evangelisk-lutherskt kristna kan förvisso hänvisa till en tydlig bekännelse som utgör denna kristendomstraditions identitet: Denna traditions kristendomsuppfattning är grundad i Guds heliga Ord, d.v.s. i Gamla och Nya Testamentets profetiska och apostoliska skrifter, sammanfattad i de tre huvudtrosbekännelserna och i den oförändrade Augsburgska bekännelsen samt förklarad i hela Konkordieboken. Det bör här noteras att lutherska kyrkor som av historiska skäl inte har Konkordieboken som bekännelseskrift ofta ändå uttryckligen bejakar innehållet i detta dokument.

Faktum är att den klassista lutherska teologin är en särpräglad, väl definierad kristendomsuppfattning. När bekännelsetrogna lutheraner från olika länder och kulturer möts, kan de konstatera att en grundläggande enhet i tron föreligger. Inte minst Martin Luthers Lilla katekes är en sammanhållande, representativ formulering av det väsentliga i den evangelisk-lutherska tron. Att förminska den lutherska bekännelsens betydelse och i stället se en viss ämbetsstruktur som det främsta kännetecknet för Kristi kyrkas förhandenvarande, innebär förvisso att man rör sig bort från den lutherska reformationen och dess teologiska arv.

En läromässig konsensus motsvarande den lutherska verkar inte finnas i den reformerta delen av kristenheten. Man kan här uppvisa en rad bekännelseskrifter från reformationstiden och framåt, men ingen av dem har en så stark ställning som den Konkordieboken har i de lutherska kyrkorna. Man kan fundera över vad detta beror på. Kanske hör det delvis samman med att man i den reformerta teologin inte lyfter fram betydelsen av ett apostoliskt läroämbete med samma emphasis inom lutherdomen. Det vill säga ett särskilt Ordets ämbete som är något annat än det allmänna prästdömet. Ett predikoämbete vars vigda företrädare är utkorade och sända av Herren med ett tydligt uppdrag att företräda Honom gentemot både Guds folk och världen. Har man en hög uppfattning om Ordets ämbete som ett läroämbete vars uppdrag det är att förvalta och förkunna den sanna apostoliska läran som kyrkans grundval, följer en förväntan på innehavarna av detta ämbete att de kan uppvisa enighet och tydlighet i läran. Konkordieboken är ett dokument tillkommet just med syfte att klargöra hur de lutherska lärarna var eniga i sin inställning till viktiga men omstridda inslag i den kristna tros läran.

- g) När ett samfund avlägsnar sig från biblisk lära har Herrens trogna i uppdrag att föra samfundet tillbaka till biblisk tro och ordning. Det är felaktigt, kärlekslöst och ansvarslöst att förhastat och lättvindigt lämna det samfund där man av Herren fått ta emot den saliggörande tron och har många trossyskon utan att först försöka reformera samfundet ifråga. Det finns bland evangeliska kristna en tendens att alltför snabbt bryta med sina ”moderkyrkor” eftersom man, ofta med rätta, menar att de avfallit från den bibliska och apostoliska tron. Denna tendens till separatism eller en attityd att ”vara sig själv nog” har varken stöd Bibeln eller i bekännelseskrifterna. Det är först då det tydligt visat sig att biskoparna antingen omfattar falsk lära eller vägrar viga rätta präster som församlingen skall bruka sin gudomliga rätt ”gå förbi” sina biskopar och viga och förordna åt sig nya Ordets tjänare.

Man kan dock inte, som evangelisk-luthersk kristen, använda sig av krav på ”apostolisk handpåläggningssuccession” som ”medel” för att motverka separatistiska tendenser. Det bästa sättet att motverka den separatistismens ande som dessvärre återfinns också i den evangelisk-lutherska delen av kristenheten är att värdesätta Ordets ämbete såsom sanningens tjänare och högakta den apostoliska lärosuccessionen i enlighet med vad Bibeln, bekännelseskriterierna och de goda lutherska teologerna lär.

- h) ”Apostolisk, biskoplig vigningssuccession” får ett stort, positivt symboliskt värde endast då den går hand i hand med lärosuccession. Då ger den ett vittnesbörd om att sanningen förkunnats från tid till tid i Kristi kyrka. Detta eftersom Gud inte upphör att kalla trogna Ordets tjänare att vårda Kristi församling med nådens medel. Detta inslag i en biskopsvigning vittnar om att ämbetets nådegåva, genom Guds styrelse och den helige Andes ingivelse, går från person till person, från tjänare till tjänare, hela tiden i församlingens mitt. Det understryker också hur viktigt det är, har varit och kommer att förbli, att Guds församling från ta emot och insätta Guds ords tjänare som har uppdraget att utöva tillsyn och viga nya Guds ords tjänare.
- i) I de ekumeniska samtalen där bl.a. de östligt ortodoxa och den romersk katolska kyrkans företrädare medverkar, har man, som anförts, sedan ganska länge valt att tona ned betydelsen av den apostoliska handpåläggningssuccessionen även om läran om denna finns kvar.²⁵⁴ Istället hävdar de östligt ortodoxa och de romerska teologerna att ett giltigt prästämbete förutsätter att ämbetsinnehavaren verkar inom ramen för den kyrkliga struktur eller gemenskap han är kallad att tjäna; En struktur som bygger på och/eller genomsyras av en bestämd lärogrund/tradition. De evangeliska hävdar, å sin sida, att prästen, för att utöva sitt ämbete i god kyrklig ordning, skall utföra sitt uppdrag i församlingens mitt. Ämbetsutövningen skall även ske inom ramen för en ordnad kyrklig struktur genomsyrad av Bibelns och bekännelsens budskap. Det vill säga ett organiserat bibeltroget sammanhang där Ordets tjänare står i en definierad relation till sina överordnade, ämbetsbröder, och församlingsmedlemmar. Dock är här strukturen, den kyrkliga hierarkins, betydelse och kallelse delvis är en annan än vad som är fallet t.ex. i den romersk-katolska, liksom den teologi som genomsyrar kyrkostrukturen ifråga.
- j) Företrädare för Missionsprovinsen har uttalat att den biskopliga handpåläggningssuccessionen som biskopsämbetet i den Svenska kyrkoprovinsen står insatt i, har ett gott symboliskt värde: Den erinrar om en synlig kontinuitet vad avser överförandet av den apostolisk kristna tron från Jesus Kristus fram till Guds folk i den tid som nu är. Detta historiska förhållande utgör dock inget väsentligt eller säkert kännetecken på att Kristi kyrka är för handen. Det är i stället den s.k.

²⁵⁴ Se t.ex. artikel om Apostolisk succession i ”Lexikon der Theologie und Kirche“ ett uppslagsverk i romersk-katolsk tradition.

apostoliska lärosuccessionen som manifesterar hur den apostoliska kyrkans saliggörande lära och liv förs vidare från generation till generation.

Vad innebär då detta synsätt för hur Missionsprovinsen betraktar de nuvarande innehavarna av Svenska kyrkans biskopsstolar?

Först kan det noteras, att den biskopliga handpåläggningssuccessionen är förbunden med det som man kallar "sätessuccession": Biskopsstolarna är, om de biskopar som är insatta på dem står i obruten biskoplig handpåläggningssuccession, förbundna med den kristna kyrkans första biskopssäten vars innehavare, enligt traditionen, var insatta av någon av de tolv apostlarna. Nya biskopssäten får här sin apostoliska legitimitet genom att dess innehavare insatts/missiverats av biskopar på historiska biskopssäten vilka genom handpåläggningssuccession står i apostlarnas efterföljd.

Här får man säga att Missionsprovinsens inställning till de nuvarande innehavarna av de svenska historiska biskopsstolarna inte är helt konsekvent.

Å ena sidan uttrycker Missionsprovinsens företrädare en vilja att förlikas med Svenska kyrkans ledning i det att man önskar verka som en inomkyrklig väckelse och förnyelserörelse i Svenska kyrkan²⁵⁵. Man tar då fasta på Svenska kyrkans tidigare självförståelse att se sig som Guds kyrka och församling i Sverige, snarare än som ett kyrkosamfund vars identitet sammanfaller med en organisatorisk struktur.²⁵⁶ Man ser inget som hindrar att biskop i Missionsprovinsen som också äger behörighet att utöva prästämbetet i Svenska kyrkan kvarstår i detta samfunds prästkollegium under legal tillsyn av dess biskopar.²⁵⁷ Man hänvisar här till en rad män som både varit biskopar på missionsfältet och i andra kyrkor samtidigt som de haft behörighet att utöva prästämbetet Svenska kyrkan.²⁵⁸ Missionsprovinsen insisterar på att man bejakar Svenska kyrkans bekännelse²⁵⁹ och att valet av biskop Walter Obare till Arne Olssons vigningsbiskop visar att man vill stå i samma episkopala succession och i samma ekumeniska sammanhang som svenska kyrkans biskopar.²⁶⁰ Vidare är man tydlig med att man har sin andliga hemortsrätt i Svenska kyrkan.²⁶¹ Med åberopande av dessa förhållanden och ställningstaganden menar Missionsprovinsens företrädare att detta att man nödgas viga egna biskopar och präster inte skall ses som en önskad brytning med Svenska kyrkan. Missionsprovinsens verksamhet, vigningstjänst och församlingliv utgör snarare ett komplement till den verksamhet i Svenska kyrkan som regleras av detta samfunds kyrkoordning.²⁶² Detta resonemang, liksom det faktum att

²⁵⁵ Beijer (etc.), *Lyda Gud ...*: Olsson, "Överklagande ...", s.93; Beijer (etc.), *Lyda Gud ...*: Beijer, "Samfundet ...", ss.116f.

²⁵⁶ Ibid., *Lyda Gud ...*: Beijer, "Samfundet ...", s.115-117.

²⁵⁷ Ibid., Olsson, "Överklagande ...", s.84;

²⁵⁸ Ibid., ss.86s. Jfr: ibid., Beijer, "Samfundet ...", ss.117.

Jämförelsen haltar något: De nämnda biskoparna hade inte insatts i sitt ämbete som en följd av en inomkyrklig konfliktsituation där Svenska kyrkans biskopar anklagats för att vara "fiender till evangeliet".

²⁵⁹ Ibid., Olsson, "Överklagande ...", s.89.

²⁶⁰ Ibid., s.92f.

²⁶¹ Ibid., s.93; Beijer (etc.), *Lyda Gud ...*: Beijer, "Samfundet ...", s.116.

²⁶² Ibid., Beijer, "Samfundet ...", s.117; Olsson, ss.85-87.93.

Missionsprovinsens biskopar inte gör anspråk på de historiska biskopssätena i den Svenska kyrkoprovinen, kan tolkas som att man erkänner Svenska kyrkans biskopar som legitima innehavare av sina biskopsstolar.

Å andra sidan framför företrädare för Missionsprovinsen en hård kritik mot den teologiska linje som Svenska kyrkans nuvarande episkopat företräder. Man tillämpar på Svenska kyrkans biskopar ord från de lutherska bekännelseskriterierna där den dåvarande romerska kyrkans biskopar beskylldes för att vara ”fiender till evangeliet”.²⁶³ Man räknar också upp en rad exempel på nyordningar och nytolkningar som visar att Svenska kyrkans nuvarande ledarskap på ett flagrant sätt brutit mot den apostoliska lärosuccessionen. Bl.a. kallar biskop Walter införandet av prästvigning av kvinnor som ett uttryck för gnostisk villolära.²⁶⁴ Betraktar man problematiken ur detta perspektiv, är det svårt att komma till någon annan slutsats än följande: Missionsprovinsen har uppfattningen att de historiska biskopssätena i den svenska kyrkan *de facto* är att betrakta som vakanta: Deras nuvarande innehavare kan Guds folk inte ha något förtroende för. Detta eftersom stiftscheferna ifråga på ett uppenbart sätt har brutit med den apostoliska lärotraditionen och blivit evangeliets fiender.

Mot bakgrund av sådana uttalanden borde det vara otänkbart för ämbetsbärare i Missionsprovinsen, som gör anspråk på att hävda den bibliska, apostoliska bekännelsen, att ha gudstjänstgemenskap med biskopar som förordar/accepterar ordningar som ur Missionsprovinsens perspektiv är utslag av grov villfarelse. Man kan heller inte förvänta sig välvilja och generositet från stiftschefer i Svenska kyrkan gentemot Missionsprovinsen när denna anklagar de förra för att vara ”fiender till evangeliet”! Inte att undra på att de biskopar som känner sig träffade av den anklagelsen, är motståndare till att församlingar och präster i deras stift samarbetar med Missionsprovinsen och dess företrädare.

²⁶³ Beijer (etc), *Lyda Gud*, Olsson, ”Överklagande”, ss.90-92.

²⁶⁴ Ibid., Obare, ”Brev ...”, s.61.

XII. Bibliografi

Monografier och artiklar

- “**Apostolic Succession**”, artikel i “The Oxford Dictionary of the Christian Church”, ed. F.L. Cross, 3e ed. E.A. Livingstone, Oxford University Press, Oxford New York, 1997 (1 ed 1957)
- ”**Apostolische succession**”.artikel i *Lexikon der Theologie und Kirche* (modern, katolsk)
- Archer S.**, "Hooker on Apostolic Succession: The Two Voices". *The Sixteenth Century Journal* 24 (1), 1993: ss.67–74.
- Askmark R.**, *Ämbetet i den svenska kyrkan i reformationens, ortodoxiens och pietismens tänkande och praxis*, Lund 1949: C.W.K. Gleerups förlag; kap 4: ”Successio apostolica och den Svenska kyrkan”, ss.309-372.
- Barrett C.K.** *Church, Ministry and Sacraments in the New Testament* Paternoster Press: 1993
- Beijer G., Birgersson B., Okkels J.**, *Lyda Gud mer än människor – Festskrift till Arne Olsson Missionsprovinsens förste biskop*, 2010, Missionsprovinsen i Sverige och Finland; Göteborg. Artiklar: Beijer G., ”Biskop efter biskop – Hur Missionsprovinsen har del av kyrkans biskopssuccession”, ss.53-59; Ibid., ”Samfundet Svenska kyrkan i stället för Guds församling i Sverige – En kommentar till Biskopsmötets bedömning av Missionsprovinsen.”, ss.115-117; Imberg R., ”Från Stockholm 1911 till Göteborg 2005 via Kenya – Varför en kenyansk biskop kom till Sverige för att förrätta biskopsvigning inom Missionsprovinsen, ss.18-52; Obare Omwanza W., ”Brev till ärkebiskop KG Hammar 16 mars 2004”, ss.6s; Ibid., ”Välj livet! – Tal vid Lutherska Världsförbundets Råds möte i Jerusalem september 2005”, ss.69-82; Olsson A., ”Överklagande av domkapitlets beslut om obehörigförklaring till Svenska kyrkans överklagandenämnd 15 mars 2005, ss.83-96.
- Bexell P, Holmberg B, Lockman-Lundgren J., Pahlmblad Ch.**, ”Högkyrklig spiritualitet” 1995, länk på aKF:s hemsida.
- Beyer J.**, ”Nature et Position du Sacerdoce”, *Nouvelle Revue Théologique*, 4/1954.
- Birgersson B.**, *Som stjärnor i Herrens hand – perspektiv på Ordets ämbete*, Församlingsförlaget, Göteborg, 2011.
- Borgenstierna G.**, ”Ämbetet i den grekisk-ortodoxa kyrkan”, *En bok om kyrkans ämbete*, utg. Hjalmar Lindroth, Uppsala 1951.
- Brodd S-E.**, ”Biskopsämbete i våra kyrkor: Sverige”, *Kyrkogemenskap i norra Europa. Borgå-överenskommelsen med uppsatser om kyrkan och ämbete*. (Nordisk ekumenisk skriftserie 24), Uppsala 1994: Nordiska ekumeniska rådet, s.69-78.
- Ibid.**, ”Kyrkans ämbete under reformationstiden”, i *Sveriges kyrkohistoria 3 – Reformationstid* – ”Fördjupningsartiklar, Stockholm 1999/Malmö 2005: Verbum, s.271-278.
- En bok om kyrkans ämbete**, H Lindroth (utgv), Uppsala 1951; artiklar om: „Biskopsämbetet och andra kyrkliga tjänster i den gamla kyrkan“ (Holsten Fagerberg); „Ämbetet i den grekisk-ortodoxa kyrkan“ (Gert Borgenstierna); „Det andliga ämbetet i Svenska kyrkans bekännelseskriter“ (Ruben Josefsson)
- Fehrmann D.**, *Orientens och Roms kyrkor*, Stockholm P.a. Nordstedts och Söners Förlag, tryckt hos P Palmquists Aktiebolag, Stockholm 1920.

- Furberg T.**, *Ett ekumeniskt tecken. Svenska kyrkans biskopsämbete i mission och ekumenik under första hälften av 1900-talet.* (Studia Missionalia Svecana XCVII), Uppsala: Svenska institutet för missionsforskning.
- Gore Ch.**, *The Ministry of the Christian Church*, 2:a utgåvan, Rivingtons, 1889, London
- Haag T. van**, ”Die apostolische Sukzession in Schweden”, *Kyrkohistorisk årsskrift* 1944 (Kyrkohistorisk årsskrift 44), Uppsala: Almqvist Wiksell, s.1-168.
- Headlam A.**, *The Doctrine of the Church and Christian Reunion*, 1923
- Imberg R.**, *In Quest of Authority – The ”Tracts for the Times” and the Development of the Tractarian Leaders, 1833-1841*, ”Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis 16”, Lund 1987: Lund University Press.
- Jalland T.**, *The Church and the Papacy*. SPCK: 1944.
- Kick R.**, *Tel un navire sur la mer déchaînée – La communauté chrétienne dans l’oeuvre de Laurentius Petri archevêque d’Uppsala (1531-1573)*, ”Studia Theologica Lundensia” nr 52, Lund University Press, Lund 1997.
- Kjöllerström S.**, *Kräkla och Mitra – en undersökning om biskopsvigningar i Sverige under reformationstidevarvet*, ”Bibliotheca Theologiae Practicae” nr.19, ed. Å Andrén, och S Kjöllerström, Gleerup, Lund 1965.
- Ibid.**, *Sätt att ordinera vald biskop – 1561-1942*, (Bibliotheca theologiae practicae 33), Lund, 1974 (CWK Gleerups förlag).
- Kvinnor i biskopsämbetet? – Ett bidrag till debatten om kyrkans ämbete**, (*Consecrated Women? A Contribution to the Women Bishops debate*) , Redaktör Jonathan Baker, översättning Sr. Gerd Swensson, Te Deum; referensgrupp: Björn Fyrlund, Yngve Kalin, Dag Sandahl, Ylva Willborg, Canterbury Press Norwich 2004/ Översättaren och Kyrklig Samling och Församlingsförlaget, Malmö 2005.
- Larsson T.**, *Gudstjänstens rötter – Urkyrkans gudstjänst i ljuset av templet, synagogan och måltiden*, Gloria förlag, Printon, Tallinn, 2012.
- ”Lérins Vincent of”**, *Artikel om Vincent av Lerins*, engelska upplagan av Wikipedia (internetlänk).
- Lind R.**, *Den apostoliska successionen i Svenska kyrkan. En studie av den apostoliska successionens roll i dialogen med Church of England.* Universitet/högskola Göteborgs universitet, Institutionen för religionsvetenskap, teologi och klassiska språk, Kristendomens historia, Uppsats 7,5 hp, Handledare: Martin Berntson.
- Marshall I.H.**, *A Critical and Exegetical Commentary on the Pastoral Epistles*, ”The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments”, The Cromwell Press, Trowbridge, 2004 (första utgåva 1999).
- Molland E.** ; *Irenaeus av Lugdunum and the Apostolic Succession*”, *The Journal of Ecclesiastical History*, Vol I, 1950, ss.12-28.
- Ibid.**, ”Ireneus og successio apostolica” i *Festskrift till Jens Nørregaard – Den 16. Maj 1947*, Köpenhamn 1947: G.E.C Gads Forlag; ss.157-176.
- Müller K.**, „Kleine Beiträge zur alten Kirchengeschichte“, *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft* 1924.
- Oeldemann J.**; ”Die Apostolizität der Kirche im ökumenischen Dialog mit der Orthodoxie: der Beitrag russischer orthodoxer Theologen zum ökumenischen Gespräch über die apostolische Tradition und die Sukzession in der Kirche“, Paderborn: Bonifatius, 2000 (katolsk)

Persson P E, *Kyrkans ämbete som Kristus-representation – En kritisk analys av nyare ämbetsteologi*, Studia Theologica Lundensia 20” (Skrifter utgivna av Teologiska fakulteten i Lund), Lund 1961.

De **Rosa P.**, *Vicars of Christ*, Corgi Books, kap. 12 “Papal Heretics”, ss.285-331.

Rosendal G., ”Den apostoliska successionens form och innehåll”, ur:

Prästämvetet – en bok om olika Kyrkors ämbetsbegrepp

Ibid., *Den apostoliska tron – betraktelser över den apostoliska trosbekännelsen*, Norma, Borås, 1992.

Ibid., *Vårt katolska arv*, Lund 1956.

Schöne J., „Det särskilda prästämbetet och det allmänna prästadömet“ – Föreläsning vid International Lutheran Theological Conference i Prag 4-7 oktober 2011. Översättning Stefan Nyholm, Kyrka och Folk 10/2012 – Nya Väktaren, volk XXXII.

“**Simony**“, *Catholic Encyclopedia* (internetlänk)

Ibid., *Wikipedia* (internetlänk)

Stolt B., *Svenska biskopsvigningar från reformationen till våra dagar*. Stockholm, 1972: Proprius förlag.

Ibid., ”1500-talets ordinarier och biskopsvigningen“, *Opuscula ecclesiastica. Studier tillägnade Gunnar Rosendal den 4 april 1972*, Uppsala, 1972: Pro Veritate, s.374-384.

TRE - Theologische Realenzyklopädie: Artiklar om ”**biskop**” (6, ss.653-682, Johannes Neumann); ”**handpåläggning**” (14, ss.415-428, Friedemann Merkel) och ”**ämbete**” (2, ss.593-621, Carl Heinz Ratschow)

Thurian M., *Priesthood and Ministry*. Paula Clifford (tr), Mowbrays, 1983

Thölén C.H., *Det andliga prästadömet*, Elanders Boktryckeri Aktiebolag, Göteborg, 1933

Wendel F., *Calvin – Sources et évolution de sa pensée religieuse*, 3e ed revue et complétée, 1950, nyutgåva Genève 1985 (Labor et Fides).

Wisløff, C.F., *Det kirkelige embede i oldkirken og hos Luther*, Dansk Bibel-Institut, 1979

Woolcombe K.J., ”The Ministry and the Order of the Church in the Works of the Fathers”, *The historic Episcopate*, K.M. Carey (ed.), Dacre Press, 1954.

Zizioulas J.D., *Being as Communion – Studies in the Personhood and the Church*, kap 5: ”Apostolic Continuity and Succession”, S:t Vladimir’s Seminary Press, New York 1985.

Österlin L. *Svenska kyrkan i profil – Ur engelskt och nordiskt perspektiv*, Stockholm: Verbum, 1994. ”Biskopsämbetet i Reformation och kontinuitet”, ss.89-101.

Äldre källor; bekännelseskriter

Andra Helvetiska trosbekännelsen (“*The Second Helvetic Confession*“ på latin: ”*Confessio Helvetica posterior*”) författad av H Bullinger 1562 reviderad 1564

[Aurelius] **Augustinus**, *Brief an Generosus* – XXXI., Nr.53, (Geschrieben im Jahre 400), övers. Från latin till tyska A Hoffmann, ”Bibliothek der Kirchenväter – des Heiligen KirchenVaters Aurelius Augustinus, ausgewählte Schriften aus dem Lateinischen übersetzt”, IX Band, ss.201-207, München: Verlag Josef Kösel und Friedrich Pustet.

(De) Apostoliska fäderna i svensk översättning, Inledning, översättning och förklaring av Olof Andrén, Utgiven av Samfundet Pro fide et Christianismo, Stockholm, Diakonistyrelsens förlag, 1967.

(De) Heliga liturgierna av våra Heliga fäder Johannes Chrysostomus och Basilius den Store, översättning av pastor Basilius Archangelsky, Davids Lunds tryckeri, Stockholm 1886
Calvin J., *Institutes of the Christian Religion* – in two Volumes (vol.xxi: Books iii.xx to iv.xx), ed. J.T. McNeill; Translated and Indexed by F.L. Battles, “The Library of Christian Classics – Vol. XXI”, Philadelphia/London 1960.

Clément de Rome, *Épître aux Corinthiens*, Introduction, texte, traduction, notes et index par A Jaubert Botte, Paris 1971: Sources Chrétiennes nr 167 (Éditions du Cerf).

[Caelisius] **Cyprianus**, *Briefe*, övers. från latin till tyska J. Baer, ”Bibliothek der Kirchenväter – des Heiligen KirchenVaters Caecilius Cyprianus, sämtliche Schriften aus dem Lateinischen übersetzt”, II Band, ss.254-270, München 1928: Verlag Josef Kösel und Friedrich Pustet.

Decretum Gratiani, E Friedberg (ed.), *Corpus Iuris Canonici*, Graz 1955, ss.327-329.

Eusebius, *Kyrkohistoria* – Översättning från grekiskan med inledning och förklaringar av Ivar A. Heikel, Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, Tammerfors, 1937.

Ibid.: Eusèbe de Césarée, *Histoire Ecclésiastique* – Livres I-IV, Texte grec, traduction et annotation par G Bardy, Paris 1952: Sources Chrétiennes nr 31 (Editions du Cerf)

Gerhard J, “Are Evangelical Ministers Successors of the Apostles?”, ur *On the Church* vol.XXV (Commonplace XXVI, §§ 139-65) av *Loci Theologici*. Översättning från Latin till engelska av R Dinda, publicerad med notapparat av B.T.G. Mayes. Engelsk översättning 2010 Concordia Publishings house, www.cph.org, ss.21-31.

Hieronymus, “Epistola 146 ad Evangelus”, i J.-P. Migne (ed.), *Patrologia Latina* XXII (Paris, 1845), ss.1192-95,

Hippolyte de Rome, *La Tradition apostolique – d’après les anciennes versions*, Introduction, traduction et notes par B Botte, 2:e édition revue, Paris 1984: Sources Chrétiennes nr 11 (Editions du Cerf)

Ignace d’Antiochie, *Lettres*, Texte grec, introduction, traduction et notes par P Th Camelot, 4:e edition revue et corrigée, Paris 1969: Sources Chrétiennes nr 10 (Editions du Cerf).

Irenäus (Des heiligen ...), *Fünf Bücher gegen die Häresien*, übersetzt von E Klebba, Buch I-III, Kempten und München 1912: “Bibliothek der Kirchenväter (II) – des Heiligen Irenäus ausgewählte Schriften ins Deutsche übersetzt; Verlag Jos Kösel.

Irenée de Lyon, *Contre les Hérésies, livre III*, Édition critique par A Rousseaud et L Doutreleau, Tome II – texte et traduction, Paris 1974: Sources Chrétiennes nr 211 (Editions du Cerf).

Ibid., *Contre les Hérésies IV*, Édition critique d’après les versions arménienne et latine sous la direction de A Rousseau avec la collaboration de B Hemmerdinger, L Doutreleau et Ch Mercier, Tome II - texte et traduction, Paris 1965: Sources Chrétiennes nr 100 (Editions du Cerf).

Ibid., *Contre les Hérésies V*, Édition critique d’après les versions arménienne et latine par A Rousseau, L Doutreleau et Ch Mercier, Tome II - texte et traduction, Paris 1969: Sources Chrétiennes nr 153 (Editions du Cerf).

Katolska kyrkans katekes, Bokförlaget Catholica 2000, 2:a reviderade utgåvan.

[**Den svenska**] **Kyrkoordningen 1571** (”KO”) – *jämte studier kring tillkomst, innehåll och användning*, Sven Kjöllnerström (utgiv.), Lund 1971: Håkan Ohlssons förlag.

Lombardus P, *Sententiae in IV libris distinctae*, Collegii S. Bonaventurae Ad Claras Aquas, 1971.

Luther M., *Dass ein christliche versammlung odder gemeyne Recht und Macht habe, alle lere zu urteilen und lehrer zu beruffen, eyn und abzusetzen, Grund und ursach aus der schrift*, WA 11, ss.408-416.

Luther M., *Dass ein christliche Versammlung oder Gemeine Recht und Macht habe, alle Lehre zu urteilen und Lehrer zu berufen, ein und abzusetzen, Grund und Ursach aus der Schrift* (1523), WA 11, ss.401-407

Ibid., *To the Christian Nobility*, övers. C.M. Jacobs, rev. J. Atkinson i *Luther's Works*, American Edition, ed. I. Pelikan and H.T. Lehman, 54 vols, (Philadelfia and St. Louis, 1955-1986)

Ibid., *Von der Winkelmesse und Pfaffenweihe* (1533), utg, A Freitag u. O.Brenner, WA 38, ss.171-256.

Melanchthon Ph., *Consilium de moderandis controversitis religionis*, i C.G. Bretschneider (ed.), *Corpus Reformatorum*, vol. II, Halle, C.A. Schwetschke, 1895.

”Om påvens makt och överhöghet”, *Svenska kyrkans bekännelseskifter*, ss.341-355.

Svenska kyrkans bekännelseskifter, Verbum

[Les] *Pères Apostoliques – Texte intégral*, Introduction de Dominique Bertrand, « Bibliothèque chrétienne du poche », Les éditions du cerf, Paris, 1998.

Ekumeniska överenskommelser etc.

The Apostolicity of the Church: Study Document of the Lutheran-Roman Catholic Commission on Unity (2006).

Baptism, Eucharist and Ministry - Faith and Order Paper No. 111 – (1982);

“Limadokumentet”

Borgåöverenskommelsen, *The Porvoo Common Statement* (1992).

“Community of Protestant Churches in Europe” (CPCE) – “Leuenberggemenskapen”, Rapport 8/6 2010 ang. Ämbete – vinning - biskopsämbete.

From Conflict to Communion – Lutheran-Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017 – Report of the Lutheran-Roman Catholic Commission on Unity, Bonitaius GmbH Druck – Buch – Verlag Paderborn / Evangelische Verlagsanstalt GmbH – Leipzig, 2013.

Grundläggingsdokument 2003-09-06, Missionsprovinsens hemsida.

XIII. Innehållsförteckning

I.	Inledning	1
II.	Definition av begreppet "Apostolisk succession"	2
III.	Den grundläggande frågan	4
IV.	Apostolisk succession i lutherdomen	4
	Martin Luther	6
	Philip Melanchthon	7
	Jacob Heerbrand	7
	Johan Gerhard	8
	<i>Diskussionen om apostolisk succession i den svenska kyrkoprovin- sen under reformationstiden och under den lutherska ortodoxin</i>	9
	Olaus Petri	11
	Kyrkoordningen 1571	11
	Laurentius Petri	11
	Laurentius Petri Gothus	13
	Paul Juusten	14
	Begynnande luthersk ortodoxi	14
	Svenska lutherska teologer fram t.o.m. 1700-talet	15
	<i>Missionsprovinsens syn på "apostolisk succession"</i>	16
	Arne Olsson	16
	Walter Obare	17
	Bengt Birgersson	17
V.	Synen på apostolisk succession i den gamla kyrkan	18
	Clemens av Rom	18
	Ignatius av Antiokia	19
	Ireneus av Lyon	20
	Hippolytus av Rom	23
	Cyprianus av Carthago	23
	Augustinus	24
VI.	Synen på ämbetet hos Calvin och hans efterföljare	24
	Jean Calvin	24
	Andra Helvetiska trosbekännelsen	25
	Max Thurian	26
VII.	"Apostolisk succession" i den romersk-katolska och i den östligt ortodoxa kyrkan	26
	1. Allmänt	26
	2. Romersk-katolska kyrkans ämbetsuppfattning enligt Per Erik Persson	27
	3. Apostolisk succession enligt Katolska kyrkans katekes	28
	4. Prästs rätt att prästviga	30

5.	<i>Ämbetssynen i den östligt ortodoxa kyrkan enligt Gert Borgenstierna och John D Zizioulas</i>	31
	Gert Borgenstierna	31
	John D Zizioulas	33
VIII.	Anglikansk ämbetsuppfattning och synen på apostolisk succession i anglikansk högkyrklighet	35
1.	<i>Allmänt; kontakterna mellan den anglikanska och den svenska kyrkan</i> . . .	35
2.	<i>Klassisk anglikansk högkyrklig teologi: Charles Gore</i>	38
3.	<i>Anglikansk högkyrklighet i våra dagar: "Kvinnor i biskopsämbetet".</i> . . .	41
IX.	Apostolisk succession och dess nödvändighet enligt företrädare för svensk högkyrklighet	43
1.	<i>Gunnar Rosendal</i>	43
2.	<i>Arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelse (aKF)</i>	45
X.	Tre ekumeniska överenskommelser	47
1.	<i>BEM-dokumentet</i>	47
2.	<i>Borgåöverenskommelsen</i>	51
3.	<i>Noteringar från "Rapport 8/6 2010 avseende Ämbete – vigning – biskopsämbete" publicerad av Community of Protestant Churches in Europe (CPCE) - eller "Leuenberggemenskapen"</i>	53
XI.	Avslutande reflexioner	56
XII.	Bibliografi	72
XIII.	Innehållsförteckning	77